

72.3 (7 91-р)

В 65

**Марта
Войцехівська-Павлишин**

Діалоги

**Слово наукової еліти
в суспільному житті краю**

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Марта Войцехівська-Павлишин

ДІАЛОГИ

Слово наукової еліти
в суспільному житті краю

НБ ПНУС

768719

Івано-Франківськ
2011

76 87 19 2./.

B

УДК 001:908
ББК 72 (4 Укр)
В65

Войцехівська-Павлишин М.

В65 Діалоги : Слово наукової еліти в суспільному житті краю / Марга Войцехівська-Павлишин. – Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. – 160 с. : іл.

Вічний рух життя: гармонія і боротьба протилежностей. Танець Неба й Землі, поєднання чоловічого й жіночого начал. Світла й тьми. Волі й неволі. Розуму й серця.

Світ і людина в ньому. Йї дорога – пошук себе. Між вищим і нижчим світом, між добром у злі і злом у добрі. Кожний день, кожний крок – це вселенський вибір, де в житті достойні бути просвітлені Високим Духом Любова. Дивовижна осмисленість і доцільність усього сущого.

Символ постійних пошуків і перемін – Інь та Янь, окрема історія про славу й безслав'я, дорогу та спотикання, тасмичне і явне, буття й небуття.

УДК 001.908
ББК 72 (4 Укр)

© Войцехівська-Павлишин М., 2011
© Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011

Довідкове видання

Марга **ВОЙЦЕХІВСЬКА-ПАВЛИШИН**

ДІАЛОГИ

Слово наукової еліти
в суспільному житті краю

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Головний редактор **В. М. Головачук**
Літературний редактор **О. В. Ленів**
Комп'ютерна верстка та правка **Д. Г. Радіонов**
Коректор **Н. С. Грцив**

Формат 60x84/16. Папір офсет.
Гарнітура "Times New Roman". Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 9,3.
Тираж 300 пр. Зам. № 83.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
76025, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1,
тел.: 71-56-22, e-mail: vdvci@pu.if.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006

ЗМІСТ

Володимир Матвійшин.	
«І на сторожі коло їх поставало слово».....	5
Микола Кугутяк.	
«Констатуємо факт етнокультурної агресії, невидимої, але війни».....	11
Ярослав Гнатюк.	
«Логіка і три правди української держави».....	17
Степан Пушик.	
«Слово мигця як совість часу».....	23
Євген Баран.	
«Ми одне з тих останніх поколінь, яке ще може передати своїм дітям справжній український національний ген».....	31
Ярослава Василюшин.	
«Невольничі плачі, або Амністія слова, індульгенція совісті».....	41
Ольга Слоньовська.	
«В Афганістані, в «чорнім тюльпані».....	55
Іван Климишин.	
«Хліби Господні, або Реванш Бога».....	59
Ольга Климишин.	
«Гуманізм чи матеріалізм. Прийшов час вибрати, якому образу людини служити».....	65
Іван Миронюк.	
«Наукові еверести Прикарпаття. І фізик, і лірик».....	71
Павло Федорук.	
«Українська кібернетика. Код «Федорука», або Про дистанційну освіту, медичний паспорт і українську «крапку» на Єлисейських Полях».....	77
Володимир Великочий.	
«Прикарпаття шукає свою модель розвитку туризму».....	83
Любомир Петришин.	
«Наука вкотре підняла свій погляд до Неба».....	87
Ігор Гурак.	
«Глобалізація. Найцінніші самобутність та інтелект».....	91
Петро Федорчак.	
«Треба реально розділити, де ви, а де ми?».....	97
Ігор Коваль.	
«Про найбільшу таємницю княжого Галича та зниклі міста».....	105
Богдан Мицкан.	
«Фізукультура – наука розуму і тіла, або Чому помирають на уроках діти?».....	111
Василь Хрущ. Інна Червінська.	
Гірська школа. «А у вас, хіба, немає неписьменних?».....	121
Ірина Ткачук.	
Наука і практика. «Налагодження виробництва дитячого харчування в області не стільки соціальний, як державний проект».....	125
Василь Парпан.	
«Світове товариство об'єднується задля співпраці з природою».....	129
Олег Гуцуляк.	
«Так, мистецтво може створити альтернативну реальність».....	133
Ганна Карась.	
«Музична діагностіка. Чотири хвили, які берегли Україну».....	145
Василь Марчук.	
«Уже є те покоління політологів, які рано чи пізно замінять політиків».....	155

Шановний читачу!

Серед багатьох видань, які побачили світ з нагоди 70-річчя Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, особливе місце займає ця збірка.

Протягом 2009–2010 років у періодичній пресі нашого регіону (у газетах «Західний кур'єр», «Галичина», «Вечірній Івано-Франківськ», «Захід», «Край») талановита журналістка Марта Войцехівська-Павлишин опублікувала більше двадцяти статей, інтерв'ю, нарисів, які стосувалися науковців нашого університету. Громада краю мала можливість ознайомитися з різноманітними, деколи неочікуваними, й через те цікавими, фактами з біографії наших дослідників. Їхні висновки й твердження спрямовані на те, щоб пізнати світ, пізнати людину у світі та пізнати людину як вінець творіння.

Ми з радістю підтримали ідею пані Марти Войцехівської-Павлишин і зібрали воедино, в одну збірку під назвою «Діалоги. Слово наукової еліти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в суспільному житті краю» творчий доробок прикарпатської журналістки. Тішить те, що в нашому університеті спостерігається наступність поколінь: старші передають наукові знання і життєвий досвід молодим, здобутки наукових шкіл стають надбанням молодих, стають підґрунтям для наукових відкриттів у середовищі творчої перспективної молоді.

Важливим є те, що науковці популяризують свої доробки, займаються громадсько-суспільною діяльністю, мають примітну й активну життєву позицію. Тому віримо, що слово науковця посіде належне місце в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

З приємністю представляємо збірку. Віримо, що лірична, творча інформація журналіста про науку та науковців займе достойне місце серед широкого загалу читачів, небайдужих до розвитку української науки, нашого регіону та держави в цілому.

Остафійчук Б.К.

*ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
член-кореспондент НАН України, доктор фізико-математичних наук, професор*

**МАТВІЙШИН
ВОЛОДИМИР ГРИГОРОВИЧ**

*доктор філологічних наук, професор, завідувач
кафедри світової літератури*

«І на сторожі коло їх поставлю слово»

«Мовна політика в Україні – одна з найгостріших соціально-духовних проблем, невирішення якої в найближчий час може призвести до повної втрати національної ідентичності українського народу», – Володимир Матвіїшин, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Нема мови – нема народу, нема держави

Розмову про мовну політику в сучасному українському суспільстві Володимир Григорович Матвіїшин почав із власного життєвого досвіду щодо ситуації, коли у свідомості молодого покоління українофоби утверджують переконання у вторинності їхньої рідної мови та галасливо вимагають і так надто комфортних умов для розширення сфери впливу російської мови в навчальних закладах України, та й не тільки (преса, радіо, телебачення, сфера послуг – усюди відбувається утвердження чужомовних інтересів з далеким прицілом).

Він народився у Франції, у сім'ї галицьких емігрантів, які ще в 1925 році виїхали на заробітки в чужі краї. Прожив там 11 років. Батько працював шахтарем, тож мали непогані на той час як для емігрантів побутові умови для проживання. Розмовляв французькою або польською, зрідка вставляючи українські слова. Пригадує, коли в школі котрийсь з учителів чув іншу мову, окрім французької, неодмінно робив зауваження, нагадуючи, що треба поважати мову держави, у якій живеш. У сім'ї, окрім нього, Володимира, був ще один син. У 1946-му повоєнному голодному й холодному році радянська влада обманом повертала колишніх заробітчанин в Україну. Представник радянського посольства приїжджав у містя, де вони проживали, та облудливими розповідями про заможне життя на рідній багьківщині зманював додому. Показував газети з фотографіями, які «засвідчували» допомогу Радянського Союзу «знедоленому» французькому народові. У шовкових мішках у порту Марсель вивантажували пшеницю, привезену з Одеси. І це в той час, коли Одеса, як і вся Східна Україна, пухла з голоду. Саме в цей час багато польських сімей, сусідів по вулиці, також поверталися на свою землю. За цих обставин і його родина прийняла рішення їхати в Україну. Батько, який мав лише чотири класи, роздобув український буквар і розмножив його. Заперечивав: діти ж мало володіли рідною мовою. Своїм коштом, своїми зусиллями, як умів, вечорами й у вихідні навчав своїх синів і дітей інших українських емігрантів, котрі вирішили повертатися в Україну, читати й писати. А вже тоді – у дорогу. Радянська влада обіцяла взяти всі витрати за дорогу на себе, дозволили забрати майно, меблі та вантажівкою доставили все це в порт, де чекав корабель. Матросам категорично було заборонено спілкуватися з пасажирями. У всіх забрали документи. Але молоді хлопці скоро порозумілися, і через кількесот подоланих метрів почався ажіогаж: куди ми їдемо, там сотнями вмирають на дорозі від голоду, там розруха й бідність...

Багато стрибали у воду й поверталися назад без нічого, розраховуючи лише на удачу. Батьки засмутилися, але не стали так випробовувати долю. Після корабля були вагон-телятник і дорога до Краснодона. Батько ще сподівався, що в шахтарів життя краще. Але вже за кілька тижнів, продавши начальникові шахти за хліб і продукти все майно, вони почали пухнути з голоду. Володимир запам'ятав, як товстими руками череватий чолов'яга взяв його скрипку, простягнувши взамін півтора буханця хліба на дорогу. Батько-львів'янин і мати з Тернопілля встигли розшукати своїх родичів, які проживали в Галичині, й опухлі, хворі подалися до них, рятуючись від голодної смерті. У старенькій хаті, де поселилися, був один жмут соломи, але 45-річного батька, працелюба й доброго газду, це не злякало. Рідні відходили прибульців.

Успішно закінчивши школу на Тернопіллі, сини вступили до львівських вищих шкіл. Володимир – на французьку філологію, а опісля вивчав також англійську мову. Брат – до політехнічного. Кандидатська й докторська дисертації, близько 10 написаних Володимиром Матвіїшином підручників здебільшого пов'язані з вивченням студентами-медиками французької мови (він тривалий час викладав в Івано-Франківському медінституті іноземну, а добрих підручників для цього не було), або ж це його філологічні праці: критичні, порівняльні дослідження українсько-французьких літературних процесів та взаємовпливів. Монографія, яка нещодавно вийшла у світ, також присвячена країні «Марсельези». І, до речі, не один раз за роки викладання, виконуючи на прохання спудеїв цей Гімн мовою оригіналу, збирав бурхливі оплески молоді.

Цікавими розповідями пересипані згадки співрозмовника й про його перебування в Алжирі. А ще більше зацікавлює те, що в 1967 році Володимир Матвіїшин більше як півроку перебував у Канаді з відповідальною державною місією: був перекладачем із французької та англійської мов на міжнародній виставці досягнень, де чи не вперше так широко в повоєнні роки демонстрував свою міць Радянський Союз. Сюди приїжджали лідери багатьох країн, у тому числі французький – Шарль де Голль, навіть був імператор Ефіопії. (Щодо цього гостя, то преса підхопила епізод, як, піднімаючись ескалатором, маленький, худенький імператор похитнувся, а високі та кремезні завідувач радянської виставки Борисов і перекладач Матвіїшин підхопили його під руки). Фото, на якому Матвіїшин поруч із президентом Шарлем де Голлем, публікувала місцева прикарпатська преса. Зрозуміло, що найширшим представництвом тоді до Канади прибували радянські високопосадовці з усіх республік і партійні боси. З ними також активно спілкувався на прийомах. А ще ж були прес-конференції, екскурсії, концерти. Цей канадський період підніс молодого тоді ще викладача на вищі щаблі кар'єри. Він успішно захищає кандидатську дисертацію, видає підручники. І, продовжуючи розвивати свої наукові дослідження, надалі переходить працювати в тодішній педінститут, а нині – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Доктор філологічних наук,

професор, нині він завідує кафедрою світової літератури університету, паралельно готує до захисту аспірантів у своїй царині науки. До речі, донька Матвіїшиних із сім'єю проживає у Франції, синова родина – на вулиці своєї покійної бабусі, відомої нашої краянки Дарії Цвек.

Кому готує кадри Україна, або Алжирські чи білоруські чи дух і форму освіти вибере наша держава?

На часі – вступна кампанія. І, як відомо, тести майбутні студенти здають мовами тих нацменшин, які проживають в Україні. Молдавською, румунською, угорською, словацькою, російською, кримськотатарською...

– У жодній країні немає такого, щоби держава брала на себе всі витрати на підготовку кадрів мовами народів, які мають свої держави. Яке майбутнє цих кадрів, якщо вони хочуть працювати й жити в Україні? – риторично ставить питання науковець Матвіїшин і продовжує: – У 1966 році мені довелося впродовж місяця бути в Алжирі. Країна шойно здобула незалежність від тодішньої Французької імперії. Мене прикро вразило, що молоді алжирці спілкувалися між собою французькою, а не національною арабською мовою. Це якраз і є той постколоніальний синдром, коли автохтони, у силу тривалої імперської національної політики, відучені від рідної мови й віддають перевагу мові чужинця. Адже кожний загарбник, передусім, підпорядковував освіту, науку, усі сфери життя, а отже, національна мова завжди зводилася нанівець і залишалася лише для домашнього вжитку. Сьогодні в Алжирі освіта в усіх навчальних закладах різних рівнів (дошкільна, початкова, середня, вища) ведеться рідною мовою. Для цього в досить стислі терміни були підготовлені кадри, відповідні підручники, і мовне питання зняли з порядку денного. Візьмемо Францію. Середня та вища освіта тут – тільки загальнодержавною французькою. І ніхто, хто обрав Францію для постійного проживання, не чинить опору в мовному питанні, не «качає» свої сумнівні права на предмет іншої державної, регіональної тощо. Французи різного етнічного походження свідомі того, що кожна країна, яка шанує свою національну самобутність, зобов'язана проводити жорстку мовну національну політику в усіх сферах людської діяльності. Чи щось подібне спостерігаємо в Україні? Сумнівно. Мовні проблеми з кожним роком стають дедалі гострішими.

Кращий світовий досвід національних держав показує, що коли та чи інша меншина в іншій країні бажає зберегти свою національну ідентичність в умовах проживання в чужій державі, то вона на власні, а не державні кошти організовує для молодого покоління суботні, недільні школи, літні табори відпочинку з відповідним навчанням рідною мовою. Освіта іншою, недержавною, мовою в чужій державі завжди буде провокувати не тільки зневагу до національних духовних традицій країни, а й постійні конфлікти на зразок: «На каком языке будем читать лекцію – на

русском ілі на українском?». У Білорусі такого принизливого для українця питання вже не ставлять – вища освіта, тільки за окремими винятками на філологічних факультетах, повністю зрусифікована. Через непослідовну мовну політику, недолугість і надмірну толерантність до шовіністично налаштованих громадян нас може спіткати подібна доля.

Нині Україна витрачає непомірні державні кошти на підготовку кадрів для наших північних сусідів. Чи хоч в одній країні, де оселилися наші краяни – США, Канада, Аргентина, Бразилія, Франція, Німеччина, Польща і т. д., є школи з українською мовою навчання на державні кошти? Їх немає. До того ж відомо, що в Росії, де проживає кілька мільйонів українців, цілковито відсутні сьогодні україномовні школи, зате в Україні, за даними адміністрації Президента, є аж 1 199 шкіл із навчанням російською мовою! То про яку примусову українізацію може йти мова? Чомусь у Росії ніхто не волає про насильну русифікацію, у Польщі – про колонізацію, у Німеччині – про германізацію тощо.

Напевно, дехто із читачів мене звинуватить в «українському буржуазному націоналізмі». Будь-який патріотично налаштований громадянин у кожній країні є націоналістом, і це явище позитивне. Я вимагаю лише пошани до моєї держави, до моєї материнської мови, культури та паритетності в справі мовної політики на рідній, а не чужій землі.

Микола Кугутяк
Микола Васильович

**КУГУТЯК
МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ**

*доктор історичних наук, доктор філософії,
професор, директор Інституту історії і
політології, завідувач кафедри
етнології і археології*

«Констатуємо факт етнокультурної агресії, невидимої, але війни»

Івано-Франківський осередок Наукового товариства ім. Шевченка й обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка в рамках започаткованого проекту «Сторінки української науки» провели зустріч з істориками Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Це був уже третій захід товариства НТШ, яке функціонує в області восьмий рік. Запрошені науковці Микола Кугутяк, Михайло Паньків та Ігор Кочкін цього разу говорили про українську етнокультурну спадщину Прикарпаття, оцінивши її нинішній стан та окресливши перспективи.

Однак, як бачилося, місія цих людей була не лише науковою, а й громадянською. Промовці досить чітко висловилися про існуючу етнокультурну агресію з боку наших найближчих сусідів: нав'язування подекуди великодержавних правил «наукової» гри, де панують заполітизовані перекинуті історичних фактів і реалій. Це також свідомі спроби підкидання нам різних «вірусів», які б розхитували, упокорювали, позбавляли історичної пам'яті українську спільноту, яку багато хотіли би бачити як «зникаючу субкультуру». Це навіть цинічні заяви лідерів окремих держав, «що Україна – історична недоречність»...

Більше – у пропонуваній увазі читачів тезах з виступів, зокрема, доктора історичних наук, директора Інституту історії та політології ІНУ Миколи Кугутяка й історика, краєзнавця Михайла Паньківа.

Микола Кугутяк, зокрема, нагадав про нинішній світовий процес глобалізму, який, як вважає науковець, «не несе нічого доброго етнокультурам. Адже цей процес спрямований на нівелювання, стандартизацію, можна навіть сказати конвеєризацію культур. Етнічні, моральні і всякі інші цінності уніфікуються під виглядом вселюдських цінностей. Але вселюдських цінностей як таких ніхто зверху не дає, вони бо виростають як сума етнічних цінностей та природно стають загальнолюдськими». Позаяк світ – це все-таки система рівноваг, підкреслив також доповідач, у нинішньому часі водночас відчутно посилюється й інтерес до етнокультурних, етнікоісторичних процесів. Іншими словами – до витоків, до відродження, переосмислення. Це нині спостерігаємо по всьому світу. Не є винятком наші держави-сусіди. Загалом, повідомив науковець, у європейських країнах практично завершили суцільне обстеження своїх територій на предмет виявлення різних нових, не відомих досі речових, письмових, усних джерел і пам'яток культури. В Україні цей процес лише наново активізувався і засвідчує невичерпні можливості й унікальні перспективи. А цьому, зрозуміло, не всюди «раді». «Не можна не побачити, що в тих чи інших етнікоісторіях, етнописаннях, етнодослідженнях присутній український фактор, відтак працюючий на випередження нас погляд на українську історію та націю. Ми тому (українські історики) повертаємося до

російської, польської, румунської, угорської історій, щоб побачити, як же в них представляють нас, українство». Зазираючи до кількох найвідоміших видань істориків цих країн, зокрема, російських, науковець продемонстрував не лише насправді значний інтерес (видається, що в Росії більше істориків, які займаються історією України, ніж є їх в Україні) до української історії, і конкретно навіть історії слов'ян Прикарпаття, до етнокультурної спадщини Прикарпаття, а й те, наскільки часом неправдиві, з політичним підтекстом, агресивні ці «дослідження». (До речі, здійснюються ці дослідження «на грант Президента Російської Федерації. При слові історик апелював: «А де гранти нашого президента, прем'єра на такі зараз потрібні наукові труди?»). Приміром, ось які «нові розуміння про український народ та культуру» зможемо почути з видання Російського інституту соціології. Один із високовчених авторів пише, що «...російський етнос складається із 17 різних методиками визначених субетносів. Кожний субетнос має власну культуру, а деякі з них претендують навіть на самостійну культуру, як українці». Це оцінки, які прозвучали у 2010 році. Або: Санкт-Петербурзький університет (історичний факультет) планує видати журнал про «руські єдинітності в середні віки і в нове время». Дослідження ці стосуються «етнікоісторичної і політикоісторичної теорії Закарпатської України». Тут же і про «руське національне двіженіє на Закарпатті в новітній час», «конструюваніє сучасних націй Подкарпатської Русі»... Україна тут «то польський», то «австрійський витвір»... І це не публіцистика, це продукують інституції наукові або ж університетські. Знаходять українські історики приблизно такі ж (що українці – це етнографічний різновид поляків) підходи своїх колег із Польщі в їх працях про період XIX–XX століть. Вони вигадують якісь витіюваті формули про «походженіє русинської національності польської»... Можемо продовжити своєрідні розуміння істориків Румунії, «що українців до XVII століття на території Північної Буковини не було». Можна не брати все це до уваги, але, за словами М.Кугутяка, «це серйозно тому, що на підставі таких історій формуються територіальні претензії інших держав до України». Відомо, що недавно представник Румунії в Європарламенті заявив, що Україна – це історична недоречність і випадок. Ми не знаємо такого народу, такої культури, це помилка, це результат пакту Ріббентропа – Молотова». Інші моменти. Безумовно, ми не можемо мати претензій до істориків із Польщі, коли вони видали насправді солідну книжку про костели й кляштори римо-католицькі на території України, де в дусі вільної, себелюбної Польщі є і тексти, і підтексти, «а де книжки про українські значно давніші монастирі? Чому нам не доходять руки до них?» – уболівав доповідач.

У контексті вищесказаного науковець висловився про факт етнокультурної агресії, невидимої, але війни на етнікоісторичному, етнокультурному рівні.

«Хочемо змоделювати на території Прикарпаття те, що мало би бути зроблено в Україні загалом».

Більше доповідач зупинився на українських наукових реаліях, зазначивши, що в перші десять років української незалежності не було якихось особливих помітних рухів. За останні ж роки видано три солідні праці, зв'язані з етнічною історією України. Чимало зроблено й в Інституті історії та політології Прикарпатського національного університету, де вже чотири роки діє новостворена кафедра етнології та народознавства. Тут створено найголовніше, за словами директора інституту М.Кугутяка: «Інституційні основи для системного вивчення існуючих та створення нових джерел, згуртовано кадри, інакше така робота перетвориться на роботу одиниць ентузіастів. Відкрита аспірантура та спеціалізована вчена рада для захисту кандидатських і докторських дисертацій. І вже на сьогоднішній день в області маємо 8 (за радянських часів був лише 1) кандидатів наук, які захистилися з різних питань української етнокультурної спадщини, заповнюючи той вакуум, який маємо в цій науці. Формуються школи цих науковців, є перспективи продовження початих досліджень. Уже нинішнього року науковці Прикарпаття планують видати дві нові книги з актуальних етнографічних досліджень. В обласному центрі створено Інститут етнології та археології Карпат, де системно й ґрунтовно ведуться дослідження, функціонує ряд університетських видань, де відображаються поступ і проблематика вивчення джерел з гуманітарного українознавчого блоку». Учений укогре нагадав, що плеяда відомих українських учених ХІХ–ХХ століть зби́рала величезну кількість джерел писемних, речових, усних: фольклор, історія, літописи, археологія... І це дало їм змогу написати все те, що вони написали. «Вони це зробили, дали історичну метрику цьому народові, дали державну перспективу, узагальнили, визначили культуру, мистецтво, мову, але покоління М.Грушевського відкрило тільки вершини українського етноконгломерату, нинішнє покоління краєзнавців, фольклористів, істориків має зробити наступний крок», – окреслив М.Кугутяк завдання своїх колег і студентської молоді.

Отож, як початок, на нинішньому етапі, як розповіли науковці, Прикарпатський національний університет поставив питання, у першу чергу, зайнятися всіма існуючими джерелами, «здійснити сучасну етнокультурну інвентаризацію, якщо можна вжити це слово в даному контексті, і вивчити, якою спадщиною ми володіємо. (А ми не знаємо це достеменно, бо настільки величезна ця спадщина). Це потрібно для того, щоб сформувавши сучасну концепцію історії краю, його культури, мистецтва та рухатися далі».

Доповідач зазначив, що «не можемо наразі говорити про всю Україну, це нереально. Можлива така постановка питання на теренах Прикарпаття. І така робота вже започаткована. Мусять працювати історики, археологи, етнологи. Я не буду деталізувати результати. Масштаб – вражає. Маємо в області до 120 пам'яток історії та культури, яких досі взагалі ніхто не фіксував, ніхто нічого про них не знав... Про городища на території Прикарпаття дотепер уявлялося, що в горах їх немає, а це

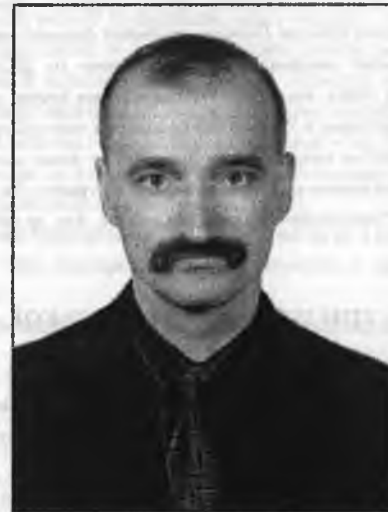
не так. Не знаємо ролі Покуття серед транскарпатських шляхів, а сюди приходили сотні племен по сіль і кремній. Це окрема колосальна тема, це наше Межиріччя, наш Вавилон. Це й дохристиянські стародавні монастирі, замки, фортеці, історична мікротоніміка. Історія, традиції, культура Гуцульщини, Бойківщини, Покуття, Опілля, Лемківщини».

«Жнива великі, нас мало», – підсумував науковець, закликавши всіх зацікавлених до праці, однак зазначив, що така робота все ж має проходити під нильним керівництвом науковців. Нині є чимало прикладів, що написані людьми-ентузіастами історії багатьох населених пунктів часто мають значні огріхи, невідповідності, вільності в трактуваннях, що не може бути використане як наукова база. Тим часом відомо, що в архівах Санкт-Петербурга та Москви є дуже багато документів, що стосуються багатьох сіл України. Цю послугу зробили священики-москвофіли, які в ХІХ столітті були тут на парафіях і чітко виконували розпорядження описувати та передавати «вверх», які пісні співають, які традиції сповідують, які театральні дійства ставлять тамтешні селяни. Хто ними «веде»... Їх мало, але вони ще є, старожили, від яких можна почерпнути багато інформації про давнину.

Тому на часі нові й нові наукові експедиції в різні куточки області, які ще мало відкриті. Масив роботи такий, що «внукам вистачить». У форматі спілкування питання-відповідь присутні почули й про проблемну тему повернення українських пам'яток історії та культури, шедеврів сакрального мистецтва, які знаходяться на теренах інших держав. Усе-таки, як вважають учені, це питання до державних інституцій, які мають на це повноваження, була б ініціатива. Та за нинішніх політичних розкладів у державі, така перспектива бачиться їм далекою.

Михайло Паньків, історик і краєзнавець, більш детально зупинився на тематиці, що робилося стосовно дослідження Прикарпаття, як проходили ці дослідження, про музейну справу та славетних дослідників, етнографів, які жили й працювали тут у різні періоди, своїми талантами й титанічною працею піднявшись на високий європейський рівень. Він також не опустив контексту, що сусідні держави, дбаючи про підготовку своїх молодих кадрів, висилають їх з певною метою на Прикарпаття, Буковину, Закарпаття для того, щоб «довести, що це окремі етноси, субетноси, і сіяти різні псевдокультурні «віруси», «теорії», «версії». А як результат, з'являються на книжкових розкладках різні, розраховані на масового, малообізнаного читача нібито наукові книги.

«Отож ідеться про нагальну потребу консолідації етнологічних історичних установ щодо дальшого поступу в науці та переходу від оборони в наступ. Інформаційний. Культурний».

**ГНАТЮК
ЯРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ**

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії*

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
код 02125266
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Інв. № 76 87 19

«Є хороша народна мудрість, яка допомагає нам усе дуже добре зрозуміти: «У кого що болить, той про те кричить». Помаранчева влада, яка відійшла, проголосила стрижнем своєї діяльності гасло «Не словом, а ділом». За логікою згаданої народної мудрості, передбачалося, що діла може й не буде. Так воно й виявилось, реального поступу не було. Суспільство пережило крах ілюзій, це озвучується, а до влади покликана нова команда, яка проголосила насправді дуже сильну позицію, зміну попередніх етикет: «прийшов ефективний лідер». Сподіваємося, правило не спрацює. Бо, якщо знову згадати народну мудрість, ефекту може й не бути. І це насторожує». Так зазначає Ярослав Гитюк, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, автор трьох навчальних посібників з логіки та понад 30 статей, пов'язаних з історико-філософським корінням становлення цієї науки в Україні. Ще в радянські часи цей предмет вивели із шкільної та вищої освіти (системі не потрібні люди мислячі. І як доказ цьому вона викочувала цвіт нації, інтелігенцію, людей думуючих, бо рабами легше керувати). На жаль, поки що не робить акцент на вивчення цієї дисципліни й українська освіта. Але, як відомо, коли ідея дозріла, її нічого не зупинить».

Логіка і три правди української держави

– Ярославе Степановичу, Вас знають як новатора з багатьох наукових питань, особливо ж цікавими відкриттями позначені напрацювання з логіки. Які нові акценти в цій сфері буття є нині актуальні для розуміння суспільством?

– Власне, предмет, яким я займаюся, є інструментальна наука, і вона потрібна всім без винятку. Особливо ж тим, хто студіює історію, справу управління. Це – засіб, яким можна досягти результату. І цей засіб, цей інструмент – аналіз інформації. Потрібно вміти проводити його правильно, якісно й швидко. Цього навчає логіка. Отож можемо сміливо стверджувати, що вона є мистецтвом, культурою мислення.

Але, правду кажучи, в українському суспільстві в науковому сенсі просто жахлива ситуація з логікою: за 19 років незалежності держави зі всієї кількості захистів кандидатських і докторських дисертацій із цієї дисципліни був лише один відсоток, а із звичайної філософії, наприклад, ця цифра складає до 36 відсотків. Логікою як наукою мало хто займається, і тому ділянка ця, на жаль, занедбана.

– Кажуть, «умом Росію не понять», а Україну логікою можна?

– Я часто цитую студентам Пантелеймона Куліша, який, звертаючись до українського народу, писав: «Народе без пуття, без честі, без поваги...». Без пуття, без честі, бо не знає сам себе цей великий народ; без поваги, бо сам себе не поважає, а хто ж його тоді має поважати? І багато думають, що неможливо із цим справитися. І тому це стало давно нашою проблемою. Але це проблема, яка вирішується. Завдання

для кожної людини полягає в тому, щоб навчитися поважати себе. А поважаючи себе, викликати повагу з боку інших.

Скажу, що у своїй державі ми наплодили багато фальшивих речей. Подивімося, скільки є в нас навчальних закладів в Україні? Ми всю об'єднану Європу перевершили щодо їх кількості. Маємо кадри, маємо розумну молодь, але реально сектор економіки не працює.

Наша нинішня модель усього суспільства якась наскрізь грентократична. Тим часом молодь, яка починає жити, не має ні життєвих шансів, ні перспектив. Звідси ростуть моменти різних її асоціальних відхилень. Приклад старшого покоління: боротьба за гроші, за владу: виживає сильніший. А кому потрібний цей сильніший? У результаті нема з ким мірятися силою. Останній герой – не герой. Бідна та нація, яка потребує героїв. А в нас їх, так званих, обвішаних пільгами й заслугами, – море. А потрібні просто морально відповідальні особистості.

– На яких принципах будувати самоповагу? І як бути з проблемою неповаги суспільства до влади? Чи, навпаки, треба запитувати: з проблемою неповаги влади до свого народу?

– Ми вийшли на моральний аспект, і в пошуку відповіді на це питання без логіки знову не обійтися.

Згадаймо соціальні революції, їх вистачало в історії, у тому числі ми стали свідками Помаранчевої. Але я кажу про те, що спосіб насильної зміни системи, коли ця система внутрішньо ще не дозріла до зміни, прискорення цих змін, до яких ще система не готова, призводять до негативного ефекту. Відтак іде зворотний вплив аж до того стану, з якого система була виведена з рівноваги. Що ми нині чуємо з олімпів влади? Про потребу стабільності. Насправді ж має внутрішньо визріти якісний стрибок. Звідки він може вирости, цей якісний стрибок? Відповідь: іншого шляху немає як духовне відродження, внутрішній катарсис. І на початках утвердження української незалежності ми проголосили цей процес: Бог і Україна.

Я тривалий час займався дослідженням української філософії і, зокрема, так званої теми серця: я її назвав українським кордоцентризмом. Розглядаю творчість Григорія Сковороди, Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша. Вони розвивали свою філософію навколо книг Біблії, учень святих отців. Думка, до якої я також прийшов, дуже гарно виписана в Григорія Сковороди. У Біблії, за моїми дослідженнями, серце має до 12 значень: це – і розум, мислення, почуття, мова... Але ні разу воно не має значення анатомічного, фізіологічного серця. Отже, мова йде про метафору духовного життя. Так от, вони, ці великі особистості, українські містики, говорили, що будь-яка людина переживає не одне народження фізичне, а ще є духовне народження. Про це релігія також говорить: людина повинна народитися другий раз у духовному плані. Цікаві паралелі я знайшов у філософа Конфуція. Він висловив таку думку: «Коли мені було 70 років, то я почав жити бажаннями серця, зберігаючи

міру». Це те, про що писав Григорій Сковорода, що найпотрібніше людині – серце – з'являється найпізніше. Лише народжена до духовного життя людина може знайти прозоріння. Однаковою мірою ця парадигма стосується суспільства, влади.

Духовність щільно зв'язана з розвитком особистості: особистість може залишитися на рівні фізичного та перейматися лише матеріальним добробутом. Тоді все духовне буде їй чужим. Але закон природи від цього не зміниться: подібне тягнеться до подібного. Безодня притягує безодню. Лише безодня серця з любов'ю, святістю помислів і дій притягує безодню Божественного.

– Отже, мало котрі з людських цивілізацій в історії людства гинули від зовнішнього удару, частіше – від внутрішнього розтління. Або інше: духовний розквіт сприяв економічному, деградування ж супроводжувалося занепадом. І чого вчить логіка?

– Почну з того, що коли постає проблема людини й системи (системи в широкому розумінні слова: соціальної, природної тощо), то суть, головні ідеї філософів зводяться до того, що система нам задана: ми народилися і вже закинуті в певну систему. Якщо брати соціальну систему, тобто суспільство, владу, то це – сукупність людей і зв'язки між ними. Завдання для людини, як елемента системи, не в тому, щоб зламати систему, а питання для неї, щоб змінитися самій і, змінюючи себе, міняти систему.

Є й інші, вищі системи – це закони Природи.

Людська мудрість у тому, що треба навчитися жити в єдності з Дао, з Природою. Не намагатися змінити закони Природи, а використати їх, співдіяти разом з ними, взаємопоширюючи, а не протидіючи їм. Це цілком реально.

Отож в українському кордоцентризмі серце є уособленням принципу свободи, а розум – необхідності. У серці вкорінена віра в Бога – це шлях до свободи. Для Бога все можливо, а відповідно, усе можливо для віруючої людини. Розум же – слуга необхідності. Людина, яка покладається тільки на розум, знає лише несвободу, а саме – раціональне пізнання тільки множить кількість ланцюгів, котрими людина прикута до буття. Якщо цю перевагу серця над розумом інтерпретувати як перевагу свободи над необхідністю, то стають більш зрозумілими волелюбність українського народу, його прагнення до правди й свободи.

Інша площина питання. Потрібен постійний діалог: батьків з дітьми, вихователя з учнем, влади з народом. Проблеми наші повинні бути публічними. Одрозу, зрозуміло, вони не вирішяться, але спільно треба шукати ці шляхи. Бо коли про існуючі проблеми не говоритимуть батьки, учителі, інтелігенція, священники, то «святе місце порожнім не буває». Ми бачимо той продукт, який заповнився теле-, радіофір, які цінності насаджуються молоді. Але іншого не дано: самосвідомість суспільства – поняття, об'єднуюче нас усіх разом. І ми відповідальні за ці процеси.

Засновник українського кордоцентризму (до речі, ці передові нині у світі погляди першими висловили українські філософи, але це треба визнати, а мало хто хоче)

Григорій Сковорода поклав в основу буття дві ідеї: «злої волі», яка керується пристрастними бажаннями, прагне до багатств й утіх поцейбічного світу, і «веселості серця», тобто спокійного, мирного серця, що очистилося від пристрастних бажань. У чисте серце вселяється Святий Дух, від нього «веселість» серця, переживання своєї єдності з Богом, безперервне спілкування з Ним.

Ці знання і почуття треба виховувати в людині, щоб вона мала потребу працювати над собою. На цих почуттях народ викохує свою еліту. Тарас Шевченко свій кордоцентризм заснував на тих самих авторитетах, що й Сковорода – на текстах Біблії, творах Максима Сповідника. Але Шевченкова емоційно напружена воля була скерована не на самотнє єднання з природою, як у Сковороди, а на утвердження правди та свободи в українській спільноті. При Божому сприянні й одночасно за допомогою української еліти, прототипом якої для Кобзаря було українське козацтво, його політична діяльність задля обстоювання інтересів України.

Розвиток культури, духовності, що формується в певному суспільстві, має зворотний вплив на людину, державу, народ. Я не кажу, що це єдиний правильний шлях до розквіту. Це – один із шляхів.

Інший аспект. Як економічне впливає на духовне й навпаки, про що Ви запитали?

У мене є ряд статей, з якими при бажанні можна ознайомитися в інтернет-версії: «Українські ідеї філософії», «Нації без історії», «Сучасна українська ідея» тощо, де я аналізую ці процеси. Зокрема, спробував поєднати марксистську (донедавна панівну в нас) та інші світові точки зору на економіку, але якраз разом з релігійним чинником. У мене вийшли релігійно-економічні системи, на базі яких я аналізую історію України.

І ось що є очевидним: економічною основою України завжди була монопольна власність. Феодальна, радянська, соціалістична... Тільки тепер починаються інші, ще не домінуючі в економіці капіталістичні процеси. Отож за тисячолітню українську історію в нас економічна база залишалася повсякчас тою самою – монополізованою, а мінялася тільки релігійна етика. Православна, греко-католицька, православна з католицьким ухилом, світська релігія, марксизм-ленінізм і віра в комунізм замість віри в Бога...

Проблема попередньої влади в тому, що вона намагалася змінити етику атеїстичну, замість слова вибрала діло. Не вдалося. Нині знову зміна етик. Ставка – на ефективність лідера. Але, за логікою, ефекту може й не бути.

– Цікавлять питання, які почали активно форсувати в Україні, а саме – її бажаний нібито федеральний устрій, який поки що заперечує Президент Янукович. А також із вуст народного депутата від Партії регіонів Ю.Болдирева цими днями прозвучало, що «через Галичину Україна не відбудеться як держава». Це майже збіглося із черговим інцидентом: на Говерлі понівечено наш державний символ – український Тризуб.

– Україна – надзвичайний феномен.

Наша держава існує на розламі трьох цивілізацій. Це – православна цивілізація – із центром у Росії, але також із величезною частиною цієї цивілізації в Україні; друга велика цивілізація – її репрезентує Галичина – це західна цивілізація. Третя – ісламська, представлена кримськотатарським народом.

Хоч як політики по-різному не стараються підкидати «роз'єднуючу нас кістку», їм, як не дивно, не вдається роз'єднати нас, і це унікально. Питання лише в одному: треба вміти вести діалог культур, діалог цивілізацій; треба навчитися мови цього діалогу й ніколи не наголошувати, що є одна правда якоїсь одної української цивілізації, бо вона краща за іншу. Ми маємо три правди й треба розуміти їх і рахуватися з ними. Це – наша реальність. А якщо і є великі проблеми, які заважають Україні рухатися вперед, то ці проблеми знову ж таки лежать у царині духовності. І насамперед тому, що поділені церкви. Наші духовні лідери ще не піднялися до рівня, коли зможуть переступити через якісь власні амбіції. Але це моя особиста позиція.

– А тим часом українську молодь знову змалку будуть учити, що світ – матеріальний, а людина – сестра мавпи. Бо ж цю, а не Сковородівську, не Шевченкову кордофілософію знову заніс до шкільної освіти Д.Табачник.

– Але на кожному життєвому етапі відбувається переосмислення пройденого шляху. А шляхів, як учать філософи, є в житті тільки два: правий і лівий. Лівий легкий на початку, але важкий у кінці. Правий – навпаки. Легко не працювати над собою, легко обманювати, жити за чийсь рахунок, продавати, мовчати, а потім це все стає важко, бо це дорога в безвихідь.

Особистість ніколи не сформувати лише на основі фізики чи хімії, як би це комусь не приємно чути. Формують етика, естетика, філософія. Але я також противник, щоб учити дітей тільки на прикладі однієї теорії, гіпотези. Дарвін бачив світ так, як бачив він. Ця точка зору подобається Табачнику. Але коли ми знайомимося з різними поглядами, у нас з'являється свій світ, свої переконання. «Мавпувати», ходити в шорах така людина вже не буде.

ПУШИК СТЕПАН ГРИГОРОВИЧ

*професор кафедри української літератури,
кандидат філологічних наук, лауреат Державної
премії імені Тараса Шевченка*

У творчості цього автора присутня незрима духовна естафета епох і поколінь; десятилітні «ходіння у народ» зібralися в набутку митця потужними скарбами українського й, передусім, карпатського фольклору, узятого ним із незамулених народних джерел, які Степан Пушик вважав своїми найбільшими університетами, матерією нації. Глибинне й високе, історичне й сучасне, гумористичне та драматичне, поетичне й прозове, наукове й творче, громадянське: гостре, викривальне й особисте: лірично щире й безпосереднє – контекст слова, у якому виявляв себе автор. Слова багатого, колоритного, дотепного, скупаного в барвінку й любистку, яке він бережно лелеє, вищукує серед мозаїки образів, чуттів і помислів. Великий життєлюб і працелюб, той, який не «вміє жити тихенько», «іноді нетерплячий і запальний» – поет, прозаїк, фольклорист, громадський діяч, лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Шевченка, перший голова Товариства української мови Івано-Франківської області, народний депутат України першого демократичного скликання, професор Степан Пушик. Про себе митець написав так.

– Я маю найбільший на планеті щоденник – до 300 великих книг. Почав вести його 1 листопада 1960 року й не перериваю досі. Я прожив надзвичайно цікаве життя, зустрічався і пив по чарці з президентами, прем'єрами, міністрами, дипломатами, манорівниками, губернаторами, пастухами, лісорубами, трактористами. Сам був пастухом, їздовим, косарем, сидівником, скотарем, солдатом, рахівником, економістом, журналістом, головою клубу творчої інтелігенції, поетом, прозаїком, драматургом, есеїстом, критиком, перекладачем, літературознавцем, фольклористом, редактором, безробітним, альпіністом, манорівником, викладачем, доцентом, професором, членом редколегії і головою Державної комісії, мужем, батьком, дідом. У моєму щоденнику детально занотовано, як ми голосували за Декларацію про суверенітет, Акт про Незалежність, як із В.Панченком та іншими народними депутатами України були членами комісії, котра схвалювала Гіми «Ще не вмерла Україна», як проголошували суверенітет і незалежність України, як нас мало не розстріляли під час путчу ГКЧП, як весь склад парламенту, у тому числі й мене, висували на Нобелівську премію Миру, і не дали, як ми зустрічалися з президентом США Бушем, прем'єркою Великобританії Тетчер, як я виступав там, лазив у США хмарочосами, яких 11 вересня 2001 року не стало, як літав до Індії, а з Індії добирався до Непалу...

Я менше опублікував, ніж написав, і прошу Бога, щоб хтось колись узявся за Пушиків архів. І... ні «пушика» йому, ні пера.

Слово митця як совість часу «Моє життя у моїх книгах»

– Пане професоре, з великою пошаною до того набутку, який уже перестав бути власне Вашим, хочу запитати: чи кимось пораховані книги, твори, які вийшли з-під Вашого пера, і яких видань можемо чекати найближчим часом?

– Вийшло близько шістдесят книжок. Але з долею жарту в правді розумію, що потрібен буде цілий інститут, щоб колись дослідити й опублікувати всі мої щоденникові й фольклорно-етнографічні архіви.

Нині я працюю над двотомником легенд у своїх записах, він мав би вийти наступного року. У Львові народилися дві мої повісті – «Лесине карпатське літо» (про перебування Лесі Українки в Карпатах) і «Славетний предок Кобзаря» (про прикарпатське коріння Тараса Шевченка). Загалом – це есе, я дотримуюся документа, але присутні й описи природи, життєва філософія. Зізнаюся, коли писав ці твори, мною керувало бажання дати помордник Бузині. Тепер певні сили намагаються все українське розтоптати, принизити, знищити, починають від Геніїв, а потім добираються й до особистостей. Я, звичайно ж, довгенько збирав цей матеріал, і ці твори включив у свій семитомник. Правда, зрозумів, що на початку зробив велику помилку, повідомивши про те, що зібрання моїх творів з'явиться в шести томах. Коли взявся впорядковувати матеріал, а завершую п'ятий том, виявилось, тільки «Бусова Книга» у мене займе два томи, до 800 сторінок. (Це далека літописна історія, а Бус – дохристиянський Бог. Років зі 40 я працював над нею і деякі уривки із цієї книги опублікував у багатьох журналах: «Березіль», «Золоті ворота», «Перевал», «Україна»). А написаної іншої прози є ще на кілька книг.

– У котромусь з інтерв'ю читала, що Ваша «Бусова Книга» мала свою передісторію, Вас переслідували за власні наукові позиції.

– Так, можна стверджувати, що вона народилася зі «Слова о полку Ігоревім». Я колись мав багато непримностей через те, що повстав проти наших авторитетів щодо походження цього твору. У своїй дисертації «Слово о полку Ігоревім» і слов'янська міфологія» у той тоталітарний час я ще не міг сказати прямо, що це твір української літератури, що написав його галичанин. І не тільки «Слово о полку Ігоревім». Цей самий автор створив «Моління і слово Даниїла Заточеника». Чомусь у наших підручниках пишуть Даниїла Заточника. Написано ж по-галицьки – Заточеника. І цей твір має конкретного адресата – Ярослава Володимировича. А це Володимирків син. Шукали автора по Києвах, Смоленськах, Новгородках, і де лиш не шукали, не звернули увагу на те, що Володимирко є той самий князь Володимир, а син його – Ярослав Осмомисл. І в «Слові о полку Ігоревім» найкращі слова про нього й Галич. Отож моя «Бусова Книга» – це й позиція дослідника, з якою дилетанти ніяк не хочуть змиритися, а загалом – це праця про віру наших предків. Я не знаю, чому дослідники назвали «Плачем Ярославни» її (я так вважаю) молитву, язичницьку молитву. Бо ж вона молить і Сонце, і Вітровія, і Дніпро. Думаю, «Бусова Книга» – найглибша праця мого життя.

Я нині створив декілька фільмів про наші карпатські святилища. Задумав ще кілька десятків фільмів. Моя «Бусова Книга» також і про це. Але ми, українці, завжди десь плетемося у хвості. З одного боку, це – погано, а з іншого, – добре. Наприклад, греки свій фольклор записали вже в VI столітті, французи – у XVII. Багато народів уже вичерпали свій фольклор, то й, (такого «мистецтва» я не можу зрозуміти), перемагають на «Євробаченнях» з якимись «монстрами». А скільки хорів, скільки

фольклорних колективів у нас? Україна славиться ними й не перестане дивувати світ. Якщо у Франції грає 32 музичних інструменти, Італії – 34, то в маленькій Гуцульщині, цій крапочці на карті світу – 92 інструменти. Такого феномену нема ніде на планеті. Мобільники-«дебільники», комп'ютери, закривавлений і жорстокий телекран дуже швидко висушать душу. Читаю теперішню літературу, теперішні часописи – то мертва мова, нема мови розмаїтої, яка була ще в XIX і XX століттях. У творах Кошобинського, Стефаника, Черемшини... Я завжди старався дотримуватися наших класичних традицій, купав своє творче слово в народному джерелі.

«Прибігає солдат, зриває з мене коц: хохол, поднімайся, Гнатюк твою песню поїот»

– Як і коли приходила до Степана Пушика слава пісняра? Які спогади залишила співпраця з композиторами, особливо ж – дружба з Володимиром Івасюком?

– Можна казати, що я прокинувся відомим під час служби в Радянській Армії. Але цей шлях почався трохи швидше. Тоді був період, що «однотумці» копали могилу під Хрущова, нацькували його на творчу інтелігенцію. У Москві почали бити Аксьонових, Євтушенків, Ахмадуліних. У Києві – Вінграновських, Драчів, Ліну Костенко. На Прикарпатті також треба було когось побити. Я з п'ятнадцятирічного віку почав друкувати в пресі поезії, нариси, оповідання, статті. Знали мене і як автора популярних тоді пісень, написаних у співпраці з Юрієм Канапою – «Весна весела в Станіславі», «Моя калушанка».

Мое слово когось зачепило: подумали, що я старий дід. Коли ж особісти побачили, що я молодий хлопець, економіст, студент-заочник Чернівецького університету, було людям незручно. Мене включили в групу літераторів, яких слухали у Спілці письменників і в ЦК комсомолу. Звісно ж, коли Хрущов критикує, треба виховувати незрілих. Просився я в редакції газет працювати, але, «побитого», мене не взяли в жодну. Пішов у колгосп старшим економістом. А поки я під прапором їхав служити до війська, на ракетну базу, на правах рукопису у видавництві «Іскри юності» вийшла моя перша книжка «Зелена хвоя». З перших днів армійської служби почали писати про мене в армійських газетах, друкували мої твори. Але так було доти, доки хлопці не привезли мені самвидав і я почав читати крамольну літературу. Мене продав один чоловік. Якби були знайшли ті самвидавські матеріали, тюрми і я не уникнув би. Але Бог, коли закриває двері, то відкриває вікно. В армії я написав вірш «Треба йти до осені». Він потрапив до Олександра Білаша, який саме побував у Карпатах, і краса гір полонила його. А тут Пушник пише: «... ходить осінь в Косові, ходить осінь в Вижниці». Композитор на одному подихові написав музику, і пісня прозвучала в програмі «Промінь». Традиційно, як Україна мала відвідалний концерт у Москві, то привозила нову пісню. Для цього Дмитро Павличко разом з Олександром Білашем напередодні створили нев'янучі «Два кольори». За ці «два кольори» – «бандерівський прапор» почало КДБ переслідувати їх обох. А тим часом на концерт узяли іншу, мою з

О.Білашем пісню. Дмитро Гнатюк тоді співав, як Бог Сидить Політбюро, різні делегації, і тут оголошують: «Стіхі солдата Советской Армії Степана Пушика, музика Александра Белаша «Яблуневая осень». Пісня звучить на біс, показують, Гнатюк тоді виконує ще одну, без оголошення – «Черемшину»... Я саме в ці дні мало не побився з офіцером, дали мені кілька нарядів. Три доби не спав. Звалився безсило на ліжко, як тут раптом прибігає солдат, зриває з мене коц: «Хохол, поднімайся, Гнатюк твою песню поїот». Так я і прославився. А згодом вийшла моя наступна книжка «Молоді громи». Відтепер почалися нові дива. Коли я заплатив комсомольські внески, сума вийшла набагато більша, ніж мав зарплату полковник, начальник політвідділу. Для дочок армійського начальства я став цікавим. Мама однієї з дівчат зіграла дуже позитивну роль у ставленні особістів до мене. «Что это вы к Стёпоне пристали, его сам Генсек слушает»... А їм же цікаво було похвалитися: вот, мой, какого солдата ми воспитали. Мене відпустили вступати до Московського Літературного інституту, і я став його студентом. На Прикарпаття повернувся вже відомим чоловіком, пішов працювати в «Прикарпатську правду». Після мене потім у Літературному інституті вчився Тарас Мельничук і, допомагаючи йому (він деякий час мешкав у мене вдома, бо не мав житла), я, зрозуміло, дуже дражнив КДБ. Мені нагадали про армійський самвидав, зробили два шмони, відтак намагалися й посадити. Кадебісти побували у всіх, від кого я записував фольклор, у моїх колишніх дівчат: що говорив, що давав читати? Але мав би гріх, не сказавши, що в обкомі партії тоді працювали помірковані люди, відстояли мене. І так було не раз.

«Вмирає народ, як вмирають співці»

– Щодо дружби з Володимиром Івасюком...

– Я був знайомий з батьком Івасюка, Михайлом Івасюком, який і розповідав мені про сина. З Володимиром я познайомився на обласному радіо в Івано-Франківську. Він саме привіз сюди магнітофонні записи своїх пісень у виконанні Софії Ротару, у тому числі «Червону ругу». У мене вже було кілька виданих поетичних і прозових книг, ми почали з Володимиром співпрацювати. І пам'ятаю його останній перед смертю приїзд в Івано-Франківськ, дзвінок і слова: «Степане, є пісня «Я ще не все тобі сказав». Треба зустрітись. Назарій Яремчук записав цю пісню і вона прозвучала на УТ у передачі «Пісня-79». У мене є своя версія смерті Івасюка. Думаю, Володю побили, затягли на якусь квартиру. Від цих побоїв він і помер. Тоді вони його повісили. Однокурсник Володимира Івасюка по Львівській консерваторії Богдан Шиптур, з яким я створив багато пісень, розповідав як очевидець. Того останнього дня, як бачили Івасюка, він ішов на заняття. Під'їхала чорна «Волга» і забрала його. Через кілька днів мені зателефонував Михайло Івасюк і в розпачі, голосом, який я не впізнав, спитав, чи нема в мене Володі? Потім був всесоюзний розшук...

Я був на похороні Володимира Івасюка, зауважив, що там були сотні нюхачів, але ми їх не боялися. По дорозі зі Львова додому написав вірш:

«На Личаків його провели ми востаннє,
 Там листок молодий шелестів щось листку,
 І мільйони свічок засвітили каштани,
 І пливла домовина у морі бузку.
 Моє серце пече, моє серце німіє,
 Ми творили пісні, ми братами були.
 Материнську втіху, України надію
 Ми у Львові старому землі віддали.
 Він в могилі лежить, нам його не вернути,
 Освятись, його пісне, в сльозі, та й світи,
 Вже пора йти шукати червоної руті,
 Я не годен без друга її віднайти.
 В горах клени зелені з розпуки вмирають,
 Криниці попід гори – неначе сліпці,
 І на ріках карпатських ревуть водограї,
 Що вмирає народ, як вмирають співці.
 Розумію слова, що співця не вернути,
 Але біль впав на душу твою і мою,
 Тож ходімо шукати червоної руті
 За Дніпром, на Поліссі, й в Карпатськiм краю.

У ті дні до нас на Прикарпаття на дні української літератури з'їхалися письменники з усього Союзу. Ми виступали в усіх райцентрах, я тоді в Косові, а пізніше в багатьох областях і районах, у США читав свого вірша. Гриміли овації, люди вставали, надто болючою була втрата Івасюка – рана в серці України.

– Кажуть, Ви великий мандрівник...

– Я виконав за життя своє «завдання»: побувати в кожному селі на Прикарпатті, у всіх областях, у всіх республіках СРСР та облітати земну кулю... Колись альпіністи склали проект-програму «Український синьо-жовтий прапор на найвищих вершинах материків». Звісно ж, почали від Сагарматхи-Джомолунгми, висоту якої виміряв англійський майор Еверест і «пришпаньдололив» своє ім'я на мапах, хоча сам на вершині не був. Я попросився в експедицію. Вершину не підкорив, але поїздка в Гімалаї залишилася назавжди чимось високим. Непал – неземна країна. Тут переклали мої поезії, і ще у 20 країнах.

У непальській мові, виявляється, більше тисячі українських слів. Частина Гімалаїв вони називають Карпати, Гима – то зима, тобто Зимові гори, Дім снігу. А Еверест по-їхньому – Сагарматха, тобто Мати верхів. Краса неописанна, а який гідний народ живе там.

«Українське політиканство перетворилося у суцільну карикатуру»

– Чи можете переповісти, з яких стежок почався Ваш шлях у політику?

– Думаю, що хрущовська відлига, ранні шістдесятники дуже вплинули на мій шлях. Я, пізній шістдесятник, пройшов по лезу бритви в 70-ті роки. Коли секретарем ЦК став В.Маланчук, були заборонені Шевченківські вечори. З моєї ініціативи 1973 року в Івано-Франківську відбувся такий вечір. Ми здійснювали покладання квітів, співали «Заповіт», «Реве та стогне Дніпр широкий», а другого дня сказали: була демонстрація. Знову доноси, «ходіння» по мені і моїй творчості – таємні шмони. А ще й мій язик часто шкодив мені. Відкривали пам'ятник М.Павлика в Косові, начальник КДБ Пономарьов каже мені:

«Давай сфотографуємося на фоні пам'ятника Шевченка».

«Пушкін не фотографувався з Беккендорфом, Пушкін не фотографується з начальником КДБ».

Пізніше народився вірш.

*«Він каже, аби я з ним чарку пив.
 За що ж ми вип'ємо? За ці студені очі?
 Він багатьох на Соловках убив!
 Від мене він тепла й уваги хоче!
 Він хоче, аби я його любив...
 Кого і що він на землі зростив?
 Портретик Сталіна іще тримає!
 Чекає, аби я його простив?
 Хоч я прощу, та пам'ять не прощає!
 Він хоче, аби я з ним чарку пив.»*

Хтось передав мої вірші в рукописі за кордон. Про те, що цькують письменників в Івано-Франківську, повідомили «Свобода», «Голос Америки», а це вже було страшно...

Чимало дискусій і переполоху зчинила моя стаття в журналі «Україна» «Пам'ять совісті» про те, як на Прикарпатті палять церкви, нищать українську культуру, музеї. Україна спала після Чорнобильської катастрофи. Це був дзвін на сполох. У той час, коли вже починалася перебудова хвиля, люди почали обирати до влади тих, хто каже правду. Мене двічі висували до Союзної Верховної Ради. У 1990 я став і народним депутатом України, і лауреатом Шевченківської премії за романи «Страж-гора», «Галицька брама», повісті «Перо Золотого птаха» і «Ключ-зілля». Навіть попри те, що мій найближчий тоді товариш із заздрості написав перед цим на мене «у верхи» донос. Він сам мені сказав про це, лукаво повідомивши, що премію мені не дадуть. Я питаю: «Хто написав?» ...Валиться світ. Я втратив друга.

– Ви не залишилися в політиці. Чому?

– Більше ніж я зробив у Верховній Раді, я вже не зробив би. Я це зрозумів. Це – прийняття Декларації про державний суверенітет України, голосування за незалежність, за референдум й утвердження атрибутів державності. І я підкреслюю, якби ми в липні 1990 року не прийняли Декларацію про державний суверенітет, ГКЧП переступило би через Кравчука та запровадило б військовий стан. Під час заколоту ГКЧП 250 осіб мали ліквідувати, усю Народну Раду, яка була в парламенті опозицією. І я був членом Народної Ради.

А історія з привезенням до Києва жовто-синіх прапорів!.. То були наші прапори, івано-франківські.

Такої Верховної Ради України, як була перша – з поетів, романтиків, уже ніколи не буде. Поетам не було чого втрачати, вони вірили, боролися і творили український ідеал.

Але вже й тоді я не міг дивитися на «театр», коли народні обранці в «масках» на трибуні говорили одне, а робили інше. І згодом «романтики» також розсварилися, почалося «гетьманство». Не треба було Рух перетворювати в партію, а Товариство української мови ім. Т.Шевченка на фоні загального безпросвітку – у «Просвіту». Хай діяли б як громадські організації, розколу уникли б.

– На деяких фото Ви поруч із Віктором Ющенком. Але, знаю, знайомство це відбулося ще в юності.

– Закінчивши спершу сільськогосподарський технікум, я працював в Яворові та Довгопіллі Косівського району. За розподілом із Тернопільського економічного інституту сюди був скерований і Віктор Ющенко. Мене забрали до армії, а Ющенко сів у «моє» крісло. Пізніше він також з Яворова пішов до війська. Коли я був народним депутатом України, ми зустрічалися на засіданнях парламентського комітету, підтримували відносини, але я ніколи не намагався використати це своє давнє знайомство з корисливих мотивів.

– Що скажете про сучасну українську політику?

– Українське політиканство перетворилося в суцільну карикатуру. І треба брати кийки в руки та давати кожному політикану перед Верховною Радою по 25 гарячих, як це вміли робити «Степанові хлопці». Негайно треба робити реформу, повертатися до президентсько-парламентської республіки, до мажоритарної виборчої системи. У час, коли в державі купується все і вся, ця система краща для нас. При мажоритарності все одно буде той контингент чесних людей, які зможуть об'єднатися супроти олігархів і відстоювати українську національну справу.

Сумно про це говорити, але ми так і не позбулися української хвороби вождизму. Тисячі разів пеклися на цьому, і нині печемося. Через це до влади допущені неукраїнські сили.

БАРАН ЄВГЕН МИХАЙЛОВИЧ

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури

«Великі знали завчасно, що їх жде ешафот... Великі спокійно не ждали на шию петлі – їм заробляли трудом, Наче хліб, на землі...»

Творчий феномен поета і громадянина Тараса Мельничука

З ініціативи обласної Спілки письменників України на Прикарпатті започатковано літературний фестиваль ім. Тараса Мельничука. На свято Покрови в культурно-мистецькому центрі «Є» Івано-Франківська відбулася перша в новому часі творча імпреза про життя та творчість відомого поета, лауреата Державної премії імені Т.Шевченка, митця, який, за оцінками фахівців, у написаному балансував між геніальним і примітивним; людину, яку одні називають хаотичною та неорганізованою, а інші – великою і трагічною. Кажуть, з 1874 року аж йому, новонародженому в селі немовляті, дали ім'я Тарас, що в перекладі з грецької мови означає «бунтар», і чоловік виявився гідним його.

У вступному слові до зібрання голова письменницької організації області Євген Баран сказав, що вибрану назву для початку мельничуківських читань можна сприйняти навіть, як дилетантську: «Тарас Мельничук. А хто це?». Однак така площина розмови вибрана не випадково, бо коли була здійснена спроба соціального опитування серед громадськості, найчастіше чулися у відповідь саме такі слова. Також, як зазначив відомий критик і письменник, родина Тараса Мельничука, зокрема, донька Ярослава, застерезливо звертається до краян не шукати людських недоліків у біографії її батька, а говорити про Мельничука як про великого поета, щоб популяризувалася його творчість. «Я не думаю, що ми маємо нині багато поетів, талантом рівних Мельничукові. Ми наново починаємо свою дорогу до нього, і в цьому є вищий промисел», – сказав Євген Баран і повідомив, що інтелігенція краю у співпраці з управлінням культури області ініціюють, щоб уже з наступного року фестиваль розширив свій статус із регіонального на всеукраїнський та об'єднав якнайбільше шанувальників вагомого спадку поета.

Речник спілчан розмірковував і про «незрозумілу» ситуацію. Тривалий час точаться розмови про відкриття музею Тараса Мельничука в селі Уторопи, де 20 серпня 1938 року народився поет. Останнім проханням (розуміючи, що помирає, митець до кінця своїх днів приймав людей і спілкувався з ними) Тараса Мельничука було: «Музей мій має бути тут, на моєму подвір'ї, в хаті, яку спалили!» Насправді, дев'ять років немає Мельничука серед живих, і досі немає його музею. А та хата, яка побудована, – не відновлена в тому проекті, якою була батьківська хата, де зріс поет. «Я буду настоювати на тому, як цього хотів Тарас Мельничук, як того хоче родина, щоб музей поета був створений на місці батьківської хати, а не у створюваному в Уторопах музеї села», – повідомив Євген Баран, додавши, що його підтримують ті, які хочуть гідно пошанувати митця, і хто не шукає легких доріг до Мельничука, бо таких не шукав поет і не визнавав усією долею-бунтом.

Останнє київське видання творів Тараса Мельничука вийшло в 1990 році – «Князь роси». А ми ж говоримо про лауреата Шевченківської премії. Більше в цьому сенсі прислужилися видавництва Коломиї, Чернівців, опублікувавши кілька томів його праць. Свою дешифру внесли Косів, племінниця поета Галина Куришук, Іван Андрусак, Андрій Малашук, Євген Баран. Цим самим зроблені вдалі й невдалі спроби зібрати увесь спадок рукописних творів митця, багато яких ще в розшуку – «по людях». «Було багато суперечок, може, вони й існують, – казав Є.Баран, – але краще зробити, ніж критикувати». Усього зібрати не вдається, адже відомо з біографії митця, що він сам відібрав три великих поліетиленових мішки своїх віршів, щоб видати їх колись, але була спалена хата й вірші пропали. Рукописи не горять, казали Тарасові друзі, щоб втішити його, але досі нема тих рукописів. А біль утрати лік поетове серце, нищив дух. Казав: «Те, найкраще, а це вірші, написані на каторзі, згоріли. Все, що знайдете, буде гіршим».

В осінній день, на святу Покрову, у спогадах разом з тими, хто вставав, щоб мовити слово про Тараса, він, Тарас Мельничук, уявлявся різним. Журналістом у різних виданнях, поетом, який ріс на літературних гуртках. А більше – розхитаним ізсередини. Він мало спав, 3–4 години на добу, зате писав і писав. Було, за ніч цілий стос віршів народжував у муках. Аж світився, зморений, і потім, ходячи з кута в кут, декламував їх, глибоко вникаючи в написане. Запросто було йому піти в якийсь заклад, де пили пиво й гарячіші напої, і, підсівши до компанії, читати ті вірші. Одні широко відкривали очі, аплодували, інші не розуміли неприкаяного. Іноді плакав від головного болю, іноді – від змішаного з випитим. У котрісь із таких днів, коли були поезія і чарка, пропадали стоси його віршів. Частіше Тарас просто давав їх своїм знайомим для переховування, бо був під наглядом. Одні віднаходились, інші назавжди пропадали. Було, «доброзичливці» шептали на Тараса, куди «слід»... За свою «Чагу», дану на схоронення, «сів» уперше. А потім знову тюрма. А ще потім він уже «носив ту казарму» у своєму серці, і та неволя була більшою за тюрму. Уже в часи незалежності держави косівчани достукалися до органів і повернули Тарасові його рукопис, зипитий дротом. За рік до смерті поета видали «Чагу», але, узявши до рук книжку, яка зламала його долю, він, без пафосу, сказав: «Робіть з нею, що хочете, я свою роботу зробив».

Велика борода, виснажене хворобою тіло й палке слово, у якому його поступ: «Шукаю дороги, що знає про завтра, Вірю дорозі, що веде до людей». Його не стало 29 березня 1995 року. Грузькою дорогою, возом везли його стражденне тіло на місце вічного спочинку. Мало інтелігенції йшло за труною, мало послідовників. Мовчали газети, ніби нічого не сталося.

Кожного серпня, починаючи з 1938 року, на обрії України загоряється нова зірка його чумацького шляху. Їх уже 73...

Під зорею Тараса Мельничука

«Ми одне з тих останніх поколінь, яке ще може передати своїм дітям справжній український національний ген».

Торік з ініціативи обласної Спілки письменників України на Прикарпатті започатковано літературний фестиваль ім. Тараса Мельничука. На свято Покрови в культурно-мистецькому центрі «Є» Івано-Франківська вдруге відбулася дводенна літературна імпреза під зорею творчості відомого поета, лауреата Державної премії імені Т.Шевченка.

Наближається 75-річний ювілей поета. «Крок за кроком йдучи, маємо відкривати для всіх наново Мельничука» – головний лейтмотив ідеї перетворити обласний фестиваль на всеукраїнський. А тим часом, відвідавши нещодавно могилу поета в селі Уторопи на Косівщині, голова обласної організації Національної спілки письменників України Євген Баран зазначив, що побачив біля неї спалені сосни й саме із цієї метафорою порівняв реальний стан літературного процесу в Україні. Щодо вивчення та пошанування українським суспільством творчого й життєвого спадку «Князя роси», то – лід скреснув.

Про співрозмовника.

Понад 20 років тому, виступивши в журналах і газетах зі своїми першими літературно-критичними статтями, письменник і педагог Євген Баран заанонсував себе як літературний критик і читач. «Звичайний читач». Так і називалася одна з нинішніх одинадцяти написаних ним книжок, у якій автор прорік, що в скорому майбутньому доведеться відкривати таку професію з відповідною зарплатою, стажем і пенсією – читач книг. «Чим більше часу минає, трохи епітажно тоді мною сказане перетворюється у сумну дійсність», – зазначає він сьогодні як очільник обласної організації Національної спілки письменників України.

– Пане Євгене, прочитую Вами ж сказане, „що коли людьми читається мало або майже не читається, то читання стає тяжкою роботою”...

– За великим рахунком, крім себе, я знаю ще одного чоловіка, який читає дуже багато: Михайло Слабошпицький з Києва – письменник, видавець і літературний критик. Що я маю на увазі? Пересічно люди читають принагідно й те, що їм треба. Безперечно, є такі й серед письменників, які слідкують за літературою не тільки українською, а й європейською. Але це – внутрішнє читання, для особистого прирощення знань, або інакше – таке читання не виливається в певне обговорення і не стає складовою естетичної свідомості... Я ж стараюся, щоб моє читання мало певний резонанс, я – популяризатор книг. Ще 15 років тому я заявив, що є одним з найвідданіших читачів книг в Україні; так і донині.

– Може, то ще й робота в університеті зі студентами, з творчою молоддю, яка гуртується біля спілки, до цього Вас зобов'язує?

– Я не хочу казати, що нинішній викладач не читає. Але викладач, як правило, має свій певний курс, період, з якого дуже рідко виходить за межі сучасної літератури.

Їм так добре, вони там, як риба у воді, по-доброму, на професійному рівні цим спекулюють. Я ж, як Кузьма Прудков, намагаюся «об'являти необ'явне»: веду курс давньої літератури, викладаю історію літературної критики й актуальні проблеми нової літератури. А фактично – це пласт усієї української літератури від і до... сучасного її побутування. Стараюся вловити молодіжні спроби. Та відверто скажу – усе менше й менше вони приваблюють мене, навіть утомлюють у тому сенсі, що з кожним поколінням (а воно міняється що десять років) молоді творці стають на одні й ті самі граблі. Б'ють себе в чоло, аж іскри йдуть, а вони кажуть, що то зішестя Святого Духа на них. Усе починається з епітажу та несприйняття старшого покоління. А я у свої неповних 50 уже теж належу до немолодих, хоч не так легко мені це визнати...

Є велика когорта авторів, які мені дуже цікаві і я тішуся, що вони є: Василь Карп'юк, який організував, змодельовав і пожвавив молодіжне літературно-мистецьке середовище Івано-Франківська; Богдан Стрільчак, який учить на першому курсі філології, але вже починає писати віршовані драматичні поеми; Наталія Ткачик і Ольга Деркачова – їхня творчість уже як певний канонічний набуток серед молодих. Є Оксана Борис – студентка п'ятого курсу, яка пише непогані прозові психологічні мініатюри. Ця молодь з'являється і вона цікава тим, що готова на діалог. Тоді й себе, відповідно, ведеш демократичніше, не відчуваєш того старшання чи старіння. Нещодавно одного в поважних літах письменника запитали: «Чи ви ще захоуєтеся?» Відповідь була: «Якщо ви ставите це питання, то не розумієте сенсу життя і сенсу творчості. Поки ти захоуєшся, то старості нема». Я це почуття стараюся в собі плекати й нести в літературу.

– А досліджуючи те, що пишеться митцями в нинішньому часі, як критик Ви аналізуєте яскраву метафору, світ серця, політ розуму, творчу інтуїцію автора, режисуру твору, дух часу... Що?

– Я ніколи не ставив у своїх писаннях грандіозної мети, а тільки конкретне завдання: прочитати книжку й зрозуміти автора (бо люблю повторювати тезу грузинського філософа Мераба Мамардашвілі: «Якщо ми не говоримо конкретно, то нами грається диявол»). Спочатку було багато книг, на основі яких я ріс, учився. Сьогодні таких книг не так багато, тобто читацький досвід у мене сформований. Але я вмю дивуватися книгам і вмю знаходити в них гарні речі.

Якщо спершу я був дуже категоричний, була ломка епохи, я навіть хотів когось повчати, сам не знаючи й не маючи права на повчання, то тепер я хочу просто зрозуміти автора та сказати про нього, аби зацікавити ще когось звернутися до його творчості. Надалі я намагаюся щось додавати до сказаного, якщо є що додати, коли автор написав щось нове, заявив себе по-іншому, і мовчу, якщо нема таких підстав. Я чекаю на нове розкриття його таланту. Часом не даремно чекаю.

– Щодо започаткованих на Прикарпатті літературних фестивалів. Не лише «мельничуківського»... Це – необхідність, це – мода? Загалом, які тенденції маємо в обласній письменницькій спілці?

– Від 2000 до 2009 років на теренах Прикарпаття не було жодного літературно-мистецького фестивалю. Тому скоріше маємо проблему відсутності діалогу творця і читача, аніж моду. Щодо потреби, то, безперечно, вона є. Але я багато разів це озвучував і не хочу повторюватися в деталях, треба побороти внутрішній дискомфорт із зовнішніми проблемами, щоб наша обласна спілка зажила повнокровним життям, а громадськість більше знала про це й побаченими накладами нових книг, і голосом, поданим літераторами в публічний спосіб. Членами нашої обласної письменницької спілки є 52 особи. Кількісного зростання, на жаль, не відбувається. Щоправда, не лише в нас такий період, нещодавно я говорив з польським поетом Артуром Новачевським з Гданська, який також казав, що молоді не хочуть іти в спілку, натомість тримаються при видавництвах, у редакціях газет, журналів, де формується ядро мистецьких сил, де вони заявляють про себе. У нас, на жаль, видавництва ще не такі самодостатні, але тенденції подібні. За останніх 4 роки ми прийняли лише одну людину до обласної організації НСПУ: у Києві затвердили Ольгу Деркачову як прозаїка. Працювати із цими людьми, які є, не дуже вдається. То хворі, то політикою займаються, то просто не готові щось робити. Є в нас і професійні патріоти, які через літературу вирішують свої політичні справи, а чорною роботою зайнятися нікому. Отож ініціатива часто завмирає тільки-но народиться.

Те, що на теренах нашого краю нині народилися літературно-мистецькі фестивалі й що розпочалися торік із читання Тараса Мельничука, – знакова подія. Спрацювала ініціатива вже згаданого мною Василя Карп'юка та моя. Саме Василь узяв на себе більшу частку організаційних моментів. Торік ми зробили фестиваль практично на голому ентузіазмі, але, вважаємо, нам таки вдалося кинути добру іскру. Цьогоріч у нас було більше можливостей, більше спілкувань. Ми подали лист-звернення до управління культури ОДА, і хоч не отримали тих грошей, які просили, але дещо дали. І той же Василь Карп'юк виходив додаткові необхідні спонсорські кошти. Парадокс, що дала їх Партія регіонів і ще один з кандидатів на посаду мера Івано-Франківська пан Віктор Козачок. Ось вам феномен, як наші патріоти дуже б'ються в груди, гарно носять вишиванки, голосно співають «Ще не вмерла Україна», а дати 100 грн на проведення літературного фестивалю не спроможуться, бо ж це не концерт і їм не аплодуватимуть привселюдно. Ми змогли запросити до нас чимало цікавих митців. Тому другий фестиваль «Несімо любов планеті» відбувся і під цю місію, під це покликання на мить громадської відповідальності цього разу стали: Галина Петросяк, Степан Процюк, Тарас Прохасько, Володимир Єшкілев, Ярослав Ткачівський, Наталя Ткачик з Івано-Франківська, Мирослав Лазарук із Чернівців, Олег Лишега з Києва, Ярослав Ясінський із с. Ліски Коломийського району, Іван

Бойчук з Косова, Тарас Григорчук з Коломиї (чи як він каже: «Я з Джурова»), Василь Андрушко й Андрій Малащук таки з Коломиї. А ще – гроно молодих авторів. Вони читали свої твори, але це була посвята пам'яті Тараса Мельничука.

А у вересні ми проводили мистецький фестиваль у селі Ліски Коломийського району. Там живе Ярослав Ясінський, не член спілки письменників, але талановитий поет, який відкрив пам'ятник просвітителям села. Це – родинне село Цісиків. Відбулося пошанування знаменитого роду, який мав великий вплив на культурно-громадське життя краю. Ярослав Ясінський практично провів фестиваль своїм коштом, тільки долучилося районне управління культури, додавши концертну програму. І за це дякуємо. Але це засвідчує, як важко йде співпраця влади та творчих спілок. Однак зазначу, що не всюди. Я повернувся минулого тижня із Закарпаття, де другий раз проходив міжнародний літературний фестиваль «Карпатська ватра». Тамтешня обласна адміністрація багато прилучилася до цієї справи: були запрошені митці з Румунії, Словаччини, Чехії, багатьох областей України. Вони це провели, а ми про такі масштаби тільки мріємо. Ми говоримо про це на наших радах спілки, і навіть на останній раді спілки придумали назву нового фестивалю – «Золотий тік», за основу взявши назву поеми Степана Пушика, але над цим ще треба працювати, аби довести його до втілення. Так само є ідея провести пан'європейський книжковий ярмарок «Буковель» у лютому 2011 року. Я подав листа з пропозицією на ім'я голови обласної адміністрації, подивимося, яка буде реакція...

– Чому потрібне сьогодні перепрочитання творчості Тараса Мельничука?

– У цьому нонсенс, що потрібне не перепрочитання, а читання, тому що Мельничука багато просто не знають як поета. Найяскравіші його поезії – це концентрат поетичного ідеалізму, це найвищий і найглибший лет, сплав розуму й почуттів. Мало таких поетів. Для багатьох відоме лише побутове розуміння Мельничука як людини, яку багато разів ламали і яка не завжди була послідовна в побутових вчинках. У поета Андрія Малащука є вірш «Геній», де автор каже: «Ви думаєте, що він так любить, як ви, що він так мучиться, як ви, ні – він не так любить, не так мучиться, навіть не так горілку п'є, бо він має свої мірки страждання, свої мірки любові і болю, і свою ціну, яку за них поніс». Це є внутрішній трагізм Тараса Мельничука. Як це належить великому поетові, він проходив велику еволюцію. І для нас нинішніх він – це Дух, який множить Світло. Він дуже різноплановий, якщо не зрозумілий в одному, то завжди можна знайти те, що зрозуміле, бо читач також має різні рівні сприйняття, проте треба читати й відкривати його для себе. Але ми повинні говорити про цю Мельничукову енергетику Світла і Добра, інакше ми нічого не варі. Тому, започатковані під зорею цього поета, літературні фестивалі на Прикарпатті покликані популяризувати українське поетичне слово, об'єднувати митців навколо постагі, гідної пошанівку й розмови. І я твердо вірю, що завжди знайдуться неофіти, які з переконанням у серцях вестимуть мову про незнищенну національну літературу.

– Український дух творчості й неукраїнська політична суть влади: як для Вас співіснують ці дві сили?

– Принаймні поєднати їх природним способом неможливо.

Я спробую йти на вибори в депутати від маловідомої козацької партії духовності й патріотизму. Серйозніші партії мене не запросили, мабуть, через мій язик. Але це без претензій. Не стану депутатом, то сюжетом для творчості збагачуся. Я – позапартійний. Досить того, що мій тато був у партії, і мені цим часто дорікали. Але я не соромлюся ніколи ні дідуся, ні батька, ні мами, яка має 40 років учительського стажу. Вони були і є чесними людьми й завжди терпіли від загостреного почуття справедливості, яке живе й у мені – гени пальцем не роздавиш.

Щодо потенційного депутатства... Колись я прочитав, що Теофіл Окуневський, який довгі роки був депутатом віденського сейму й парламенту, казав, що три завдання має поставити перед собою депутат: відповісти на питання, навіщо він іде в депутати, відзвітувати за попередню каденцію і сказати, хто підтримує його. Чи наші депутати, для яких депутатство стало професією, роблять щось подібне?

Відомо, що будь-яке суспільство здорове, якщо воно тримається на трьох «китах»: економіці, політиці, культурі. Якщо котрийсь із «китів» не виконує своєї ролі, то суспільство хворе. Замість політики розвитку держави маємо «політику» потоплення всього українського, насамперед, останнього з трьох «китів»: показати в невідгладному світлі українську культуру; мовчати, ігнорувати, не підтримати прекрасні пагони всього високого, створювати конфлікти там, де цивілізований світ уже давно виріс із них.

Нам, літераторам, пощастило з духом краю.

Поки що влада мусить реагувати й діяти, бодай видимо, адекватно до нього. Якщо ж вихолоститься цей дух, закладений людьми, які загинули за національну ідею, а для цього, на жаль, усе робиться, отоді вже будуть з нами робити все, що захочуть. Нині вочевидь ведеться політика, щоб перевести нашу національну пам'ять не в кров, а в обряд. Немає нічого гіршого, як обрядовість. Ми одне з тих останніх поколінь, яке ще може передати своїм дітям справжній український національний ген.

– Ви з роду галичанин?

– Так і ні, я народився в Чортківському районі на Тернопіллі, село Джурин. Себто я галицький подолянин за народженням, а за духом соборний українець. Є така одна з легенд походження села, що в 1648 році Богдан Хмельницький проходив через наше село, яке називалося Золагарівка, і подарував його своєму джурові. Відтоді і село, і річка Джуринка мають таку назву. Хоча на картах французького інженера Боплана 1638 року є назва Джурин, значить, дата заснування села залишається відкритою... По лінії мами, лінії дідуся, то також одна з легенд родинних, що корені мої все ж тут, на Прикарпатті. Що мій пращур жив у Братківцях під Івано-Франківськом, а потім перебрався на Тернопілля. Тому і прізвище мого дідуся – Братків. У моїй родині чотири священики: могили одного з них я нещодавно знайшов у Косові.

Це мій прапрадід – священоієрей Миколай Саврасевич. Його батько Симеон, а мій прапрапрадід, був парохом у моєму селі; мій вуйко Ісидор Нагаєвський – відомий історик і священик греко-католицької церкви; другий вуйко Михайло Цепенда в Америці був православним священиком. У нашій родині є і відомий диригент українських хорів Кирило Цепенда, Йосип Гушуляк – відомий канадський бас, якому тепер 88 років (до речі, обидва у свій час закінчували Станіславівську духовну семінарію, один на початку 30-х, інший за німців, у 1943-му). Дружиною Йосипа Гошуляка була рідна сестра Василя Біласа (пам'ятаєте справу «Данилишин-Білас» 1932 року?)... Генеологічне дерево, яким можна похвалитися.

Мене ж на Прикарпаття доля закинула в 1994 році, після Львова, де свого часу я закінчував університет, філологічний факультет, і куди, після закінчення аспірантури в Києві, повернувся та працював. Ще були перед аспірантурою Крим, Запоріжжя. Мій стаж роботи у вищих школах загалом понад 23 роки. Я й насправді їздив по всій Україні неймовірно купу років, як часто про це писали. Мій покійний тесть подарував мені шкіряний, ще австрійський, рюкзак-шанець, який став символом нашої родини, бо я з тим шанцем щось світу побачив. До рюкзаків з книжками ще було 11 клунків і дванадцятим клунком – жінка, а для неї я, мабуть, тим клунком був. Але ось уже 16 років ми в Івано-Франківську. І в нас із дружиною в листопаді свій ювілей – 25 років як ми разом, хоча діти наші, син Євген і донька Юля, ще дрібні...

За великим рахунком, я завжди про це говорю, що завдячую після університету ще двом людям, які зробили великий вплив на моє подальше життя – професору Іванові Денисюку зі Львова та літературознавцю Ростиславу Міщуку з Києва. Ці двох людей відкрили мені світоглядний та естетичний простір і навчили, що світу не стільки, скільки в тобі. І це я завжди пам'ятаю.

46 років тому, у 1965-му, у радянській Україні почалася хвиля масових арештів творчої інтелігенції, невдовзі – судові процеси над нею. Сотні процесів.

«Але тоталітарному режиму уже наприкінці свого існування було зручно сказати: у нас за ідею «сидів» один непокірний – Василь Стус, а більше політичних ув'язнень за слово у Радянському Союзі не було. Який цинізм. І світ цьому не вірив. Ті самвидавські збірники, які «тут» були причиною ув'язнень, переслідувань, знущань, потрапляючи на зарубіжжя, ставали книгами – літературними подіями, вісниками української державності та волі».

Більше 15 років вивчас цей період косолиці цвіту української нації старший викладач кафедри літератури Прикарпатського національного університету Ярослава Іванівна Василюшин, досліджуючи тему «Домінанта національного у літературі резистансу (опору) в другій половині ХХ століття». Як плід своєї тривалої праці, як вияв боргу живих перед мертвими нині педагог підготувала до друку науково-методичний комплекс «Літературна амністія слова».

Розуміємо, що поки цей показовий проект авторки стане книгою, тим більше – навчальним підручником, пройде час, то маємо за честь на сторінках нашого видання вже тепер першими заговорити про унікальні, зібрані нею по краплинах зі всього світу, документи, свідчення, самвидави й книги. Почути спогади від ще живих учасників тих подій, а також розповіді про вже мертвих, котрі не діждалися волі.

Отож у Дні пам'яті жертв політичних репресій починаємо цикл публікацій за хрестоматійними матеріалами проекту «Літературна амністія». Вивчаймо їх, аналізуймо, учімося, щоб у наших генах не завмерли любов і непокор, гідність, воля і дух, які залишило по собі це нескорене покоління.

Невольничі плачі, або Амністія слова, індульгенція совісті

– Ярославо Іванівно, насамперед, спасибі за труд і мужність, і перше, що хочемо почути від Вас: що слід розуміти під «Літературною амністією»? Кому й для чого належить здійснити її та яким чином?

– У 90-х роках, на початках української незалежності, понад сто лицарів українського слова й духу, письменників, у творчості яких домінувала національна ідея, були реабілітовані. Підкреслюю, реабілітовані як особистості. Але не реабілітована їхня творчість, якої ми досі не знаємо. І яка, зрозуміло, не стала ще (як мала би стати) основою національної гуманітарної освіти української молоді. Вони відсиділи величезні терміни ув'язнення – найменший 8–10 років, а максимальний – до сорока років. Це ті, які наближали незалежність Української держави, але не їх називають українськими класиками. Натомість живе та працює література радянська, ортодоксальна. А цей величезний пласт літератури опору, літератури спротиву тоталітаризму – у небутті або живе окремим своїм паралельним життям. Йому є

місце тільки там, де не викривлений, не викреслений радянським і доморощеним жандармом Космос української культури. Тому ця література чекає на амністію, на те, що прозріють очі незрячих. Кому належить здійснити її? Нам з вами, кожному, хто вважає себе українцем. Зрештою, цей проект може стати тестом для сучасної влади. Ось ви маєте величезний пласт літератури, ось ви маєте величезну когорту лідерів нації, яких треба підняти на той Пантеон слави, щоб про них заговорили. Ідеться не про окремих героїв Західної України, бо це – також унікальна українська література націоналістів Сходу, Півночі, Півдня, Заходу. І цей проект ставить за мету об'єднати націю, а не посварити. Це єдина мета, з якою ми будемо обов'язково підходити до влади, бо не йтимемо до неї з простягнутою рукою за фінансовою підтримкою: благо, є чимало меценатів, які готові підтримати «Літературну амністію». Без такого кроку ми не будемо вільним народом, нацією.

Щодо розуміння напрацьованих у проекті матеріалів. Щоб читачеві збагнути їх серцевину, дух, зміст, хочу сказати, що разом зі студентами (переважно п'ятих курсів, які вже пройшли чотири роки навчання і мають ґрунтовні знання з літератури, філософії, психології, отож вони здатні сприймати цей непростий літературний процес) ми розробили свою матрицю аналізу цього героїчного спадку. Найперше звертаємо увагу на те, що всі автори, творчість яких ми розглядали, перебуваючи за ґратами, намагалися своєю душею, розумом, волю підкорити й спрямувати до нашого Універсимуму, до вищої Божественної сили. Кожен із митців-каторжан, з ким мені доводилося зустрічатися, коли вони ще були живі, і ті, про кого я збирала спогади, у своїх творах, листах говорили: «Нам допоміг вижити Господь Бог і віра». То й ми, нинішні, коли збирали, вивчали, аналізували, популяризували, а значить, і «амністували» їх творчість, зачораз на початку цієї роботи також молилися з думкою про них: «Господи жнивь, Пастирю стада, допоможи нам, твоїм робітникам, зіжати жниво, посіяне кров'ю, потом та життям тих, хто були ув'язнені за слово любові до України, слово правди та вірності, ставши світлом для нас, сіллю землі. Допоможи нам, Всемилолюбивий, Справедливий Боже, бо велике їх жниво, незбагненне жниво, яке потребує чуйних сердець, мужності і мудрості». І ми відчували цю поміч, і зроблена справа стає священною, і нас робить внищими. У матеріалах «Амністія слова» беремо відтинок часу дуже великий: це – початок 50-х і кінець 80-х років й аналізуємо творчість учасників літератури резистансу, або літератури спротиву, також через ще одну призму – через доміную в цій літературі – «національне». І тільки той, хто не хоче побачити, не побачить, що для них, в'язнів сумління, понад усе був священний імператив – «Бог і Україна». Вони задля цього жили, творили, це було справою їх життя. За цим були їх «невольничі плачі». Це люди духу й вірні сини свого народу. Тому хочемо розповісти про кожного із цієї незламної когорти. Ми набралися сміливості амністувати їх слово. А намітивши ту велику схему, ставимо за мету зробити це во ім'я... Не повірите чого... Во ім'я одного – індульгенції.

– **Тобто задля прощення?**

– Так, задля прощення. Але не просто прощення, а взаємопрощення, прощення всіх і всім. Чому це так важливо? Як співається у відомій пісні: «На нас дивляться з небес поети-герої». Згадаймо, Божа заповідь навчає: любіть ближнього, як самого себе. А вони, поети-герої, порушили цю заповідь, бо зреклися самих себе во ім'я ідеї, вони також зреклися рідних, близьких, завдавши їм страждань і болю. Ми їх прощаємо, ми за це їх любимо.

Але це лише перший крок. Наступний – дати індульгенцію і забути про тих, із чисі вини були написані критичні статті на твори цих авторів. А написане лягало на стіл суддів і прокурорів у мантиях та було причиною вироків – несправедливих, цинічних, жорстоких, а від цього ще страшніших, тяжчих. Такий був час, таке було покоління. Цікавий інший факт, досліджений нами, що ті, хто сиділи за ґратами, їх простили. То ми також мусимо простити, коли будемо говорити про знівечені долі невольників. Не сіяти зло, не сіяти ворожнечу, а дати індульгенцію одним і другим. Цього треба навчати студентів: уміти прощати, як і любити, розуміти. Бо ми християни. І, можливо, ті, хто отримає таку індульгенцію, хоч винні, відкриють свою душу та захочуть висповідатися перед часом, перед тими, хто лишився ще живий, і попросити в них прощення.

Магістральна ідея задуманого проекту – прославити наших лідерів нації, лідерів українського слова. І подякувати їм, уклонитися їм за незалежну Україну.

А моя мета як викладача, як людини, яка працювала багато років над цією темою, довести до свідомості сучасної наукової еліти важливість цього літературного курсу. Щоб від Заходу до Сходу, від Півночі до Півдня вивчали й знали цей літературний процес.

Наша кафедра літератури вважає за потрібне рекомендувати вченій раді університету дати належну оцінку цьому проекту та виступити ініціатором звернення до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, щоб зробити його актуальним у всіх вищих навчальних закладах, де вивчається філологія.

Для того, щоб подивитися на правду, як творилася Україна. Бо з високих крісел нам кажуть частенько, що за Україну не пролито жодної краплі крові, що Горбачов нам Україну на тарілочки подарував. І чи є вона, така держава? Навіть життя «цієї сотні» такі твердження заперечує та показує, що й у мирний час точилася величезна боротьба за незалежність України. Від казематної лірики Шевченка, до протестної Зіновія Красівського – «невольничі плачі», нитка Аріадни, журавлиний ключ. Апостоли України.

– **За роки праці над проектом Ви мали багато особистих зустрічей з письменниками цього покоління, багато їздили світом, працювали з архівами, щоб, урешті, усі ці матеріали стали напрацьованим курсом «Амністія слова».**

– Перша моя зустріч була з дуже активним учасником руху спротиву Михайлом Осадчим, який передчасно пішов із життя. Коли він почув про мою статтю «Пантеон

національних категорій у творчості Михайла Осадчого», яку я озвучила на одній із конференцій у Львові (сам не зміг бути присутній, бо хворів, і тому попросив мене прийти до нього додому – це було за кілька місяців до його смерті), я бачила сльози у нього на очах. У того, який у тюрмах не плакав: «Невже я дочекався цього часу, що так про мене пишуть студенти у моїй Україні?»... Я мала надзвичайні зустрічі з Іриною Сеник, Богданом Ясинським, Олексою Різниченком, Миколою Холодним...

Спілкуючись з ними, я зрозуміла, що ця робота дуже потрібна, а ще більше утвердилася в намірах зробити цей проект, коли брала участь у міжнародній конференції в Америці та виступала з доповіддю про русифікацію в Україні. Я не забуду оплески в залі Іллінойського університету, і я вкотре зрозуміла: ця правда має повернутися до всіх нас. Це був 2001 рік. З Іллінойського університету, з українського музею в Америці, зусуди, куди я «стукала», мені пересилали, передавали книги, матеріали, самвидави, що лягли в основу цих хрестоматій, які нині підготовлені.

Ті, що, вони вже майже всі на правді, а ми ще на кривді. Якщо ми не хочемо жити так, вони нам допоможуть пройти свій великий катарсис.

Кілька матеріалів з проекту «Амністія слова, індульгенція совісті»

Лицарі національної ідеї зійшли золотими зорями на голубому небі України

В українській літературі резистансу (спротиву-опору) другої половини ХХ століття можна прочитати про становлення нації і пізнати її історію через описані долі людей. Ці долі вражають своєю живою правдою, яка є зовсім недавньою, а від того ще більш боліснішою, близькою. Бо вона триває в теперішньому часі, сьогодні: не тільки в слові, а й у душах наймолодших лицарів національної ідеї. Авторами цієї літератури нонконформізму є письменники, котрі стали в'язнями совісті із студентської лави. Тільки за поетичне слово були засуджені й відбували покарання у віці 20–21 року такі молоді письменники, як В.Овсієнко, В.Рокецький, І.Ратушнянська, С.Набока, В.Марченко, З.Попадюк, М.Якубівський, С.Сапеляк та інші.

У кожного з них своя трагічна сторінка історії літератури, яку вони творили гострим художньо-публіцистичним словом, за яке несли покарання психіатричними лікарнями, тюрмами, карцерами, етапами, засланнями. Уже відійшли від свого фізичного й духовного болю в інші світи журналісти-публіцисти В.Марченко, С.Набока. Віримо, вони спізнають вищу Небесну амністію. Та перед багатьма із цієї когорти заборгувала свою амністію держава. Як і перед поетом-борцем із 25-літнім стажем тюрем Б.Клименком. Вражає також дорога болю й страждань у психіатричних «тюрмах», які пройшов з 15 років (1968–1975, 1992 рр.) і дивом вижив поет М.Якубівський. Через дослідження цієї системи каральної психіатрії в Україні, здійснені аристократом духу Леонідом Плющем, громадськості стало відомо, що

за час переслідування інакочисленців більше 2 000 людей пройшли через заграбовані двері «психушок», які сіяли «параліч страху» перед катами в погонах і білих халатах. Саме тому, щоб протистояти цьому «паралічу страху», живими смолоскипами стали в 1968 р. В.Макуха, у 1969 р. – М.Бреславський (дивом вижив у вогні й отримав за цей акт протесту 2,5 року тюрми), у 1974 р. – О.Гірник.

Про кожного із цих мужніх молодих синів і дочок України, котрі поклали на вістар боротьби свої долі, а іноді життя, можна писати томи правдивих історій. Сьогодні ми пропонуємо читачеві розповідь про наймолодшого із цвіту нації – аристократа духу, письменника, лауреата Державної премії імені Тараса Шевченка Степана Сапеляка.

Він народився 26 березня 1952 року в селі Росохач Чортківського району на Тернопільщині в традиційній українській родині греко-католицького обряду. У ній пам'ятали про героїв ОУН–УПА, тут панував культ Святого Письма, Шевченка, народних пісень і танців. Його родинне вогнище – це «...найтихіша казка народної творчості». Звідси й життєвий вибір – навчання української філології у Львівському університеті. Степан Сапеляк вражений «щоденним шабашем вчорашніх цінностей», і тим, що творила «красна мітла» режиму проти тих, які були носіями живої віри, інтелігентності й почуттів вищості духу. Це й стало причиною того, що 1972 року він надіслав до Львівського обкому партії листа з протестом проти арешту Ігоря Калиниці. Ще на першому та другому курсах університету Степан Сапеляк написав добірку віршів, де почалася його боротьба словом. У цей період молодий поет зрозумів, що треба шукати однодумців. 20 січня 1973 року він вступив до підпільної організації, яка діяла в його рідному селі. Її учасники ставили собі за мету боротьбу за незалежність України. Уночі проти 22 січня 1973 року група підпільників вивисила в м. Чортків чотири жовто-блакитні прапори та листівки: «Свободу українським патріотам!», «Ганьба політиці русифікації», «Хай живе зростаючий український патріотизм!»

За протест проти «драконівського оскалу» режиму арешти були неминучі. Степан Сапеляк розповідає: «Тоді поняття «поет і імперія» були несумісні. 1973 року мене заарештували й засудили за зачинені дверима. Фактично на десять років заслання, тюрми і концтаборів на Уралі, Колимі. В тюрмі був єдино за слово своє».

Степанові інкримінували антирадянські вірші. З формулюванням «За поведінку, яка не личить радянському студентові», Сапеляк був виключений з університету. 24 вересня 1973 року Тернопільський обласний суд засудив до п'яти років позбавлення волі та трьох років заслання. Покарання відбував у таборі в селі Кучино Пермської області. Брав активну участь у численних голодовках і протестах в'язнів 1974–1978 років. Як одного з наймолодших в'язнів Сапеляка любили «старики» й опікувалися ним. Так, коли 23 червня 1974 р. його побили наглядачі, наступного дня вибухнув страйк протесту, у якому взяли участь 45 в'язнів.

*«Терни в повісті моїй читайте
вдень і вночі
слезу мою першу успокойте
розпинають мя
кровію злою
Богдановою
квіти мої рожеві
віночку мій
з хреста знятий
гайдамацького
слезу мою другу успокойте
розпинають мя
правду-волю
волею не оплакують
«Тренос малий в нечутнім голосінні»*

У кінці 1978 року він прибув на заслання до Хабаровського краю. Працював на лісоповалі. Через рік був переведений на Шантарські острови. Після жаданого звільнення в 1982 році Степана Сапеляка не прописали на Тернопіллі біля самотньої матері (батько не дочекався сина з тернових доріг). Шукав захисту в Москві в Андрія Сахарова. Після голодовки-протесту із цього приводу КДБ наказав Сапеляку за 24 години залишити Москву і їхати в Харківську або Донецьку область.

*Йде Перебендя
вкупі з роботом
на електричний стілець
неправдивої віри
і неправдивої пам'яті
навколо вбивць і жертв
тінь ГУЛАГу і пустелі
в Холоднім Яру
і у Великім Льоху
«Отак-то, Богдане,
занапастив еси вбогу
сироту Україну».*

Так через рани й біль розпочалася нова харківська сторінка активного творчого й громадянського життя мужнього сина України. Душа, що звикла до непокори злу й неправді, не знає спокою ніколи – такі реалії Степана Сапеляка.

За книгу віршів «День молодого листа» поет був прийнятий до ПЕН-клубу. 1988 року йому присуджена премія імені Івана Франка (США).

На запрошення ПЕН-клубу Степан Сапеляк їздив до Німеччини, згодом побував у Канаді, США й Англії. Організатор літопису «СНП». За книгу віршів «Тривалий рваний зойк» 1993 року Степанові Сапеляку присуджена Державна премія імені Тараса Шевченка. Щасливий багатодітний батько проживає в Харкові.

*Вірую
від скорби до скорби
душа наша — то я Боже
вірую
від псалму до псалму
караюсь мучусь, але не каюсь
вірую
від Вкраїноньки до вітчизноньки
чаша сія волею умиється.*

Ярослава Василюшин

*Як тобі, жінко, на нарах спитьсся,
Ти ж не убивця і не злочинниця...*

Атена Пашко

Українська жінка на скрижелях історії возвеличена в слові: жінка-богиня, жінка-цариця, жінка-княгиня, жінка-принцеса, жінка-берегиня, жінка-героїня. Тільки у XX столітті жорстокі кати придумали нове визначення для жінок-патріоток, які віддали на вівтар боротьби за незалежність України свої долі, життя – їх принизливо нарекли жінками-зечками. І понесли «секретні ешелони» матерів, доньок, сестер у далекі сибіри, щоб знищити їх незбагненну красу, вийняти з грудей серця, переповнені любов'ю, заморозити співочу душу. І здригнувся світ від хрускоту жіночих кісток під гусеницями танків, які здійснили нечувану у світі наругу над жіночим тілом українських мадонн. Перебуваючи в Кінгірі в тюремних таборах за колючим дротом, вони 26 червня 1954 року стали на захист своєї жіночої гідності й честі. Тільки за ці благі наміри і здійснили 1 700 озброєних до зубів солдатів, 100 собак, 5 танків свій жорстокий герць на тілах 500 українських жінок-героїнь. Для п'яних бузувирів – це були просто націоналістки-зечки, яких вони розчавлювали танками, дивлячись їм в очі, і чавили тих, які ще спали в бараках (усе відбувалося о 4-й годині ранку).

Чи знали про цей нелюдський факт нечуваної жорстокості й не злякалися кари від комуністичного режиму українські письменниці Галина Гордасевич, Надія Світлична, Атена Пашко, Ніна Строката-Караванська, Ірина Стасів-Калинець, Раїса Руденко та багато інших представниць нової генерації українських жінок, що теж отримали новітню назву «зечки»? Знали, але саме ця трагедія – смерть патріоток під гусеницями танків – надавала їм силу й насагу в боротьбі за національну ідею ширим поетичним словом любові до України.

Складна доля політв'язнених жінок, а також і тих, хто залишався до певного часу на волі й намагався підтримати своїх рідних, знайомих і незнайомих, тих, хто перебував за ґратами або в психлікарні. Жінки брали участь у роботі Української Гельсінської групи (жозацька мадонна Оксана Мешко, секретар УГС Раїса Руденко, поетеса Надія Світлична та ін.), намагалися привернути увагу світової громадськості до порушення прав людини в Україні. Усе це руйнувало образ найпередовішого гуманного суспільства. Матерів і дружин політв'язнів інколи порівнюють із дружинами декабристів. І це ще питання, кому було важче. Адже декабристки не боролися за визволення всього народу й повалення влади, а тільки підтримували своїх чоловіків. Українки ж відважилися на речі серйозніші й небезпечніші, чим зумовлювали постійне переслідування і навіть репресії проти самих себе (поетеса Атена Пашко, публіцист Ніна Строката-Караванська, поетеса Ірина Калинець). Вони були свідомі того, що саме жінка є відповідальною за збереження національної свідомості, у цьому її високе призначення і велика відповідальність, бо вона – Мати й має готувати свідомих українців. Однак не може не постати питання сьогодні: чому ж останні не виявляють свою свідомість у зміцненні національної держави, яка має забезпечити існування і розвиток усього українства? Де відбувається збій, що так часто виявляє себе в історичних подіях і нинішніх кризах? Можливо, тут є що дослідити українським ученим. Як писала М.Крушельницька: «Новий тип відродженої, вільної жінки, що працею своїх рук здобуває собі і своїм дітям можливість життя, не злякається матеріальної нужди. Свою освіту, своє знання й усе своє життя віддасть для добра загалу в ім'я великої ідеї відродження нації».

Література кожного народу – це живий організм. Особливе значення для руху спротиву-опору мала літературна творчість українських берегинь, чия поетична муза була на службі української національної ідеї. В Україні другої половини XX століття були жінки-письменниці, яких не лякала загроза заслання або навіть страх смерті, вони були ширими зі своєю музою і у своїй вірності до неї віддавалися незрадливому патріотизмові: Ірина Сенік, Галина Гордасевич, Надія Світлична, Ліна Костенко, Михайлина Коцюбинська, Ірина Стасів-Калинець, Атена Пашко та багато ін. Це – найсильніші поетичні голоси нашого часу. Разом із тим найбільш трагічні жіночі постаті сучасної української літератури. Їхній набуток буде підмурівком відчуття національної ідентичності ще багато років. Особлива ця література, бо сила її в красі й витонченості, що має також окремий жанр – плач, тренос, лемент (Ірина Сенік «Ляментация» – звернення до всіх людей доброї волі на захист політв'язнених). Така тональність мови в художній літературі – жіноча, часто – дуже сентиментальна у своїм терпінні. Саме терпіння, сам біль, душевний і фізичний, який терпіли ув'язнені жінки, нерідко зустрічається у творах періоду ув'язнення, а також у творах, написаних після повернення з концтаборів. Ця проблема

розглядається як моральне добро літератури, бо терпіння наближує людину до Христа. Ця традиція була підсилена християнською релігією через асоціацію жінки з Богоматір'ю і величчю її терпіння, що перейшла до ознак українського характеру. Українська жінка знає, як страждати, знає «мистецтво» терпіння і вміє в ньому піднятися до висоти національного терпіння («розкошування у терпінню» – Д.Донцов). Їхня література відображає страждання, а отже, і силу українського народу. «Корона і терновий вінок» (Д.Юсип) були невід'ємною окрасою поетичної жіночої душі, що страждала за право на волю і свободу, за любов до рідної України. Сміливо можна ствердити, що поезія, за яку жінки-письменниці в радянській Україні платили в'язницею, вигнанням і навіть смертю – основа нашої національної ідентифікації через слово.

Можна сказати, що заготована поезія українських мадонн зі своєю емоційністю була джерелом розради й надії і дуже часто служила їм свого роду катарсисом. Вона відкриває для нас духовні джерела, поряд з ліризмом і місійністю, ця поезія для українського народу є психоаналізом його буття.

Ми пропонуємо Вам, шановний читачу, розповідь про нелегку долю цих прекрасних дочок нашої Магері-Вітчизни.

Галина Гордасевич

(Нар. 31.03.1935р. у м. Кременець Тернопільської обл. – пом. 11.03.2001 р. у м. Львів).

В'язень совісті – репресована за поезію та писання щоденника на 10 років позбавлення волі (у 16 років); учасниця руху опору – виготовляла та розповсюджувала самвидав; громадська діячка – організатор ТУМ на Донеччині, активна учасниця «Меморіалу»; письменниця, журналістка – писала поезію, прозу, публіцистику, працювала на обласному радіо.

Галина Гордасевич народилася 31 березня 1935 року в м. Кременець у родині священика та вчительки. Виросла на Рівненщині, після закінчення семирічки навчалася в педучилищі. У шістнадцять років була арештована (підставою була написана нею антирадянська листівка) і засуджена на 10 років таборів, як було написано у вироку: «...за складання націоналістичних віршів і антирадянську агітацію серед студентів». В останньому слові-зверненні до суддів подякувала їм за такий термін, бо сподівалася на розстріл або на 25 літ каторги. Юній політичній «зечці» було дуже важко перебувати за ґратами, але вона все зносила дуже мужньо: допомагала батькова та материнська наука – щирі молитви й педагогічні настанови. Не зважаючи на юний вік дівчини, її змушували розвантажувати баржі й носити із цементом мішки (по 50 кг). Після смерті тирана не повірила, що сталося диво – її звільнено достроково як малолітню кримінальну злочинницю. Але повернутися до рідного краю, рідної домівки не змогла – уся її родина була вислана в Сибір на 10 років (тато, мама, сестра). Довелося вербуватися на Донбас, де починала з різноробочої

на будівництві. Навчалася в школі робітничої молоді, вступила до індустріального інституту, потім – на театральне відділення культосвітнього училища. У тюрмі не написала жодного вірша, а тут вони пішли потоком, писала прозу, літературно-критичні статті. Галина зрозуміла, що її покликання – література. З вересня 1963 р. відвідувала літературне об'єднання «Обрій» при газеті «Комсомолец Донбасса», яким керував Йосип Курлак. Там мала щастя зазнайомитися з Василем Стусом, перебувала з ним у дружніх стосунках. З 1965 року ввійшла в коло української інтелігенції. Її розмова із сином українською мовою зацікавила художників, які створювали мозаїчні панно, – Григорія Синицю, Алду Горську, Віктора Зарецького, Надію Світличну, з тієї миті вони подружились. У зв'язку з підготовкою до друку книжки віршів «Веселки на тротуарах» (ред. Володимир Підпалій) 13.12.1965 р. Галина приїхала до Києва, і Н.Світлична познайомила її з Оксаною Мешко, Олесем Сергієнком, В'ячеславом Чорноволом, Іваном Світличним та Євгеном Сверстюком на його дні народження, потім з Іваном Дзюбою. Прочитала працю І.Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Були спроби завербувати Галину, щоб доносила на своїх нових друзів, навіть послали її з групою шахтарів до Польщі, та вона категорично відмовилася. Кара не забарилася – 1968 року у видавництві «Донбас» знімають з виробництва підписаний до друку рукопис нової збірки поезій, 1971 року в київському видавництві «Молодь» знищують верстку наступної книжки. Донецькі письменники влаштовують обструкцію «затягій націоналістці і бандерівці» – до Спілки письменників її прийняли аж через 17 років. У 80-х роках писала листи В.Чорноволу на заслання та в якутський табір. 1988 р. включилася в громадську діяльність: була одним з організаторів Товариства української мови на Донеччині, НРУ, «Меморіалу», ДемПУ. З переїздом до Львова 1990 р. виступає як публіцист, повістяр, поетеса, журналіст (вела передачі на радіо), кандидувала до Верховної Ради. Тричі була лауреатом літературного конкурсу «Шістдесятники», лауреат премії ім. Олександра Білецького, премії ім. В.Марченка. Вийшло понад 30 її книжок, зокрема, «Степан Бандера – людина і міф», «Нескорені берегині» – про українських жінок-героїнь, політв'язенок. Працювала натхненно, до знемоги. Задумала видати 15 збірок поезії, та встигла видати лише 7, решту готує син Богдан – філолог. 11 березня 2001 року передчасно зупинилося серце щирої доньки України.

В'ячеславові Чорноволу

Відроджуються древні храми,
Встають із попелу й руїн.
Тож під історії вітрами
Загоюймо душевні рани,
Підвodyмо храми із руїн!

Нас доля гнула, і ламала,
І світом безвісті вела,
Та віра душі в нас тримала,
Хоч доля гнула, і ламала,
І світом безвісті вела.

Яку знаругу ми терпіли
В пустелі, в тундрі і в тайзі!
На камінь сльози в нас скипіли
Не раз зубами ми скрипіли
В пустелі, в тундрі і в тайзі.

Та правда устає над світом
Висока й світла, мов зоря.
Нехай укріє землю цвітом!
Нехай засяє нашим дітям
Свобода, світла, мов зоря!

За неї кров'ю заплатили
Найкращі доньки і сини.
Нам їхні імена світили.
Ми їхню пам'ять освятили.
Навік прославлені вони!

Вертаймо ж на пороги отчі
З усіх земель, з усіх країн!
Хай нищий зайда їх не топче!
Вертаймо ж на могили отчі,
Підвodyмо храми із руїн.

* * *

З пісні слова не викинеш.

Прислів'я

Не викидайте слова з пісні –
Воно в рядку одвіку стало.
Опам'ятаєтесь, та пізно:
Було, і зникло. І пропало.

Здавалось, шкода невелика:
Замінімо і не помітим.
І вже не пісня, а каліка,
Мов птиця, що з крилом підбитим.

А слово світляком летючим
Блищить і в руки не дається.
А слово блискавкою з гучі
Грмить, і сердиться, й сміється.

Ви думали: слова – полова.
Ви думали: а ми старанно.
Не викидайте з пісні слова –
Залишиться болюча рана.

* * *

ДІАЛОГ З ПОЕТОМ

Пам'яті Валеріана Поліщука
– Хто ти? Звідки? Куди відійшов?
Пил пристав до твоїх підшов.
Заплелися в поли плаща
їжачисті стебла хвоща.
Як звучало твоє ім'я?
І яка була доля твоя?

– Хочеш знати, хто я?
Хай тобі розкаже соснова хвоя.
Питаєш: звідки?
Запитай у беріз,
що життя мого свідки.
Із якого я племені-роду?

Я – кровинка свого народу.
Разом з ним був у чорні дні,
Разом з ним горів у вогні,
Разом з ним про щастя я мріяв
І майбутнього зерна сів.
А що скупо зродило воно,
То таку вже нам долю дано.
А що доля була гірка,
То у всіх поетів така.
Конюшини листочок зірву,
Притулю його до щоки.
Ім'я роду свого назову:
Поліщуки ми, поліщуки.

* * *

БАЛАДА-ПІСНЯ

Зійшлися два українці
Та й співають в три голоси,
Ой та дружно,
Ой та тужно!
А за ким вони так плакали-квилили?
А кого вони додомоньку кликали
з моря синього,
з поля чистого,
з краю далекого?
А Дунай воду ніс тихо-тихенько.
А чисті роси спадали на укис
дрібно-дрібненько,
А дівчата в тузі
калинами в лузі
чи тополями в полі
милих виглядали, дожидали,
А мати, біла, мов чайка,
Ішла до Почаєва
Матір Божу благати:
– О Діво пречиста,
Верни мого сина
з моря синього,
з поля чистого,

з краю далекого.

А я ж йому голівоньку змию
У водиці тепленькій,
А я ж його присплю-приголублю
У водиці тепленькій.
Зійшлися два українці
Та й співали в три голоси,
Що дерева від жалю всихали,
Птахи на льоту помиралі,
Що люди сльози втирали.

* * *

На полі, зрошенім кров'ю,
Солодкий хліб не зросте –
Пам'ятаймо про те!

В саду, зрошенім кров'ю,
Де брата вбиває брат,
Не виросте виноград.

На місці, политому кров'ю,
Не можна зводити дім –
Скорше звідси ходім!

На землі, зрошеній кров'ю,
Не буде щасливим життя, –
Якби-то зарані знаття!

В країні, зрошеній кров'ю,
Де місце знайду собі я,
Україно, нене моя?

Вона народилася в селі... в родині вчителів... закінчила Київський університет імені Шевченка... працювала вчителем української мови та літератури в школах... була членом Комуністичної партії України...

**СЛОНЬОВСЬКА
ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА**

*професор кафедри української літератури,
кандидат педагогічних наук*

Вона працювала вчителем української мови та літератури в школах... була членом Комуністичної партії України... працювала в редакції журналу «Українська культура»... була членом редколегії журналу «Українська культура»... працювала в редакції журналу «Українська культура»...

«В Афганістані, в «чорнім тюльпані»

15 лютого кожного року прийнято вважати Днем виводу радянських військ з Афганістану, а водночас Днем пам'яті про тих, хто загинув у гарячих пісках цієї землі. Минуло 22 роки після кривавого, нікому не потрібного десятилітнього (1979–1989 рр.) афганського мору. Афган минув, але не переболів. І якими б різними не були нині оцінки істориків щодо цих подій, незмінною правдою залишилося те, що туди не йшли за своєю волею, це був військовий обов'язок, присяга. А, як відомо, бойові накази не обговорюють, їх виконують. «Доля жорстоко розпорядилася життям усіх, хто був у афганському пеклі. І справа не тільки в тому, що більшість наших співвітчизників повернулися звідти покаліченими фізично, надламаними психологічно. Справа навіть не у злиденній пенсії і нікчемних пільгах. Українська історія або викреслила рядки про українську молодь у Афганістані зі шкільних підручників, або залишила про учасників цієї війни згадку кількома жорсткими і черствими рядками. Нас наче й не було або наче ми самі добровільно чи за гроші обирали собі долю окупантів, а не були відправлені існуючою владою в Афганістан насильно. Вжити, вціліти, не зрадити друзів і не покрити своє ім'я вічною ганьбою ставало щоденним подвигом як для офіцерів, так і для простих солдатів». (Голова Івано-Франківської обласної організації УС ветеранів Афганістану, старшина запасу Юрій Купчій).

Історію не переписати. На її скрижальях залишиться ганебним фактом, що «в грудні 1979 року на підмосковній дачі Брежнєва членами політбюро компартії Андроповим, Суловим, Устиновим, Громиком було прийнято рішення про введення радянських військ в Афганістан. Радянський режим визнав цю південну країну територією власних інтересів. На той час Брежнєву виповнилося 73 роки, Сулову – 77, Андропову – 65, Устинову – 71, Громику – 70. Окрім того, що вони всі були людьми похилого віку, окремі з них страждали важкими захворюваннями і провалами пам'яті. Однак це не завадило «кремлівським старцям», як їх глушливо називали в народі, безсердечно відправити на війну молодих солдатів та офіцерів, серед яких були тисячі українців».

Десять років збройного протистояння, найтриваліша локальна війна ХХ століття. Офіційна статистика свідчить, що за роки афганської війни загинули й зникли безвісти понад 15 тис. людей зі 620 тис. громадян колишнього СРСР, котрі брали участь у цих воєнних подіях. Поранення та контузії отримали понад 53 тис. осіб. Кожний четвертий солдат з тих, які пішли на війну, і кожний четвертий з тих, які не вернулися з неї, – українці. З Івано-Франківщини в Афганістані воювали 3 500 осіб, 82 – загинули, один – пропав безвісти, повернулися інвалідами 138 осіб. 512 «афганців» померли вже після війни, а кількість інвалідів серед учасників бойових дій на цей час збільшилася втричі.

Бойове побратимство колишніх воїнів Афганістану свято шанує пам'ять про мертвих і підтримує їх родини, як і згуртовує живих.

Торік в Івано-Франківську після тривалих апелювань до громадськості та зусиль «афганців» Прикарпаття, нарешті, споруджено пам'ятник полеглим в Афганістані.

Створений скульптором Василем Вільщуком «цей меморіальний знак скорботи символічний не тільки як монумент. Увесь він таїть глибокий зміст. Основний елемент – мішень, навскіс через яку йде глибока тріщина, а з неї останнім відчайдушним зусиллям протягуються людські руки. Одні стиснуті в кулаки та виражають гнів і обурення, інші – підняті долонями до неба чи до людей, наче просять пощади і підтримки. Це руки тих, кого війна в Афганістані поставила на грань життя і смерті, руки переважно 19–20-річних солдатів, які не повинні були в мирний час для їхньої країни гинути».

У нинішню 22 річницю відзначення афганських подій в обласному центрі вийшла Книга пам'яті полеглих в афганській війні з Івано-Франківської області, яка має назву «В Афганістані, в «чорнім тюльпані». Книга складається з трьох частин. Першою є мартиролог – нариси про загиблих і померлих від ран і захворювань на війні. Друга – розповіді про живих, а також спогади про афганську війну очевидців. Третя – про обласну організацію Української Спілки ветеранів Афганістану та її філії в районах і містах Прикарпаття. Автор нарисів – професор кафедри української літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, член Національної спілки письменників, кавалер ордена Княгині Ольги III ступеня Ольга Слоньовська.

Ми звернулися до пані Слоньовської з питаннями: чому вона привернула свою увагу до цієї теми й наскільки можна це видання вважати документально-історичним? Співрозмовниця розповіла, що сам задум створити таку книгу виник у Юрія Купчія, голови Івано-Франківської обласної організації УС ветеранів Афганістану, що саме він був ініціатором її зустрічей із родинами полеглих афганців. Ще в грудні 2002 року свій внесок у справу збирання матеріалів для увічнення пам'яті воїнів-афганців зробив Віктор Омелько. На основі зібраних тоді розповідей батьків, дружин, дітей загиблих обласна й Івано-Франківська міська організації Української Спілки ветеранів Афганістану видали книгу «Це потрібно не мертвим, це потрібно живим», у якій розповідалося всього лиш про вісімнадцятьох загиблих від куль, ран і хвороб. Про всіх інших ще належало написати. І вона взялася за цю справу.

– Ця книга народжувалася дуже важко, – сказала Ольга Слоньовська й пояснила, що є на це кілька причин. – Одне, що розпитувати в рідних про полеглих синів завжди стає ще одним тяжким випробуванням для них, і так підупалих здоров'ям. Так і казали мені часто: ви підете, а нам живцем догибати від цих роз'ятрених спогадів. Систематично вислуховувати все нові й нові трагедії людських доль, читати листи, бачити горе зблизька для того, хто берегеться за написання такої страшної за своїм змістом книги, також в якийсь момент стає просто нестерпно. Найстрашніше мені було бачити збожеволілу матір, яка віддала тій війні єдиного пізнього сина, якого народила для себе, а його привезли в цинковій труні. Тому було кілька перерв у роботі. Проте було й розуміння, що треба спішити. Родичів багатьох полеглих уже просто нема серед живих, нікому згадати, розповісти. Ми встигли. Книга є.

На її сторінках можемо тепер прочитати про «хлопців мого покоління», як назвала ці розповіді автор.

– **Які вони?**

– Між афганцями не було прилизаних синючків секретарів райкомів й обкомів, нащадків міністрів або членів ЦК. Зате були діти колгоспників, лікарів, учителів, робітників, інтелігенції, військовослужбовців, діти, насамперед, із тих благополучних сімей, де з малих літ хлопчика виховували відповідальним, чуйним, надійним. Діти двожильні, звиклі до праці, до труднощів. Їх відстрілювали, а вони часто не могли подолати свій психологічний бар'єр: не убий. Гинули батальйонами, не скоро пристосувавшись до тамтешніх умов, де в повітрі не вистачало до 30% кисню, де висока радіація, позаяк величезні поклади урану, плутонію, міді... Де постійно хочеться солодкого, де страшна дизентерія. Де нема суду, коли душмани каструють, відрубують руки, ноги, вуха. Де не встиг присісти за куц, як уже висів на дереві повшаним. Там живі часто заздрили мертвим, бо ті вже не мучилися. Хтось самовільно пішов із життя, бо каліками, паралітиками не хотіли повертатися додому. У тих розповідях, які є про них у книзі, вони ще такі, якими їх пам'ятають у школі, сусіди, друзі, кохані: вірні й добрі, веселі та працелюбні. Вони померли там, так і не оповівши рідним, що пережили, як прощалися зі світом. (Такі листи додому не доходили). Їх привозили додому в «чорному тюльпані» порубаними, простреленими, а чийсь лиш кісточка в пологніні... Вони так і не зрозуміли, за яку таку високу ідею клали свої молоді голови, але не могли відмовитися від такої страшної участі.

– **А ті, хто нині живі, пройшовши це пекло, які вони? Як їм?**

– Хтось із них закамянів душою від дорікань, від злиденності, від насущних проблем і від невирішених сімейних питань. Хтось спився. Не нам їх судити. Так, вони не на однім п'єдесталі, є між ними ті, що йшли в бій, є ті, що лише варили їсти, є ті, що заробили кров'ю свої ордени й що з безглуздої причини або всемогутньої волі якогось штабного пацюка свій заслужений орден не отримали навіть після смерті. Є добрі й обізнані, є високодуховні й цинічні. Кожен з них роками несе тягар цієї війни, урешті, у страшних снах і далі воює на тій війні. Зруйновані їхні сім'ї, які можна було б урятувати за наявності добрих психологів. Їхні ущемлені інтереси не так важко було б захистити за допомогою високопрофесійних юристів, їхні старі рани можна було б підлікувати, маючи відповідні ліки. Цього всього нема. Поки воно з'явиться, то багатьом афганцям усе це взагалі не буде потрібне. Статистика немилосердна – вони вимирають, їхні долі ідуть під укіс. Їхні діти їх не розуміють...

– **Навіщо така книга?**

– Я не героїзувала нікого, бо війна – це гріх. Але суспільство повинно пам'ятати: це не їхня вина, що вони взяли в руки зброю. Про це треба говорити. Афганістан – це ще одне звинувачення радянської системі.

Розповівши про все це, Ольга Слоньовська переконана, що книга полегшить життя багатьом родинам афганців. Це документ, що солдати вели себе так, як дозволяли час й обставини, у які їх було поставлено силоміць.

КЛИМИШИН ІВАН АНТОНОВИЧ

*доктор фізико-математичних наук,
професор кафедри теоретичної і
експериментальної фізики,
почесний професор Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника*

Час працює на його Володаря. Теорія Дарвіна щодо появи життя на Землі ніці стала лише однією з хитких гіпотез. А «збалакана» нею тема еволюційного розвитку, яка ще не зійшла зі сцени, провально виявила свої слабкі місця. Наука вийшла на Світло. Мавпа вже не рідна сестра людині, учені дали цілком обґрунтовану наукою відповідь на питання, що було першим – яйце чи курка?

Виявляється – «курник», форма, яка гармонійно дала прихисток й одному, й іншому, стверджує івано-франківський астрофізик Іван Климишин, якого журналісти поспішили охрестити «найбільшим борцем з дарвінізмом», але яким І.Климишин сам себе не вважав. Наше питання до І.Климишина: «Чому вчені всіх часів і народів, він у тому числі, декларують свою віру в Бога як Творця світу?» Місія релігії та вбивче питання, де подітися атеїзмові, який не готовий зняти перед Небом капелюха?

Хліби Господні, або Реванш Бога

Іван Антонович Климишин – доктор фізико-математичних наук, професор кафедри теоретичної та експериментальної фізики, почесний професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Автор 73 монографій, навчальних посібників, майже 300 наукових і науково-популярних статей. У 80-х роках був головою комісії з астрономії при Міністерстві освіти СРСР і віце-президентом Ради з підготовки астрономічних кадрів при АН СРСР; президентом Комісії з історії астрономії. У 1994 та 1995 роках Американський Біографічний інститут визнав його «людиною року». У серпні 1993 року маленькій планеті між Марсом та Юпітером присвоєно імя «Климишин». 2000 року науковець і письменник, автор 23 більших і менших книг (кілька з них написані у співавторстві з донькою Ольгою Климишин, кандидатом психологічних наук, доцентом кафедри загальної та експериментальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника), нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня.

І.Климишин продовжує видавати та доповнює новими роздумами й темами книги, у яких укотре повторює, що наука давно є союзницею релігії. Чітко означає й власну позицію вченого – світ має Великого Творця.

Отож професор Іван Климишин узяв на себе ношу якщо не вперше, то знову схвилювати нас, своїх сучасників, заклопотаних «кризою» й особистими переживаннями людей, укотре поставленими запитаннями, які були, є і будуть, поки світу й сонця: «Хто я і навіщо живу на цій Землі?», «Чи має моє життя смисл і який саме?», «Звідки взявся світ?», «Куди мені йти і чи треба взагалі кудись іти?», «Хто допоможе мені у цій мандрівці?». У книгах Климишина знайдемо його власні

розмірковування та судження багатьох учених усіх часів і народів, які засвідчують, що наука й релігія не протистоять, а взаємно доповнюють одна одну. Як і твердження, що найновіші досягнення фізики, астрономії, біології і психології наблизили людство до розуміння великої правди, розкритої лауреатом Нобелівської премії В.Паулі: «Межі всіх природничо-наукових методів Там, де з'являється питання про походження». Саме тому, зауважує Іван Климишин, усвідомлюючи це та не бажаючи примноження у світі зла, видатні вчені в минулому й тепер вважають обов'язком заявляти про свою віру у Творця.

Автор наводить маловідомі дотепер обставини життєвої трагедії Джордано Бруно й драми Галілея. Аналізуючи космологічні й теологічні аргументи, які зміцнюють віру в Бога – Творця світу, які насправді далекі від суто астрономічних проблем, він звертається також до творів Т.Шевченка та І.Франка. І вкожре благоговійно, за прикладом апостола Матвія, повторює: «Не хлібом єдиним буде жити людина, але кожним словом, що походить з уст Божих».

«Збагнути світ і себе в ньому» (І.Климишин, О.Климишин. Гостинець, 2001, 2004, 2006). ...А якщо тільки хлібом житиме людина, то це велике для неї нещастя. Бо не випадково сказав один з Учителів церкви Василій Великий: «Людина – це звір, якому звелено піднятися до неба». Віруюча людина і тепер, і в минулому усвідомлювала і усвідомлює, що між її обмеженістю та всемогутністю Творця пролягає безодня. Але якраз релігія дає змогу долати її, спілкуватися з Богом. Це знали вже давні римляни. Кожен жрець у них мав назву понтіфекса, тобто «будівничого мостів» – між землею і небом, між матеріальним і духовним.

«Є Бог, Творець світу, чи його нема?» Понтифік Папа Іван Павло II у 1983 році висловився так: «Ці питання свідчать про глибоку розумність існування людини, бо пробуджують її розум і волю вільно шукати таке вирішення, яке могло б надати життю повного сенсу. І тому вони є найвищим виявом природи людини, тож відповідь на них є мірою нашого заглиблення у власне існування. «Причина речей» піддається цілісним дослідженням, які шукають остаточної і вичерпної відповіді. Людський розум досягає своєї вершини і відкривається для релігії. Релігійність впливає з глибокого прагнення людини до істини і є основою вільного й особистого шукання Божественного».

Якби справді релігія була несумісною з наукою, про що донедавна твердили атеїсти, то з тих пір, відколи наука існує, усі вчені мали б бути атеїстами. Але це зовсім не так.

У 1909 році німецький професор Денерт опублікував книгу з результатами опитування 262 провідних учених світу. З них 92% визнали себе віруючими й лише 2% – атеїстами, 6% – не мали із цього питання певної думки. На початку 30-х років із 133 англійських та американських учених віруючими визнали себе 89% (ці результати наведено в книжці Тамбура «Релігійні вірування сучасних учених»). Найвидатніші вчені бачили велич Творця в усіх Його творіннях, як ось, зокрема:

Астрономи. Микола Коперник: «Бо хто може оглядати дивний порядок Всесвіту, керованого Богом, без пориву до споглядання понад усе Самого Творця... Бог – це справжня Мудрість». **Вільгельм Гершель:** «Немає нічого більш нерозумного, ніж закид, нібито наукові дослідження підводять до сумнівів у справі Об'явлення релігії. Можемо запевнити кожного, що вплив природничих наук на кожен неупереджений розум є якраз цілком протилежний». **Геологи, математики, астрономи, природодослідники** – усі вони разом зносять каміння, щоб збудувати Богові велику і гідну Творця святиню. **Ісаак Ньютон:** «Таке витончене поєднання Сонця, планет і комет не могло статися інакше, як за наміром і владою могутньої та премудрої істоти, яка керує усім світом не як душа світу, а як Володар Всесвіту». **Фізики. Альберт Ейнштейн:** «Вірую в єдиного Бога і з чистим сумлінням можу сказати, що ніколи не відчував симпатії до атеїстів. Людство без релігії перебувало б у варварському стані свого розвитку. Релігії, мистецтва і наука – це три вітки одного дерева. Усі ці устремління спрямовані до облагороджування життя людини, до того, щоб вивести індивіда зі сфери суто фізичного існування у сферу свободи». **Вернер Браун,** конструктор космічних ракет: «Поширеною є думка, нібито в епоху космічних польотів ми вже так багато знаємо про природу, що нам більше не потрібно вірити в Бога. Ця думка цілком помилкова. Лише нове звернення до Бога може урятувати світ від катастрофи, яка насувається. Наука і релігія – це сестри, а не вороги». **Хіміки і біологи. Михайло Ломоносов:** «Випробування природи повинно вести до тієї ж мети, що й релігія. Бо і природа є певне Євангеліє, яке благовістує невмовкно творчу силу, премудрість і велич Божу». **Луї Пастер:** «Світ сміятиметься колісь з глупоти нашої модерної та матеріалістичної філософії. Бо чим більше я вивчаю природу, тим більше зростає моє здивування й остовпіння перед ділами Творця».

Важлива пересторога.

Леонт дю Нюї: «Усі ті, хто бездоказово і систематично роблять зусилля витравити ідею Бога, здійснюють низьку й антинаукову справу. Я вступив у життя з модним на той час скептицизмом. Мені було потрібно 30 років праці в лабораторії, щоб переконатися, що мене свідомо обманули ті, в обов'язки яких входило мене просвітити та хоча б просто зізнатись у своєму незнанні. Я прийшов до такого переконання, вивчаючи біологію. І я переконаний, що неможливо ні одному мислячому вченому, якщо лише він не перебуває в стані засліплення та недобросовісності, не дійти такого висновку. Якщо ми правильно розшифрували знамення часів, людство знайде своє спасіння лише в релігії, заснованій на глибокій християнській вірі, яка черпає життя у своїх початкових ідеалах, в релігії, усвідомленій у сучасних досягненнях науки. Ніколи ще за 2000 років існування церкви до неї не зверталися з таким настирливим закликком, ніколи ще вона не мала такої можливості здійснити своє призначення – дати людству надію і вказати йому шлях життя».

Тим часом ось як звучало одне з гасел поборників соціалізму: «Геть Бога – хай згине тьма!», «Геть сім'ю – і буде рай». Як бачимо тепер, без релігії, без Бога життя людини втрачає свій глибинний смисл, вартість і мету, людина втрачає всілякі імпульси до праці. (**Астрофізик Іван Климишин. «Вчені знаходять Бога», 2004.**)

– А як щодо теорії Дарвіна?

– З мене зробили великого борця з нею. То я хочу сказати, що з теорією Дарвіна цілих сто років воює та поборює її вся біологічна наука. Я особливо підкреслював, що вже й у шкільних підручниках для учнів 9–10 класів за авторством Кучеренка та групи інших учених слова «теорія Дарвіна» замінено на «гіпотеза Дарвіна». Багато людей зрозуміли, що вона не є обґрунтована. «Новий канал» днями подав дуже ефектно версію, що цю теорію Дарвін «украє» у свого приятеля. Не оспорюватиму. Бо моя позиція вченого в іншому. Я наполегливо пропагую одну мою відому «формулу Творця». Суть її така. Якщо природа «сліпо-глухо-німа», то вона, перш ніж щось створити, мусить перебрати всі можливі варіанти. Наприклад, кидаючи вверх монету, наперед знаємо, що випаде або орел, або решка. Тобто є два варіанти. Імовірність події обернено пропорційна до кількості варіантів. Візьмемо найпростіший приклад, посадимо мавпу за друкарську машинку та будемо очікувати, що вона напише: «Думи мої, думи мої». То скільки літер у рядку, стільки ж варіантів треба мавпі перебрати всліпу, тарабанячи по клавіатурі, поки вийде те, що хочемо. Зрозуміло, що мільйони років вона це буде перебирати.

Перепрошую читача, але можу тепер заговорити мовою математики. Кількість W можливих варіантів N для цих знаків тексту (відповідно, коли обговорюємо біологічну задачу – число N амінокислот (АК) в білку) знаходимо за формулою для кількості варіантів $W=m(N)$, тут дужками позначають необхідність помножити число m на себе N разів. У нашому алфавіті 33 літери та ще два знаки – інтервал і крапка (кома), отже, усього $m=35$. Тож у згаданому рядку твору Т.Шевченка $N=34$. Тоді $W=35$, множене на себе 34 рази. Якщо мавпа робить 10 ударів за секунду, то допитливий читач знайде: бажаний текст «матимемо» через багато мільйонів років! Тепер – про монтування «сліпо-глухо-німою» природою білків, які є, як відомо, «цеглинками», своєрідними літерами. Для прикладу розглянемо можливість змонтувати найпростіший білок із 100 АК. Отже: $m=20$ ($N=100$). І кількість варіантів $W=20$, помножене на себе 100 разів на одиницю із 130-ма нулями за нею. Вважаючи, що одна АК – це 10 атомів (насправді буває до 26), знайдемо: природа потребує для цього таку кількість атомів, що вимірюється одиницею із 131 нулем за нею!!! Тим часом у доступному для спостереження Всесвіті налічується одиниця й 80 нулів за нею атомів. Усього лише!!! Тому й сказав видатний англійський астрофізик Фред Хол: «Та не мучилася природа всліпу, бо від початку Надінтелект дав їй програму». Білки збудовані з 20 амінокислот, у природі амінокислот є понад 200, з них половина

відхиляє електричний вектор світлового променя вліво, інша – вправо. (Перші названо L, другі – D). І оте перше має «зупинись і задумайся!» З двох варіантів для нормального життєвого циклу Природа вибирає «ліві». А «праві»(задумайся), виявляють у ракових утворках. Як також із понад 100 амінокислот використовує чомусь лише 20. І ті, що в організмі амеби, і ті, що в організмі людини.

Ми живемо в час інформації. Молекула людського коду (ДНК) є реальним доказом Розуму, інтелекту. І цим сказано все.

Років 15 тому відомий британський письменник М.Магерідж висловився так: «Я переконаний, що теорія еволюції, особливо масштаби її застосування, стане одним із великих жартів у підручниках історії. Наступні покоління дивуватимуться, як така сумнівна гіпотеза могла прийнятися з такою неймовірною легковірністю?»

Людина – це духовна істота! Ядро її особистості – це свідомий вибір: що мені важливе, а що дріб'язкове? У процесі духовного зростання в надрах нашого Я формується моральна Конституція, «що є добром, що є злом». Дух Господній є охоронцем усього доброго в серці кожного з нас, провідником тих, хто слухає Його. Як і очевидцем злого.

Давно вже визнано, що релігія є психологічною опорою життя, здатна усунути з душі людини руйнівні негативні емоції та перетворювати на позитивні, творчі. Глибоко віруюча людина, здавшись на ласку Божу, збуджує в собі цілючі сили: «Ти маєш духовну музику, то чому ти хворієш?» (Еврипід).

**КЛИМИШИН
ОЛЬГА ІВАНІВНА**

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри
загальної та експериментальної психології*

Прийшов час вибрати, якому образу людини служити

Іванофранківчанка Ольга Климишин 1999 року закінчила філософський факультет Прикарпатського університету. Нині вона кандидат психологічних наук, автор понад 50 наукових праць із проблем духовного розвитку особистості та психологічного змісту релігійної віри людини. Найпомітнішими з її напрацювань є монографія «Збагнути світ і себе в ньому» та книга «Синиці і журавлі», написана у співавторстві з батьком, відомим ученим Іваном Климишином. Кандидатська дисертація авторки була присвячена психологічним особливостям розвитку духовності старшокласників у процесі навчання. Нещодавно з-під пера молодшої дослідниці вийшла нова вагома праця «Психологія духовності особистості: християнсько-орієнтований підхід», яка, за її словами, є результатом трирічної праці над докторською дисертацією та багато в чому відображає зміст наукової роботи.

...Кожен прямує власною дорогою до Бога, у кожній душі своя історія спілкування з Творцем. Природа не терпить порожнечі. Якщо голод фізичний руйнує тіло людини, то голод духовний – душу, – знайдемо такі переконання на сторінках книги. А ще – про християнсько-психологічну терапію духовності адиктивних осіб; християнсько-психологічний супровід невиліковно хворих людей; про знаходження сенсу життя в умовах страждань тощо. Ольга Климишин вивела уособлені біблійними персонажами «свої» трикутники – духовного вмирання (Каїн, Юда, Пилат) і духовного розвитку людини (апостоли Йоан, Савл-Павло, Зилот-Петро). За багатьма авторитетними духовними світилами та власним подвизанням у вірі авторка книги стверджує: християнство – не наука, це – шлях, це – участь кожної людини в Божому плані спасіння людини й людства та кличе всіх на дороги Світла.

1. Між Каїном, Юдою та Пилатом

– Ольго Іванівно, Ваше дослідження включає дуже широке коло питань, які в одному інтерв'ю не осягнути. Тому зупинімося на найбільш типових рисах і проблемах сьогодення. Скажімо, Ви стверджуєте, що не варто переоцінювати зовнішні обставини життя. Не вони спричиняють очевидну нині для багатьох проблему нашого суспільства – масову втечу людини від реальності (адикцію) за допомогою алкоголю, наркотиків, комп'ютерних ігор, інших залежностей.

– Я переконана, що набагато сильніше на формування адиктивної поведінки впливає збіднення духовного світу людини, аніж політична нестабільність, болісні соціально-економічні негаразди та культурні перетворення. Ми стаємо свідками духовного занепаду, формування «ринкової людини» з неперебірливою мораллю і відсутністю духовних ідеалів. Пророчими виявилися слова, проголошені ще двадцять вісім століть тому великим біблійним пророком Амосом щодо настання духовного голоду. Цей голод створює вакуум у тому нематеріальному ядрі людини, яке відрізняє її від тварини. А зяюча порожнеча притягає різноманітний духовний сурогат у вигляді

різних пристрастей до алкоголю, наркотиків, ненаситного бажання сексуальних утіх. У процесі розвитку адикції людина поступово втрачає статус співтворця світу, із суб'єкта вона перетворюється на об'єкт впливу, узалежнений і закріпачений. Як влучно зауважив Олександр Мень, наркотики були відомі вже в первісному суспільстві, а вік виноробства нараховує декілька тисяч років. Однак лише духовний вакуум ХХ століття перегворив пияцтво та наркотики в національну трагедію.

– Якщо вдуматися в образи прототипів виведеного вами трикутника духовного вмирання людини, то в ньому є братовбивця, зрадник і той, хто вмиває руки. Про що ви хотіли сказати цією формулою ще?

– Про так звану антропологічну кризу – утрату людського в людині – говорять усі, у кого відкриті очі та чуття. Каїн, Юда, Пилат – це люди зі своєю психологією, з міркуваннями. Те, що вони в ході історії мали те чи інше місце, – це інша справа. Я не беруся коментувати глибинні духовні аспекти, де конкретно виходжу на особу Ісуса Христа. Я намагаюся інтерпретувати з точки зору людської психології, що кожен так чи інакше може бути в ролі і Каїна, і Юди, і Пилата. Це стани, які може переживати одна людина протягом життя і навіть протягом дня. А може й не переживати. Тут нема суперечностей у тому, що говорять богослов'я та психологія. Мова йде про аналіз релігійного досвіду конкретних людей. І це не відірвані міркування, не підгасована інформація. Інше: чому такий трикутник вималювався? Чому я відстоюю позицію християнської психології?

Тому, що обмежувати людину, її дії, бажання, думки мотиваціями, спонуканими, переживаннями дитинства, як це робили класики Фрейд, Фромм, недостатньо.

У мене інший підхід. Я вторю за тими, які говорять, що історія людства від початку стала ареною зіткнення добра й зла. З кожною епохою антагонізм між ними стає все більше напруженим. Літописи держав і народів знають чимало епох, коли культура й моральність сягали найжалюгіднішого виродження. Чим далі йшов матеріальний прогрес, тим ясніше вимальовувалася картина духовних криз та спустошеності. І навпаки – висока духовність завжди була основою великих злетів і розцвіту цивілізацій. Отже, звершилося «відкриття людини»: таємниця людського зла коріниться далеко не лише в соціальному середовищі; радше воно, це середовище, стає наслідком людського зла.

З плином часу змінюється тло, на якому розігрується доля окремо взятої людини й цілих народів, але імперативи, про які має пам'ятати людина й людство, незмінні: «Будьте святими, бо Я Святий». Бо «людина – це звір, якому звелено піднятися до неба». Знаємо й оте Євангельське: «Син Чоловічий коли прийде, чи знайде на землі віру?». Тобто чи не озвіріють люди, чи не втратять людську подобу? На особливу увагу заслуговують слова зі Словника Біблійного богослов'я: У Біблії нема трактату про Бога... Біблія запрошує нас не говорити про Бога, а слухати, як говорить Він Сам і відповідати Йому, сповідуючи Його Славу і слугуючи Йому.

– Ви стверджуєте, що психологія, як гуманітарна наука, у сьогоднішньому кризовому часі має морально зобов'язуючі християнські завдання.

– Безперечно, адже психологія – це вивчення душі. Традиційна сучасна психологія, що ґрунтується на матеріалістичних світоглядних позиціях, усе більше віддалилася від об'єкта свого дослідження. В осмисленні категорії «людина» впродовж усієї історії становлення психологічного наукового знання гуманізм завжди настановляв на такий стиль мислення, який робить людське начало центральним, вирішальним, дивовижним, потужним, приділяв увагу глибинам і висотам людини, а матеріалізм замість зрозуміння людини виробив низку метафор про людину-машину, поведінкою якої можна керувати як підвладною потягам твариною. Християнська психологія відкриває перед усією психологією перспективу теологічного повернення до суті людини та її поклонання. Минув час безвідповідальної психології. Прийшов час вибрати й усвідомити, якому образу людини служити. Був період, коли я сама зіткнулася з християнською психологією, бо сім років хворію, а лікарі сказали: «Ми зробили все, що могли». Власний досвід зустрічі з незворотними стражданнями став найбільшим фактором варифікації класичної психології: що вона може дати невеличково хворій людині?

Так, ми говоримо про позитивну психотерапію, про позитивну психологію, про гуманістичну психологію, яка апелює, щоб людина відновлювала власну цілісність. Та це тільки шаблонні аспекти, які ситуативно можуть полегшити страждання, але не дають глибинного сенсу життя, що тримає людину.

Ми всі живемо заради чогось, мусить бути сенс. Тому проблема духовності – це проблема екзистенційного характеру, це глибинне розуміння: чому я живу, для чого я живу, у якому напрямку я йду? Якщо людина не шукає відповіді на ці запитання, вона не людина.

Але наведемо слова Йозефа Рацингера (нині – Папи Римського Бенедикта XVI): «Реальність Бога може відкритися лише тому, хто вступає в експеримент з Богом, який ми звемо вірою».

Із власних аспектів психологічних досліджень, з досліджень сучасних психологів бачимо, що сучасна людина в якомусь розумінні зайшла в глухий кут: не може відмовитися від того, як жила, але далі так жити не може.

– Дуже цікаві у Вашій книзі міркування про духовні практики. Думаю, читачі знайдуть чимало відповідей на найпотемніші свої запитання. Однак просила би Вас зупинитися на знаходженні сенсу життя в умовах страждань.

– У своєму досвіді в часі досліджень ми спостерігали особливий психотерапевтичний ефект, який має прийняття хвороби як Божої волі та формування позиції «повної передачі себе в руки Творця». Хвора людина перестає бунтувати проти свого становища або переживати повну апатію, що додатково виснажує її психічно та фізично. Відомими є факти призупинення розвитку ракових клітин унаслідок формування релігійної світоглядної позиції – прийняття волі Божої.

Сьогодні навряд чи можлива бездоганна наукова аргументація чудесного зцілення людей після пережиття ними містичного духовного досвіду. Віра в Бога, у якого немає нічого неможливого і який, посилаючи людині певні випробування, водночас дає засоби, щоб їх знести й перемогти, усуває почуття безвиході та ініціює, як відзначають медики, включення резервних сил людського організму, які активізують зцілювальну міць нашої життєвої сили, природний потяг нашого організму до виживання. Дослідження з психосоматичної медицини показують, що своїми переконаннями, своїми емоціями, своєю поведінкою ми або підтримуємо цю життєву силу, або перешкоджаємо їй.

Серед моїх знайомих і друзів є невеличково хворі. Один з них 33 роки лежить паралізований. Але про нього я скажу, що це дуже здорова людина: немичне тіло, а силі його духу можна позаздрити. За релігійною істиною страждання людина вважається вибраним співучасником страждань самого Христа. Це, з одного боку, породжує в неї почуття глибокої особистісної відповідальності за її здатність терпіти, а з іншого, – позбавляє почуття самотності та покинутості в її стражданнях, зміцнюючи у вірі, надії, любові. Така позиція має дуже важливе значення для інших людей, адже в спосіб споглядання гідної поведінки стражданої людини ті, хто перебувають поруч, також починають переосмислювати цінності життя. Як влучно зауважили Отці Церкви, часто «життя людини може стати єдиним євангелієм, яке прочитає ближній».

Християнство є позитивною релігією, будуючою. Воно повсякчас дає людині шанс піднятися, вибрати добро, любов. І в цьому великий вплив релігії на психіку людини.

Вельми вражаючими є дані щодо практики евтаназії невеличково хворих людей у Нідерландах. Установлено, що тільки 32% осіб прагнули смерті внаслідок сильного фізичного болю. Такі ж дослідження випадків асистованого суїциду в штаті Вашингтон у США показали, що сильний фізичний біль відіграв вирішальну роль у проханнях людей про евтаназію в третині випадків. Задokumentовані натомість такі причини бажання своєї смерті: «депресія», «страх втрати гідності і контролю над собою», «страх бути залежним від чогось, когось». Справді, дуже важко усвідомлювати, коли люди в цивілізованому суспільстві поставлені в умови, коли відчувають себе такими, що втратили вартість і думають, що їм потрібно померти, щоб не бути тягарем для ближніх і суспільства. Це, передусім, моральна проблема, і медична тут безсила.

2. У трикутнику відродження, або: Йоан, Павло, Петро

– Три апостоли Ісуса: Іван, учень Христа, від початку був вірний. Є люди, які від народження і до кінця свого життя ведуть праведне життя. Можемо сказати, що в них вроджена інтелігентність, аристократизм духу, який не зазнає деформації ні в умовах виховання, ні при різному роду випробуваннях. Це найвищий ступінь духовного розвитку.

Другий елемент цього трикутника – апостол Петро. Тобто в нашому житті й у духовному розвитку може бути так, що людина вірить і духовно розвивається, але в певних моментах падає. Петро йшов по воді й засумнівався, Петро тричі відрікся від свого Вчителя, але покаявся, і на ньому, Камені, Господь збудував Свою церкву. Апостол Павло – той, хто від початку був абсолютно проти християн, переслідував їх. Після глибокого каяття він став іншою людиною, піднявся до Апостола віри. Це знову ж таки ті самі психологічні стани, які може переживати кожна людина.

Дуже важливим є зауваження, що християнству ми завдячуємо з-поміж іншого тим, що воно розмежувало поняття грішника й грішного світу. Світ, що в гріху лежить, заслуговує на осуд, тимчасом як грішна людина потребує каяття і милосердя, часом безмежного. «Розкаяний гріх» стає спонукую для самовдосконалення людини, пробуджує прагнення наближення до Бога.

Кожна людина, якою б вона не була, створена за образом і подобою Божою. Образ Божий у людині – це річ статична, сакраментальна. Про якого б злочинця не йшлося, зло не вичерпує змісту його душі. Завжди залишається можливість відокремити людину від здійсненого нею зла й стати її товаришем, не стаючи співучасником зла. Прощення і любов знищують гріх.

Усе, що робить людина, як написано в діяннях апостолів, вона має робити в любові.

Я не раз виходжу на вулицю і дивуюся, з яким виразом обличчя ходять люди. Чого вони такі сумні, злі, агресивні?

Ще колись, до своєї хвороби, я консультувала багатьох людей. Коли мені казали, що все погано, я просто брала цю людину за руку й вела по лікарняних палатах, якщо мені не обмежували таку можливість. Людині часто просто потрібне порівняння.

Але нині людське в людині втрачається, нівелюється. Вартість людини визначається рівнем її фінансових можливостей, починаючи від пологового будинку й закінчуючи цвинтарем, де за плату дадуть краще місце. Це ненормально, це ознака того, що ми перебуваємо в стані глибокої духовної кризи. Якщо тепер щось не зміниться, то, очевидно, людство не має шансу вижити.

Скільки буде тих, хто витримає у вірі?

Не раз чуємо: його, її змінили гроші, зіпсувала влада. І гроші, і статус – це випробування для людини, які допускає Бог, але які йдуть від лукавого. Ці випробування дають можливість визначити, чи є в людини оте духовне осердя і наскільки воно здатне бути вершинним у ній. Це те, що залишає за нею право вибору між добром і злом. Ми щодня робимо цей вибір: ми боремося в межах своїх думок, учинків – складаємо екзамен на нашу людяність.

Удосконалення світу – це, насамперед, особисте вдосконалення, особистісний розквіт.

**МИРОНЮК
ІВАН ФЕДОРОВИЧ**

*доктор хімічних наук,
проректор з наукової роботи,
лауреат Державної премії України
в галузі науки і техніки за 1992 рік*

Часто у своїй журналістській практиці зустрічей і спілкувань з людьми я робила для себе приємні відкриття – чим вищу посаду обіймає людина, чим вона освіченіша, чим більше встигла зробити для світу, тим доступніша та скромна. Подумки відзначила саме таку свою «істингу» і стосовно цієї людини, яку бачила вперше.

Наукові еверести Прикарпаття. І фізик, і лірик

«Американський фонд цивільних досліджень виділив прикарпатським науковцям 600 тис. доларів під розробку пристроїв генерування електроенергії нового покоління».

Доктор хімічних наук, проректор з наукової роботи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, автор 140 наукових праць і кількох історико-красознавчих книг, написаних у співпраці з колегами університету Іван Федорович Миронюк родом з Городенківщини (с. Котиківка). У дуже юному віці пішов у світи, «за мрією змінити світ на краще». Після закінчення Львівського технікуму промислової автоматки, а опісля – Чернівецького державного університету, фізичного факультету, надовго «прірис» до Калуша, проживаючи та працюючи тут. І факт, що в цьому місті науковця знають і навіть вважають більше своїм, ніж у своєму районі.

У радянські часи в Калуші працював потужний хіміко-металургійний комбінат й обдарований до наук випускник вузу саме тут розпочав свій трудовий шлях. А вірніше сказати – шлях служіння науці, свою життєву стежу. «Навіть не власне самим вибрану», пояснить моє запитання про «корені любові до фізики» співрозмовник. Мовляв, «саме так, а не інакше його повсякчас примушували діяти обставини та оточення людей, у яке потрапляв».

Якщо назвати їх, цю стежу, це оточення – долею, то були в ній, розуміємо, визначальними потужний інтелект і талант цієї людини, а ще працелюбність, відтак азарт лошуку, експерименти, випробування, увінчані більшими й меншими відкриттями. І як показник усього зробленого впродовж більш як тридцятилітнього відтинку часу такої місії служіння науці, нині є вагомий перелік далеко не вузького спрямування запропонованих цією людиною інновацій у дуже різних сферах. Якби я спробувала визначити для читача бодай найважливіші з напрацьованих тем, то, боюся, назви ці сприйнялися би не інакше як випробуванням терпіння. А доступними, не фаховими термінами, узагальнено можна сказати таке. Працюючи начальником лабораторії Дослідного виробництва Інституту фізичної хімії АН УРСР у м. Калуш, І.Ф.Миронюк керував низкою розробок на замовлення підприємств народного господарства та Міністерства оборонної промисловості СРСР. Серед його пропозицій-знахідок – нова технологія одержання жаростійкої теплоізоляції за космічною програмою «Буран», розроблені катализатори для опалювання відхідних

газів ТЕЦ і газокompресорних станцій у вигляді стільникової кераміки, нові лікарські засоби адсорбційної дії серії «Силлард».

Аварія на Чорнобильській АЕС – особливий рядок у біографії вченого. Починаючи із червня 1986 року, творчі потуги були спрямовані на пошук ефективної протидії радіації. У цей час знайшли своє ефективне застосування запропоновані І.Ф.Миронюком суспензії для очищення поверхні транспорту від радіонуклідів. Більш мирні його інновації – розробка та впровадження в практику препаратів для очистки харчових напоїв: пива, соків, виноматеріалів. У радянські часи напої були насправді із живих інгредієнтів. «Ці технології тоді використовувалися на всіх виноробних заводах. Базою вирощування продукції був Азербайджан. Одним словом, за впровадження нових технологій виробництва харчових напоїв ми стали лауреатами премії Ленінського комсомолу, – розповів співрозмовник. – А потім, уже в незалежній Україні, винахідники стали лауреатами Державної премії в галузі науки і техніки». Він у тому числі. (Чи потрібні ці технології сучасним «сокам» і «винам» з порошків, – не беруся стверджувати. Учений – також не коментує. Але те, що нинішні й давні напрацювання науковця «бачать» аж з відстані Китаю, Кореї, Таїланду, де він на запрошення тамтешніх світил читає лекції, надає консультатції, – багато про що свідчить. Й американців, згодомся, не просто було покорити новизною ідей. Але ж покорив).

Життєвий поступ тривав. Нові ідеї вимагали нових умов. І.Ф.Миронюк організує й очолює відділ нових матеріалів. На цей раз – радіотехнічного призначення при Особливому конструкторсько-технологічному бюро Інституту хімії поверхні АН УРСР. І знову низка успішних експериментів. У тому числі створення матеріалів, що поглинають електромагнітні випромінювання. Далі – робота на посаді директора Дослідно-експериментального заводу Інституту хімії поверхні від НАН України. За плечима вже вагомий доробок. Аж тепер знаходить трохи часу для себе – у 2001 році, у 50-річному віці, захистив докторську дисертацію. А тим часом (такі нинішні реалії) Калуш поволі занепадає. Зупинено чимало виробництв. І хоча Дослідно-експериментальний завод Інституту хімії поверхні НАН України, створений науковцем, нині, слава Богові, працює, невitreбуваність пропонованих новинок не додає винахідникам ентузіазму. Бракує як фінансової опіки, так і конкретних заявок на розробки вчених. А Миронюк прагне більшого. Знаходить компроміс. Щоб були задіяні потужний інтелект і досвід цієї унікальної особистості, його запрошують до Івано-Франківська. З лютого 2005 року доктор наук переходить на роботу в Прикарпатський національний університет, де відтоді й дотепер обіймає посаду проректора з наукової роботи. Також очолює спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій. Під його науковим керівництвом нині в університеті ведуться дослідження, спрямовані на створення пристроїв генерування і накопичення електричної енергії нового покоління на основі (даруйте, без термінології не обійтись)

нанодисперсних матеріалів з використанням інтеркаляційних технологій. Довідаюся щодо суті цих досліджень, які створені нашими вченими: джерела живлення за своїми питомими енергетичними параметрами в 1,5–4 рази перевищують відомі світові аналоги. (Кому, як не городенківцям, родині вченого (у Городенці проживає рідна сестра науковця та тітка по батькові) відчувати особливу гордість за свого земляка. У день, коли я завітала до університету з наміром зустрітися з паном Миронюком і поговорити про його напрацювання в нинішньому статусі, він саме приймав делегацію американців. І згодом дізнаюся, по що приїхали поважні гості через два океани – якраз із приводу цього проекту.

У науково-дослідних лабораторіях університету під керівництвом проректора І.Ф.Миронюка нині працюють відомі особистості. В основному фізики й хіміки, уточнює співрозмовник. «Їхнє поточне завдання – створення неорганічних порошкових матеріалів з новими властивостями». Розповідаючи про перспективу та актуальність цієї теми, науковець зазначив, що коли вони подали запит на участь у тендері, який оголосив американський Фонд Цивільних Досліджень (цей фонд діє з 1962 року й допомагає багатьом країнам світу в розвитку науки та організації наукових досліджень), і запропонували свою програму досліджень, то серед 80 конкурентів на грант увійшли у фінал. У фіналі ж брали участь 4 університети – Харківський та Київський політехнічні, Прикарпатський національний і Дніпропетровська металургійна академія. «Ми стали переможцями. Нині наша програма передбачає створення наукового навчального центру, у якому будуть набуватися знання, вестися наукові розробки, проводиться дослідження впродовж 3 років. І цей центр надалі буде працювати із цієї тематики з іншими університетами не лише України, а й Америки та Європи».

Те, що зацікавлення науковця дуже різнобічні, і що він за обов'язками посади проректора причетний до багатьох напрямів наукової роботи в університеті, якнайліпше сприяє самовираженню цієї людини, навіть якщо, як зауважувала, це ним самим названо «обставинами та оточенням». І.Ф.Миронюк є автором і співавтором багатьох історико-краєзнавчих досліджень, які видані в університеті окремими книгами. З останніх – «Археологічні зацікавлення Михайла Фіголя» (перед цим була книга про археолога Ярослава Пастернака, великого знавця історії та археології галицького краю), «Роксолана у світі»... Тепер твориться книга про відомий у світі Маньявський іконостас, намальований ієромонахом, у той самий час відомим художником родом з Волині Йовом Кондзелевичем. (Відреставрована пам'ятка сакрального мистецтва, яку з великими зусиллями було віднайдено та повернуто в Україну, нині зберігається у Львівському національному історичному музеї). Буде книга й про Короля Данила. Кожна із цих та інших розвідок вартує насправді окремої розмови, адже йдеться не лише про видатних людей, виняткові події, про малознані факти, пошук яких вимагав праці в архівах, подорожей, контактів з багатьма людьми.

Видруковане ще мало популяризоване, тому насправді є цінним і неповторним. Наприклад, хіба ми бачили досі справжній портрет рогатинки-Роксолани, а ще й в іншому варіанті – разом із султаном Сулейманом? А такі портрети існують. Перший – у виконанні художника Тиціана знаходиться в Америці, у приватній колекції. Як потрапило фото раритетів до прикарпатців – справжня історія. Або... Чи знаємо, що археолог, львів'янин Ярослав Пастернак, який контактував з родиною івано-франківського художника Фіголя, свого часу відкрив рідкісні старожитності Галича. Він емігрував до Америки, де й помер. Але наукові здобутки цієї людини – на рівні відкривачів Трої. Наш же земляк, нині покійний Михайло Павлович Фіголь, є не лише автором 17 портретів князів Галицької держави, він «зібрав всю поруйновану княжу історію». Ось про що ці книги.

Кажуть недарма, що талановита людина талановита в усьому. Китай, Корея, Тайвань, Таїланд, де, за словами співрозмовника, він буває частіше, ніж у Лондоні й Парижі, мають, як знаємо, своїм брендом славнозвісний корінь женьшеню. Дослідник міркує нині та робить пропозиції такого проекту нашій владі (і перші кошти на це вже спрямовані), що Прикарпаття має можливість скласти потужну конкуренцію світовому брендові. «Ми маємо нашу карпатську рослину – родіолу рожеву, яка перевищує ефективність кореня женьшеню. Нині йде мова про те, щоб культивувати спеціальний сорт цієї рослини, яка занесена в Червону книгу. Відтак є вже напрацювання, яка продукція та харчові добавки можуть вироблятися з родіоли рожевої».

Інша технологія, про яку розповідає І.Ф.Миронюк: «У нас ведуться роботи щодо виготовлення нехімічних препаратів – азотофіксуючих бактерій. Знайдені такі популяції в нашому галицькому регіоні, які мали би місію: перед посівом бактерії збагачували би насіння азотом, сприяючи доброму його ростові».

Людство чекає «епоха використання водню як палива», передбачає науковець. І відкриває нову ідею, що науковці університету тепер також шукають матеріалів, які би поглинали цей водень, а в потрібний момент віддавали його.

Коли говоримо про філософію життя, про те, що науковці давно підтвердили, що є Бог, він, І.Ф.Миронюк, для себе знає незмінне – повсякчас схиляє голову перед тими, хто служить істині й людям. І «щасливий, що в університеті кожен свій день починає з вітання з такими людьми».

**ФЕДУРУК
ПАВЛО ІВАНОВИЧ**

*доктор технічних наук, завідувач кафедри
Інформаційних технологій, директор Центру
інформаційних технологій*

Українська кібернетика. «Код» Федорука, або Про дистанційну освіту, медичний паспорт і українську «крапку» на Єлисейських Полях

Поки політичні терези: бути чи не бути Україні членом Євросоюзу ще хитаються не завжди на нашу користь, своїм інтелектом українці вже давно інтегровані там. Німеччина, Італія, Велика Британія, а також Америка, Японія, Китай... серйозно зацікавилися розробками адаптивних систем дистанційного навчання на базі інтелектуальних інтернет-технологій прикарпатського науковця Павла Федорука. 37-річний доктор технічних наук, стипендіат Кабінету Міністрів України, член-кореспондент Академії технологічних наук України, директор Центру інформаційних технологій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на міжнародному рівні нині вважається одним з найкомпетентніших спеціалістів у цій галузі; він завідує секцією дистанційної освіти та є членом Міжнародного комітету рефері з оцінки робіт молодих учених світу й розробок у цій царині.

Але це лише одна зі сфер, у якій реалізує себе вчений. Фізик-математик за освітою, Павло Федорук пройшов у стінах Прикарпатського університету шлях від студента до доктора наук. Учень ректора Б.Остафійчука, за сприяння керівництва закладом став тут і першопрохідником у становленні та розвитку інтернет-мереж на теренах області. (І дотепер великий сегмент покриття Івано-Франківщини «глобальною павутиною» забезпечує саме університетський Центр інформаційних технологій, яким він керує. Звичайно ж, якісним високошвидкісним Інтернетом забезпечений найперше сам навчальний заклад). Центр «народив» і взяв під своє крило й видавничу діяльність як університетських авторів, так і сторонніх замовників: «Плай» нині демонструє високі стандарти поліграфії і заробляє на ній.

Інше. Влада краю торік офіційно інформувала громадськість через ЗМІ, що Івано-Франківщина експериментально, як базова область, запроваджує в себе індивідуальний електронний медичний паспорт для кожного громадянина з тим, щоб у перспективі передати цей досвід іншим областям України. Розробка цієї ідеї, як виявилось, також належить Павлові Федоруку. І зовсім інша історія, що цей науковець причетний до резонансної у виконанні художника Романа Бончука «Мегаісторії України» і до задуманої автором мистецької (яка, можна сподіватися, перевершить «Квадрат Малевича») «крапки» на Єлисейських Полях...

Про новації і любов до невиданицини – у розмові з ученим.

«Минув час, що один раз отриманий диплом робить спеціаліста конкурентоспроможним на ринку праці»

– Павле Івановичу. Вас названо «Винахідником року-2009», а зовсім недавно, на початку 2010-го, Ви захистили докторську дисертацію, із чим вітаємо. Чимало з напрацювань, як і тема докторської роботи, стосуються

впровадження дистанційної освіти. Чим зацікавила Вас ця галузь? Де вже мають чи можуть мати практичне застосування здійснені розробки?

– Якщо коротко, то пропоновані технології дозволяють забезпечити безперервний процес навчання та проводити його незалежно від того, де знаходяться викладач і той, хто навчається. Є Положення про дистанційну освіту в Україні й розпорядження Міністерства освіти і науки, отож одним із напрямів роботи Центру інформаційних технологій, який функціонує в університеті з 1994 року, став напрям упровадження дистанційної освіти. Я займаюся ним як науковець. Ми розробили свою університетську систему дистанційного навчання і контролю знань. Але також займаємося розробкою систем нового покоління – адаптивними системами дистанційного навчання і контролю знань на базі інтелектуальних інтернет-технологій, які, власне, і дістали світовий резонанс. Новизна та велика перевага пропонованих нами систем у тому, що вони дають можливість організувати ще й індивідуалізоване навчання – або пришвидшувати, або вповільнювати його. Адже навчаються люди з різними можливостями засвоєння матеріалу, з різними базовими знаннями. Наша програма «розпізнає» інтелектуальні можливості того, хто вчиться, «складає портрет», відтак пропонує індивідуальний підхід.

Сьогодні знання змінюються настільки швидко, що отримати один раз диплом і потім бути конкурентним усе життя на ринку праці неможливо, треба постійно самовдосконалюватися, підвищувати кваліфікацію. Витратити час і кошти, відриватися від роботи не завжди виходить. Дуже багато державних і приватних структур співпрацюють із нами, фінансують дистанційне навчання, позаяк зацікавлені в цьому. Скажімо, ми розробили спеціальну систему, яка в них функціонує, для Центру підвищення кваліфікації держслужбовців, у яких виявилася проблема неперервної освіти, адже змінюються законодавча база, кадри, і так відбувається не тільки в цій сфері.

Інше. Підкреслю, що великим сегментом нашого навчання є організація якісного й об'єктивного (відтак і прозорого) контролю знань у вигляді тестувань, які нині активно обговорюються. А насправді Прикарпатський національний університет увів цю форму визначення рівня знань для своїх абітурієнтів із 2005 року.

Не треба «купуватися»: в Україні «дистанційний» диплом ще не узаконений

– Чи варто вести дискусію на предмет конкурентоспроможності на ринку праці тих, хто вчився очно, заочно, з тими, хто вчився тільки дистанційно? Тим більше, знаючи студентську «винахідливість», якщо все буде «за кадром»?

– Зауважу, що хоча деякими вищими навчальними закладами України вже дійсно почала декларуватися можливість дистанційного навчання через Інтернет, але насправді вони дещо лукавлять. В Україні ще не узаконена видача дипломів такої форми навчання. Тому не варто «купуватися». Дистанційна освіта в нас існує як варіант використання

при очному та заочному навчанні. Ми говоримо також про можливість доступу до навчального контенту через Інтернет усіма, кому це потрібно, і потім про забезпечення контролю і самоконтролю знань. Це не є те навчання, яким ми хочемо замінити процес, що відбувається в стінах університету. Ці методи й технології дозволяють навчання підняти на якісно новий рівень, передбачити участь у навчальному процесі паралельно з іншими формами діяльності, у зручний час і в зручній формі. У ньому можуть брати участь люди з обмеженими можливостями, і це гуманно.

Але я не виключаю, що із часом дистанційна форма навчання в Україні також дістане законодавче оформлення. Тоді й подискутуємо.

– Якими є світові тенденції щодо такої форми освіти, адже Ви безпосередньо задіяні в цьому процесі?

– Коли мене запрошували до членства в міжнародному комітеті з проблематики дистанційної освіти, то враховувалися велика кількість моїх авторських розробок і публікацій у різних наукових виданнях, а також участь у міжнародних конференціях, де я презентував напрацювання в цій галузі. Сьогодні найпотужніше галузь дистанційного навчання поставлена в Америці, де річний оборот у цьому напрямі складає 10 млрд доларів. Дещо поступаються їй Японія, Німеччина, Італія, Велика Британія. В Україні дистанційна освіта також стає дедалі витребуванішою. У близько 14 різних вищих навчальних закладах налагоджена в тій чи іншій мірі наша система, і впровадження ці відбувалися на рівні захищених авторськими свідоцтвами технологій.

Нині працюємо над кількома новими – бюджетним і госпрозрахунковим – проектами. Разом з Інститутом туризму університету коштом закордонних інвесторів (у проєкті беруть участь кілька країн) упроваджуємо систему дистанційних курсів для підвищення кваліфікації працівників галузі туризму, чим інтегруємо наш регіон до участі в «Євро-2012».

Електронний медичний паспорт: людину знову «номерують», щоб «контролювати»?

– Питання запровадження індивідуального електронного паспорта для людини, як медаль, має два боки. Він сприятиме медикам краще знати загальний стан пацієнта, знати, як діяти в екстрених випадках, але ж де гарантія конфіденційності інформації, маніпуляції нею, навіть «торгу» на рівні політики?

– Медичним паспортом ми займаємося разом з кафедрою медичної інформатики Національної медичної академії післядипломної освіти ім. Шупика. Чотири роки тому розроблена ця концепція. І тепер відбувається впровадження цього пілоного проєкту на рівні області. Чому нашої? Івано-Франківськ, як виявилось, єдине місто в Україні, де створена інформаційна медична мережа, яка через оптоволоконні

лінії об'єднує всі медичні заклади нашого міста, і через створені локальні мережі в цих закладах відбувається якісний та ефективний обмін інформацією в цьому медичному просторі. Медичний паспорт передбачає збір інформації від народження людини й протягом усього її життя: аналізи, знімки, лікарські висновки збираються на медичному сервері і є доступними тільки тим людям, які повинні мати до них доступ: вузьким фахівцям і лише до своєї ділянки інформації. Передбачена конфіденційність, із чим ми працюємо з департаментом Служби безпеки України. Кожен у перспективі, той, хто буде включений як клієнт цієї програми, буде мати власний електронний паспорт на носії у вигляді флешкарт. Це дозволяє мати доступ до інформації, якщо відбувається переміщення пацієнта між медичними закладами чи в екстреній ситуації. Частина інформації буде відкритою в разі втрати людиною свідомості: наприклад, група крові, яка не є медичною таємницею. Тоді медицина зможе ефективніше працювати, кожен хворий зможе мати якісну інформацію про себе протягом життя. Друге. Більшою буде відповідальність лікарів, адже в історії хвороби буде інформація про те, хто лікував, яке лікування призначалося, результат. А все інше з приводу «торгів інформацією» – це вже компетенція правоохоронців.

– Ваше ім'я було серед людей, які сприяли художникові Р.Бончуку в реалізації його «Мегаісторії України», величезної картини, про яку говорили на рівні національному. Відомо, що Роман Бончук задумав проєкт картини «Ключ», яка матиме кілометр довжини і яку Роман мріє повезти з провінції в Париж, на Єлисейські Поля.

– Кожний вагомий проєкт задля успіху повинен мати менеджерський і фінансовий супровід. Я радий, що можу посприяти в цьому Романові Бончуку. «Ключ», як знаю, ще твориться. Чи змагатиметься «крапка» митця після його художньої «кілометрової» розповіді з відомим «Квадратом Малевича»? Це цікаво...

Президент
Українського Інституту Туризму

**ВЕЛИКОЧИЙ
ВОЛОДИМИР СТЕПАНОВИЧ**

доктор історичних наук, директор Інституту туризму

Прикарпаття шукає свою модель розвитку туризму

«Нажаль, туристична галузь в області побудована таким чином, що продаємо тури за кордон, стимулюємо зовнішній туризм, гроші нашого туриста осідають у світах, а не в Україні», – Володимир Великочий, директор Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Нещодавно на базі відпочинку «Перлина Придністров'я», що в селі Михальче на Городенківщині, відбувся Всеукраїнський туристичний форум «Пізнаємо Україну», приурочений Всесвітньому дню туризму. Обговорено сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні й на Прикарпатті зокрема. Напередодні цього важливого заходу я зустрівся з одним з організаторів широкого діалогу сторін, директором Інституту туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Володимиром Великочим, щоб поцікавитися, яку нішу в розвитку туристичної галузі Прикарпаття займає очолюваний ним заклад, чи готові нині випускники інституту піднімати до рівня світових стандартів сферу, яка стала для області визначальною в бюджетотворенні, а також почути відповіді на актуальні питання, зокрема: чому саме Дністровський каньйон нині в центрі уваги фахівців туризму?

«Сьогодні на державному рівні ми не маємо чітко визначеної моделі, як би мав розвиватися туризм в Україні. Де в цій моделі стратегічна ніша держави, а де сфера ініціативи бізнесу», – визначив співрозмовник суть проблеми, яку вирішуватиме колективний розум. Більше – у пропонованому увазі читача інтерв'ю.

– Пане Володимире, широко вітаємо Вас у ці святкові дні, коли Інституту туризму виповнюється 8 років, а також напередодні Всесвітнього дня туризму й неординарної події, яка відбуватиметься на теренах Городенківщини. Найперше хотілось би почути про головний підсумок, який зроблено за час від народження закладу.

– Дякую за вітання. Дійсно, на початку вересня минуло шість років, як у структурі Прикарпатського (тоді ще навіть не національного) університету імені Василя Стефаника було створено Інститут туризму. Нині ми – наймолодший структурний підрозділ університету, але це аж ніяк не означає, що найбільш недосвідчений. У нашому закладі працюють три доктори наук, чотири професори, більше половини викладачів – кандидати наук – на посадах доцентів. Про свій досвід можемо говорити в тому числі, урахувавши момент, що сам туризм передбачає не тільки теоретичні узагальнення та міркування, але й використання практики туристичної роботи в навчальному процесі. Та навряд чи ми змогли би знайти серед працівників наших фахових кафедр необізнаних у своїй галузі та таких, які не мають практичного досвіду роботи. Це тішить. Найбільшим здобутком Інституту туризму за цих кілька років я би назвав те, що за найвищим в Україні, четвертим, рівнем акредитовано напрям

«Туризм». За третім рівнем ми акредитували «Готельне господарство та готельно-ресторанну справу». А, як відомо, саме акредитація визначає статус, авторитет, рівень і визнання закладу. Сьогодні маємо широкі зв'язки в межах України й у межах Асоціації вищих навчальних закладів туристичного профілю, добрі контакти й співпрацю із закордоном. Нашими партнерами є кілька туристичних навчальних закладів Польщі, Канади. Також контактуємо з багатьма туристичними фірмами, які допомагають інституту організувати практику студентів за кордоном – у США, Греції, Німеччині, Туреччині, Єгипті.

– Даруйте за незручне запитання, навіть доволі дискусійне. Мала змогу почути виступ керівника однієї з приватних туристичних фірм, яка заявила, що з 900 кандидатів на роботу, у тому числі тих, які закінчили Інститут туризму, вони змогли вибрати для працевлаштування тільки двох. Це суб'єктивна оцінка чи дійсно є питання випуску «неповноцінного фахівця»? Нині лише лінійний не говорить про «штамбування» армії кадрів, яка не має куди дітися, але має вищу освіту. Що у сфері туризму?

– Тут питання треба ставити в різних площинах. У нас ліцензований набір на перший курс за напрямом «Туризм» складає 150 осіб, на «Готельно-ресторанну справу» – 60 осіб. Це означає, що на четвертому курсі ми мали би випустити 210 осіб плюс випуск студентів-заочників, то виходить 350. Напів інститут здійснив уже три таких випуски. Чи реально було би працевлаштувати всіх навіть у радянський час, коли була командно-адміністративна система та примусовий розподіл їхати працювати туди, куди тебе скерують? Нині ми намагаємося працевлаштувати насамперед тих, які вчилися на державне замовлення, оскільки держава виграла кошти на підготовку й має право використати свій кадровий потенціал там, де їй це потрібно. Інше питання, де працювати тим, які вклали гроші «самі в себе»? З Вашого прикладу власник тур-фірми робить «свій» відбір з нашого чи з будь-якого іншого закладу випускників, не вклавши кошти, не забезпечивши навчання студента й не сказавши завчасу, що він від нього хотітиме на практиці? Ось де риторичне поки що запитання для суспільства!

Інший момент. Не варто вважати, що всі 350 осіб, які щорічно випускаються, стають фахівцями й активно працюватимуть у галузі туризму. Досвід показує, що в будь-якій сфері діяльності, якщо є десять відсотків активних, творчих людей, які будуть працювати в цій галузі на результат, то це – дуже добре.

Третій варіант. Ми (суспільство) розуміємо вищу освіту як таку, що має стати індульгенцією, пропуском у «вищий світ». Західний світ живе за іншими критеріями, робітничі професії там престижні. Не хотілося би втручатися в політику, але, відмовившись від минулої практики підбору, підготовки кадрів (це, мабуть, правильно), у державі не створено нової ефективної системи. Кумівство, політичні симпатії – речі, які, на жаль, не додають авторитету державі. Й освіта, зокрема вища,

як і дійсні фахівці, також знецінюється. Але саму підготовку треба характеризувати комплексно, починаючи зі школи, ураховуючи бажання людини: вчитися чи мати диплом.

– Область, як відомо, має свою програму розвитку туризму. Якою є в ній місія Інституту туризму? Чому нині Дністровський каньйон у центрі уваги?

– Ми виступили співрозробниками цієї концепції. Де бачимо свою нішу?

Якщо про нове, то спільно з управлінням туризму, зовнішніх зв'язків та інвестицій ОДА реалізуємо проект із підготовки екскурсуючих в області. Давно це в нас не робилося. Тепер маємо змогу проводити тримісячні платні курси, щоб дати певний рівень знань тим, які бажають пройти таке навчання чи перенавчання і займатися справою, яка нині набуває особливої актуальності для нашої туристичної області. Друга ніша – це не лише підготовка, але й перепідготовка кадрів і підвищення кваліфікації тих працівників, які задіяні в туристичній сфері. Окрема розмова про музеї області та саму музейну справу, яка на цьому етапі також потребує переосмислення. Ми в пошуку свого місця. Третя ніша – допомагати районним адміністраціям, радам у розробці їхніх проектів розвитку туристичної інфраструктури на місцях. Я повинен сказати, що вже є така співпраця, зокрема, з Городенківською районною адміністрацією. Організуючи в Михальче Всеукраїнський туристичний форум, прагнемо, насамперед, посприяти розвитку цього району як такого, що має унікальне природне диво – Дністровський каньйон. У стратегії розвитку туризму Івано-Франківської області передбачено, що не лише яремчансько-верховинська зона мала би розвиватися як туристична. На Покутті є також багато цікавих історичних місць, тут є чимало (практично в кожному селі) відмінностей у культурі, етнографії, традиціях, які цікаві туристам.

– Ви за фахом історик, кандидат історичних наук, доцент... І, у той самий час, почесний працівник галузі туризму.

– Я спеціально в туризм не просився, так доля склалася. 2003 року, коли виникло питання відкриття нової спеціальності в Прикарпатському університеті, я допомагав її відкривати, і того ж року у вересні був призначений директором – організатором інституту. Завдання було не з простих, але вдалося його успішно вирішити. Мабуть, саме цей вклад був оцінений – я став почесним працівником галузі. 2005 року атестувався, пройшов конкурс на посаду директора і був обраний терміном ще на сім років. Працюю. Щоправда, тепер перебуваю у творчій відпустці, зосередившись на підготовці та захисті докторської дисертації.

Щодо любові до туризму...

Я не традиційний у цих питаннях чоловік, не люблю урбанізовані регіони туристичного відпочинку. Я люблю тишу. За великим рахунком, вважаю, нам усім треба навчитися використовувати тих кілька вихідних днів, які маємо, саме для відпочинку й оздоровлення. Бо ми не вміємо цього робити так, як уміють це робити на Заході.

**ПЕТРИШИН
ЛЮБОМИР БОГДАНОВИЧ**

*завідувач кафедри інформатики, доктор
технічних наук, професор*

Наука вкотре підняла свій погляд до Неба

Маленьке село Котиківка, що на Городенківщині, славне тим, що виходало багатьох науковців, які нині посідають високі соціальні щаблі. Серед них завідувач кафедри інформатики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор технічних наук, професор Любомир Богданович Петришин. Якщо кажуть, що людину треба оцінювати не за високою посадою, а по тому, скільки перешкод нею подолано на дорозі до мети та визнання, то наш крайнин, який щиро сердно називає себе «полюхом», прийшов до нього передовсім завдяки обдаруванню, наполегливості та працелюбності. Свій трудовий шлях учений почав з роботи слюсарем лабораторії контрольно-вимірвальних приладів та автоматики на Городенківському цукровому заводі. Згадує, що інакше й бути не могло. Тут багато років працював батько, майстер на всі руки. І не лише на виробництві. «Скільки себе пам'ятаю, я малим сидів поруч тата, коли він ремонтував різну побутову техніку, що приносили до нього люди. Він умів зарадити й автомобілям, мотоциклам, коли цей транспорт у когось зі знайомих виходив з ладу. Я придивлявся до його рухів, потім сам паяв, крутив гайки. А в школі № 1, де навчався, мав також дуже доброго педагога – фізика Василя Степановича Теслюка. Побачивши мої зацікавлення електронікою, учитель різнобічно розвивав їх у радіотехнічному гуртку. І це вдавалося. Неодноразово я здобував перемоги зі своїми практичними вирішеннями ідей на різних всеукраїнських конкурсах. Тестування ж причин несправності будь-якого агрегату залишилося пожиттєвим хобі. Отож за все, чого я досяг у житті, завдячую насамперед батькам і вчителю», – каже співрозмовник.

Після перших «університетів» на заводі було його навчання в Івано-Франківському інституті нафти і газу на факультеті автоматизації та електрифікації, де здобув спеціальність «Електрифікація та автоматизація гірничих робіт». Керівник дипломного проекту радив допитливому студентові продовжувати розвивати свої обдарування та добру інтуїцію, і Любомир Петришин послушався порад. Закінчив аспірантуру, захистив кандидатську, опісля докторську дисертації. Багатолітні напрацювання та дослідження вченого, які принесли йому перші визнання, мають насправді досить складний характер. Вони, як пояснив учений, «стосуються узагальнення існуючих та розробки нових теоретичних положень формування, перетворення та цифрової обробки даних в інформаційних кодових системах Галуа». Автор стверджує, що «це не найкращі із вже існуючих у світі програмних технічних розробок», але вони поки що широко застосовуються в народному господарстві.

Ми ж довідалися від колег науковця, що вже 10 років завідуючи кафедрою інформатики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Любомир Петришин продовжує свої наукові експерименти. Досвід і знання прикарпатського вченого мають у світі вагу. Чимало його статей, пропозицій друкуються в різних вітчизняних і закордонних виданнях. Науковець добре володіє

англійською, німецькою та польською мовами, неодноразово був доповідачем на міжнародних слуханнях учених з нових віянь в інформаційній науці. Одночасно як педагог він читає лекції у профільних вищих навчальних закладах України та Польщі. Підтвердивши ці повсякчасні пошуки нового, науковець скрушно визнав, що, маючи вагомий методичний розробки на інформаційній кафедрі університету, вони не мають коштів, щоб робити практичні впровадження ідей, а це серйозно відкидає українську науку в поступі.

Про небагатослівного в спілкуванні науковця знають ще і як про людину широкого кругозору, багатогранних обдарувань і зацікавлень.

В автобіографії Любомира Петришина в графі захоплення значиться – парапланеризм, водний і гірський туризм. Іншими словами – екстрим. «Бачити світ з висоти пташиного польоту і гої світ, де прихована від стороннього ока стихія глибин, стало, – каже, – не просто хобі, це мій спосіб життя. Парапланеризмом добре займатися в Польщі, де є дуже екзотичні місця й умови для цього виду спорту, – розповів співрозмовник. – А глибоководним спортом захопився в Криму. Свого часу працював у Всесоюзному науково-дослідному проектно-пошуковому інституті з освоєння морського шельфу «ВНИПИшельф» м. Сімферополь, пізнався з фанатами дослідження глибин».

Пробую розпитати співрозмовника про відчуття польоту й про екстремальні випадки, які, безперечно, траплялися з ним. Любомир Богданович тільки посміхається: про це треба писати книги. Або самому пережити, у двох словах не вийде ніяк. Щодо підводників, переконав – «це особлива каста людей, які мають свої ритуали, певні забобони і заборони». Принаймні після одного з випадків, коли ними злегковажив, він, інструктор підводного спорту міжнародного класу CMAS та PADI, був «навчений», зізнається, на все життя. Самої історії я не почула, а результат: «відтоді стараюся нічого у світі не порушити – не вбити, не знищити, не зневажити. У всьому бо є Дух Святий, який має різні форми матеріалізації».

Не кожна світська людина публічно погодиться розповісти про своє «внутрішнє життя». Любомир Петришин не лише підтвердив свої постійні молитовні практики щодо самовдосконалення. І не просто як людини, яка виросла в християнській родині. Нинішні його розуміння як людини від науки, яка знає «силу молитви».

Що в цьому цікавого?

Не новина, що вчені світу повсякчас декларували й декларують свою віру у Творця світу, віру, яка ґрунтується науковими дослідженнями. Услід за біологами, фізиками, хіміками, астрономами вторять нині й вони, фахівці від інформатики. За словами співрозмовника, останнім часом відбулися дві міжнародні конференції, де вчені шукають визначення інформації. Любомир Петришин тепер серед тих науковців, які «не сумніваються»: її джерело «Слово», яке було першим... Учений також переконаний, що чим більше людина займається наукою, фундаментальними

речами, тим більше вона знаходить «сенса життя». «Мало ставати релігійними філософами, які розмірковують про світовий порядок речей, треба ставати добрими практикуючими християнами, які відчують радість життя».

Концепції катехизму загальновідомі та пропонуються багатьма богословами. Розум, почуття і воля – сили людської душі. Релігійні правди в тому, щоб розумом пізнати Бога через віру. (Віру «випитати» неможливо. «Перемелені на муку» Божі зерна не «засіються в людські серця»: віра йде від слухання). З допомогою волі людина має підкорити свою волю волі Божій і дотримуватися заповідей Господніх. Щоб вірити, «щоб облачатися в одежі Світла», людина має стягати ласки Божі через уживання засобів ласки – служби Божі, сповіді й причастя, пости, молитви, пожертви.

Своє ж наукове завдання як людини, яка присвятила себе інформаційним системам, Любомир Петришин побачив у можливості дослідити й пояснити для всіх мовою науки теоретичні засади, як саме на польовому та інформаційному рівні відбувалося Творення світу. Окрема його тема: хто в ньому з точки зору інформації є людина. Відтак він переконаний, що доля людини, хвороби, невдачі – не фатум, а інформація, яку можна свідомо змінювати і якій шкодять і піддають деформації різні «поля». І смерть, бачиться дослідникові (бо доводиться фактами), не є протилежність життю та не сон, як проповідують деякі релігії, а «інша форма існування життя, яке має багато вимірів».

Вивчаючи та порівнюючи різні світові релігії, учений не поспішає зі сторінок преси заявляти про свої власні концепції, які вже сформульовані на основі скрупульозних досліджень тексту Біблії. (Насамперед тому, що це невичерпна тема). Нині він веде активне спілкування з іншими науковцями, зокрема, послідовниками з Луганська, які також шукають відповідь на питання, що таке інформація. Це – і зустрічі із ченцями й архієреями, щоб почути їх ставлення до поступу в розумінні й трактуванні Слова Божого. Адже вчений говорить про необхідність деякої модернізації канонів церкви в контексті сьогочасного розуміння.

Найближчим часом Любомир Петришин готується дати свої перші семінари з наукових відкриттів, а головна його теза: віру, бо знаю.

ГУРАК ІГОР ФЕДОРОВИЧ

*директор Набчально-наукового центру
дослідження Центрально-Східної Європи, доцент
кафедри міжнародних відносин*

Глобалізація. Найцінніші – самобутність та інтелект

Молода наукова еліта Прикарпаття генерує чимало ідей, які привертають увагу міжнародної спільноти. Як результат, ідеться не лише про значні інвестиційні вливання, а й про престиж краю. Про кілька з вагомих доробків, які народилися в стінах Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, розповідає молодий учений, завідувач відділу міжнародного співробітництва Ігор Гурак.

Ігор Федорович Гурак народився в селі Чортовець Городенківського району. Закінчив Незвиську середню школу, після якої вступив до Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на історичний факультет. Один з перших випускників-магістрів, який, попрацювавши рік у сільській Воронівській школі в рідному районі, у 2001 році вступив на навчання до аспірантури. У 2005 році захистив кандидатську дисертацію зі спеціальності «Історія України». З 2007 року завідує відділом міжнародного співробітництва університету, одночасно за сумісництвом працює в Інституті історії та політології. Основний профіль викладача – міжнародні відносини та історія України. Ігор Гурак – один із членів авторського колективу творців книги «Покуття», яка недавно вийшла у світ і, за оцінками фахівців, претендує на визнання як найкраще історико-культурологічне видання з вивчення цього етнічного куточка Прикарпаття.

В українсько-польському «квадраті»

Ідея побудови на Прикарпатті Центру зустрічей студентської молоді України та Польщі народилася ще у 2007 році. Ініціатива належить, насамперед, экс-голови Івано-Франківської обласної ради Ігореві Олійнику, проректору з міжнародного співробітництва Прикарпатського університету Ігорю Цепенді та директору східних студій Варшавського університету Яну Маліцькому. Молодіжний Центр має бути побудований неподалік Яремча, у селі Микуличин, на території оздоровчого табору «Смерічка». Завідувач відділу міжнародного співробітництва Ігор Гурак, який безпосередньо займається в університеті реалізацією міжнародних проєктів, назвав цей задум дуже амбітним. За його словами, подібних аналогів немає наразі ні в Україні, ні в Польщі. Ідеться також про те, що сюди приїжджатиме молодь з усіх країн світу, адже Прикарпаття нині налагоджує активні міжнародні відносини й сам університет співпрацює з більш як із двадцятьма країнами. Співрозмовник розповів, що нещодавно завершився архітектурний конкурс на кращий проєкт Центру, який відбувався у два етапи на рівні студентів факультетів архітектури польських закладів. Перемогла магістерська робота студента Варшавської політехніки, отож саме за цим проєктом буде провадитися будівництво. Нагороду переможцеві вручили в президентських апартаментах. За планом, будівельні роботи мають розпочатися незабаром. Ігор Гурак підкреслив, що із часу виникнення задуму

побудови молодіжного Центру повсякчас відчувається широкий інтерес до питання в найрізноманітніших колах. У рамках обговорення та підготовки цього проєкту неодноразово збиралися представники найвишого державного рівня України та Польщі: канцелярії Президентів, Міністерств закордонних справ і Міністерств освіти і науки. Під час засідання консультативних комітетів двох держав побудова українсько-польського молодіжного Центру тричі ставала предметом обговорення, про що було зафіксовано в прийнятих спільних комюніке.

Вдало вибране місце для його будівництва в серці Карпат і загалом цікава ідея щодо можливостей спілкування молоді світу в неформальній атмосфері сподобалися багатьом, що, на думку генераторів ідей, дозволить без особливих зусиль знайти інвесторів, основна ж частина коштів на будівництво буде отримана з Євросоюзу.

За словами Ігоря Гурака, це не єдиний їхній українсько-польський проєкт, який народився в процесі активного розвитку взаємин двох держав, і, зокрема, наукових еліт України та Польщі. Є й інші плани. Скажімо, ось цей. У період між Першою та Другою світовими війнами на горі Піп Іван знаходилася астрономічна обсерваторія Варшавського університету. Наразі існує ініціатива міжнародного відділу Прикарпатського університету, яку активно підтримує керівництво області, щоб відбудувати цю обсерваторію та створити навчальний центр, який би дозволив проводити тут практичні заняття зі студентами нашого, Варшавського й інших вітчизняних і міжнародних університетів за спеціальністю «Астрономія». Одночасно з відбудовою обсерваторії, яку вже обстежили українські й польські архітектори, іде мова про також досить актуальне для Івано-Франківщини питання створення на цій горі наукового центру з дослідження рослинності Карпат, з подальшим використанням екологічно чистої лікарської сировини в медицині. Четвертий спільний проєкт України та Польщі, який уже почав діяти в області, стосується розвитку царини духовної – етнографії. За посередництвом польської сторони на геренах Верховинського району в с. Бистрець заплановано створити етнографічний Центр імені Станіслава Вінченца. Цей польський етнограф, вихідець із Галичини, є одним з найславетніших співців етнокультури Гуцульщини.

За два океани – по інтелект

Наукові погуги Прикарпатського національного університету досить серйозні та резонансні у світі. І за ці напрацьовані ідеї багато країн готові платити. Скажімо, ще торік увагу громадськості привернув приїзд до Івано-Франківська високого представницького рівня американської делегації, яка виявила інтерес до напрацьовань українських учених. Як результат зустрічі, упродовж 2009–2011 років фізики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника спільно з Фондом цивільних досліджень і розвитку США працюватимуть над реалізацією проєкту під назвою «Наноматеріали в пристроях генерації і накопичення енергії». У

ці розробки передбачено вкласти до 300 тис. американських доларів. Наші вчені, за словами Ігора Гурака, уже отримали пристрій вартістю кілька десятків тисяч доларів, який дозволяє тепер науковцям проводити досить ґрунтовні дослідження в напрямі нанотехнологій.

Є й чимало інших векторів інтеграції Прикарпаття у світову економіку. Масштабну участь у рамках міжнародної програми «Темпус», зорієнтованої на створення мережі дистанційного навчання з підготовки та перепідготовки кадрів у галузі туризму, на реалізацію проектів зі створення туристичної інфраструктури тощо, бере університетський підрозділ – Інститут туризму.

Щодо найтісніших зв'язків, які має їхній заклад з польськими університетами, зауважує співрозмовник, таких взаємин не напрацював жоден з інших вітчизняних вишів.

Найкращі «китайці» – українці

Останніми роками відбувається активний обмін студентами, відзначає Ігор Гурак. Керівництво університету робить акцент на взаємини з найближчими країнами-сусідами. Так, прикарпатські полоністи, тобто студенти, які вивчають польську мову, стажуються у вищих школах цієї країни, Прикарпаття натомість приймає польських студентів, які вивчають українську мову. Але не лише із цього напрямку розвивається співпраця. Так само стажуються й студенти туристичного фаху.

Трапляються в університеті й справді екзотичні речі, каже вчений. Другою мовою, яку вивчають студенти-полоністи, є китайська. І якщо в читача, як у мене, коли про це довідалася, з'явилася посмішка, Ігор Гурак переконав, що даремно. Навчання – на найвищому рівні. Як доказ, два роки тому студентка нашого університету, будучи на третьому курсі, перемогла у всеукраїнській олімпіаді з китайської мови. Наступного року в такому суперництві повпреди Прикарпаття знову вибороли призові місця. Більше того, три студенти університету нині навчаються на трирічній магістерській програмі в китайських вишах. Один з них торік у Пекінському університеті удостоївся звання «Кращий іноземний студент». Крім цих трьох студентів, ще кілька навчаються на однорічних курсах у Китаї і демонструють найліпші успіхи. 11 студентів університету, опанувавши найвищі вимоги наук, тепер змагаються за право пройти стажування в посольствах Польщі та Чехії.

Молодь генерує високі ідеї

Свою кандидатську роботу Ігор Гурак написав з історії Галичини, виокремивши тему молодіжних суспільних рухів у період від 60-х років XIX – до початку XX століть. Це був час, коли формувалася не лише релігійна інтелігенція вихідців із священничих родин, а й світська, більш активна в суспільному житті, зауважує вчений. І стверджує, що, досліджуючи цей період, відкрив багатьох цікавих особистостей, які започаткували великі зміни, змінили хід історії цілої країни.

Науковець переконаний, що студентство, молодь завжди були генератором найкращих і найвищих ідей, рухали всіма процесами. Скажімо, у ту пору, коли Галичина перебувала під Польщею, студент Юліан Бачинський уперше висунув ідею незалежної України. Наддніпрянська Україна жила тоді ще лише ідеями автономії. Невдовзі ідею самостійності підхоплюють народовці, творці радикального соціалістичного напрямку, і вона стає програмною засадою багатьох партій, відтак естафетою поколінь, мрією борців, цвіту нації аж до часу втілення. Читаючи нині лекції для студентів з міжнародного співробітництва, зовнішньої політики України, інтеграційних процесів як викладач, каже, бачить, що молодь займає досить активну самостійну позицію в оцінках процесів, які відбуваються в країні та світі. Поки політиків роз'єднує позиція щодо вступу України в НАТО, щодо євроінтеграційних процесів, студентство утверджується в думці, що всяке об'єднання є обмеженням у суверенітеті, і виношує свою модель національної держави, яка має гідне місце у світовій спільноті завдяки своїм багатству та неповторності; студентство ростить з-поміж себе успішних лідерів без комплексів меншовартості, з позитивним світоглядом, який спонукає до активної життєвої позиції. Патріотизм для такого світогляду, бажання вивести країну на вищі світові позиції є природним явищем.

Попри те, що вища освіта, диплом фахівця в якихось моментах на нинішньому етапі знівельовані, вважає вчений, університет, маючи добрі традиції та високий кадровий потенціал, успішно виконує головне своє призначення – навчає студентів учитися, прищеплює вміння аналізувати процеси життя. А це – стрижень вільних особистостей. За ними – майбутнє.

**ФЕДОРЧАК
ПЕТРО СТЕПАНОВИЧ**

*доктор історичних наук,
професор кафедри історії слов'ян,
почесний професор
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
заслужений працівник освіти України*

Треба реально розділити, де ви, а де ми

Петро Степанович Федорчак родом із села Росохач на Городенківщині. На початку 50-х років став студентом історико-філологічного факультету Івано-Франківського педінституту, нині – це Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Саме тут сформувався як учитель історії, науковець і дослідник. В аспірантурі Київського університету ім. Т.Шевченка захистив кандидатську дисертацію з історії західних областей України. Докторська дисертація була присвячена проблемам політичної історії України. Увесь свій трудовий шлях П.Федорчак поєднав із закладом, де здобув фах – викладав історичні дисципліни, обіймав посади доцента та завідувача кафедри історії. У 1982 році став проректором з наукової роботи, з 1993 до 2006 років очолював кафедру історії слов'ян. Нині – професор цієї кафедри. Почесний професор університету (це звання отримують за особливий вклад у розвиток науки), П.Федорчак є науковим редактором та автором ряду книг, зокрема таких: «Історія Польщі» (1995), «Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.» (1997), «Коротка історія Чехії і Словаччини» (1999); учений опублікував книгу «Новітня історія Польщі XX ст.» (2006). Він автор надрукованих видавництвами України та зарубіжжя 150 монографій, навчальних посібників і наукових статей; організатор програми Міністерства освіти і науки України щодо підготовки спеціалістів для АР Крим. Нагороджений медалями та відзнаками України, заслужений працівник освіти України.

– Пане професоре, усвідомлюємо, що в пострадянський період почалася епоха великого катарсису щодо змісту джерел і підручників з історії і, зокрема, української. Стало питання наукової правди стосовно ролі та місця у світовій цивілізації практично для всіх слов'янських народів. Ви тривалий період працювали на посаді проректора з наукової роботи, потім очолювали кафедру історії слов'ян Прикарпатського національного університету, а значить, якнайліпше можете розповісти про ці часи переосмислень. Як, на Ваш погляд, справилися вітчизняні історики із цим завданням після 20-ти років незалежності України?

– Дійсно, мені як історика довелося багато років працювати у вищому навчальному закладі, займатися викладацькою роботою, а також досліджувати історію – вітчизняну та світову. Я і тепер продовжую працювати в цьому напрямі, будучи професором кафедри історії слов'ян. Уже в останні роки існування Радянського Союзу й, цілком зрозуміло, у роки незалежності України, коли були створені сприятливі для цього умови, нам, історикам, треба було шукати нові підходи. Не просто пристосовуватися, а писати історію такою, якою вона є. Пригадую, ще в 70-ті роки, уже на той час захистивши докторську дисертацію з проблем політичної історії України, я був із групою студентів України й Росії в Шотландії, в Абардинському університеті. Перебуваючи на історичному факультеті (у тій розмові брав участь шотландський професор Тіча, який захистив докторську дисертацію про період правління Катерини

II), я запитав, де вони беруть літературу для досліджень. Нас повели в бібліотеку, у якій прямо й відкрито був доступ цікавим до зібраних історичних джерел різних часів, у тому числі була широко представлена тодішня марксистська література. Були твори Достоєвського, Шолохова, критичні статті, які стосувалися радянських і міжнародних подій, як і культури. Скажімо, оцінок, пов'язаних з романом «Піднята цілина», котрий писався на догоду Сталіну. Я побачив ще тоді, у 70-ті роки, що зарубіжні історики вже критикували колгоспну систему, репресії. Вони мали що зіставити, мали документи, які засвідчували перегини: факти винищення худоби, насилля. Не скажу, що ми повністю були тоді «сліпі», бо, пишучи докторську дисертацію, мені довелося працювати в закритих фондах славнозвісної Київської бібліотеки ім. Вернадського. І той мінімум документів, якими зміг скористатися, уже наштовхував на крамольні думки. Там був аналіз визвольного руху; відтак ми самі вже в ту пору були свідками політичних репресій, які почалися в СРСР, долинав до нас голос міжнародної преси й усе це заставляло задумуватися, робити записи спершу «в серці, розумі», потім – «для шухляди». Доступу до багатьох архівів не було, не могло бути й доказовості. Та цей час катарсису і не тільки для істориків України прийшов. Стали доступними документи, література, яка виходила за кордоном у минулі десятиріччя і яка виходить нині, розсекречено архіви КДБ, віднайдено багато зі схороненої, вивезеної літератури. Природно, з'явилося чимало фундаментальних праць, зокрема таких, як київського історика Валерія Ярового, львівських – Леоніда Зашкільняка, Миколи Литвина, чернівецького – Юрія Макара. Це – доктори історичних наук, професори, заслужені люди, які досліджували в новому світлі світову й вітчизняну історію. Звичайно, і ми в Прикарпатському національному університеті на кафедрі історії слов'ян, яка є однією з небагатьох у такому роді серед вишів, зайняли свою дослідницьку нішу. Наші праці стосуються історії слов'янських народів і вітчизняної української історії. Чимало із цих напрацювань присвячені кореням тоталітарних систем, які існували не тільки в Радянському Союзі. Режими, на превеликий жаль, установилися і в інших слов'янських державах. На нашій кафедрі досліджується також вклад слов'янських народів у світову цивілізацію. Адже із слов'янськими народами пов'язана історія цілого світу. Ми можемо взяти до уваги факти, що марально саме із слов'янськими країнами були пов'язані Перша й Друга світові війни. Не слов'яни були причиною виникнення воєн, навпаки, зазіхання інших країн на слов'янські землі було їх причиною.

Інше. Ми знаємо, що слов'янські народи безпосередньо пройшли складний шлях національно-визвольної боротьби, міжнародних відносин. На рубежі 90-х років минулого століття, на початку цього століття і тепер практично всі слов'янські народи творять нові відносини між собою та сучасним світом. І в цьому контексті я хочу сказати, що слов'янська історія є надзвичайно повчальною для інших країн. Саме ці народи чимало в чому можуть показати приклад підходу до будівництва

своїх держав, міждержавних взаємовідносин. Їх досвід є повчальним, зокрема, у вирішенні національного питання. Скажімо, Чехословацька республіка виникла як держава в 1918 році. Саме ця маленька країна, де проживало 10 млн чехів і 5 млн словаків (були й менш чисельні народи-меншини), показала, як в умовах після війни, коли країна була розвалена, коли довелося вести боротьбу за чужі інтереси, можна за короткий час створити сучасну на той рівень державу, яка б зайняла гідне місце у світі. Насамперед завдяки творчому підходу до розбудови народного господарства, до розвитку культури. Чехословаччина увійшла в десятку країн світу в промисловому відношенні; її товари направлялися не тільки в європейські країни, а й, наприклад, у Латинську Америку. Чехи й словаки стали прикладом гідного підходу до вирішення міжнародного питання. Хоча на початках створення держави тут міжнародні відносини були непрості. Тодішній президент Чехословаччини Томаш Масарик вважав, що чехи й словаки були одна нація. Виходячи із цього, чехами недооцінювалися особливості словацького народу. Мало уваги зверталось на розвиток його самобутньої культури, не виділялася належна кількість капіталовкладень. Це й призвело до того, що словаки тривалий час боролися за свою незалежність. Результат – незважаючи на тоталітарний період, у кінці 80-х – на початку 90-х років чехи й словаки прийшли до повного порозуміння. Вони мирно розійшлися, 1 січня 1993 року словаки, як і чехи, створили свою самостійну державу. І нині бачимо: існують добрі взаємовідносини цих народів. Я не знаю такого прикладу з історії чеха й словака, щоби хтось когось убив на міжнародній основі – чехи ж досі гнобили словаків. Це позитивний приклад, який можна би запозичити багатьом країнам.

– Те, що ряд Ваших колег з Інституту історії та політології за свої дослідження представлені до державних нагород, є, мабуть, оцінкою, яка говорить сама за себе. Що це були за проекти, які здійснені та є свідченням того, що нині успішно пишеться історія Нового часу?

– За ідеєю та за редакцією Миколи Кугутяка, доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України, завідувача кафедри етнології і археології вийшли унікальні видання: «Прикарпаття – спадщина віків» і «Західно-Українська Народна Республіка». 1918–1923. Ілюстрована історія». Видано ряд книг з історії ЗУНР доктором історичних наук, професором Олександром Карпенком. На основі ініційованого нашими істориками проекту пройшли наукові конференції в Івано-Франківську, Донецьку, Черкасах, видані наукові збірники та фундаментальна робота «Україна Соборна» до 70-річчя нашого університету. Не можу не згадати вагомий доробок доктора історичних наук, професора, академіка АНВШ України, заслуженого діяча науки і техніки України Володимира Грабовецького, докторів наук, професорів Василя Марчука й Олега Жерноклеєва. Про вагомість цих напрацювань говорить те, що, дійсно, ряд наших авторів представлені до державних нагород – хлопці роблять науку.

– Ви автор низки книг, наукових статей, у яких відображено дослідження українсько-польських взаємин у різні часи. Проведіть, будь ласка, найяскравіші державотворчі паралелі з історії цих народів.

– Перше, що ми не можемо дивитися на Польщу так, як дивилися раніше, як на окупанта, нині ми – партнери. Я дійсно тривалий період досліджую і пишу історію Польщі. І є нові проекти. Нині ми здали у видавництво книгу «Україно-польські відносини другої половини XIX – початку XXI століть», створену за участю вітчизняних істориків – київських, львівських, івано-франківських, а також істориків Польщі.

В історії українських і польських взаємин є болючі теми, зокрема, пов'язані з великими людськими трагедіями з обох сторін – операція «Вісла», волинські події тощо. Але нині ми відзначаємо добросусідські польсько-українські взаємини. Польщу називають «адвокатом» України на шляху входження в європейські структури. Польські делегації є частими гостями Прикарпатського університету...

Польща, як і Україна, зазнала величезних руйнацій у війні з фашизмом. Вона втратила близько чверті всього свого населення, близько 40 відсотків національного багатства. У Польщі, як і в Україні, панувала радянська модель соціалізму. Новій владі ці два народи чинили опір, створивши збройне й політичне підпілля. В Україні й у Польщі режим опирився на силову структуру. Польща також пережила відоме нашому народові репресії, чистки, переслідування, знищення духовних служителів, митців, політиків... «Польська відлига» почалася після смерті Сталіна, відтепер і надалі відсікалися спроби втручання СРСР у польські події, децентралізовано державний апарат. Але знову піднімала голову неосталінізація, що гальмувало розвиток демократичних процесів. У Польщі вже в 60-х роках проти партійного диктату активно борються журналісти, літератори, передова громадськість. Згодом виникає організована опозиція, масовий рух «Солідарність». Керівники СРСР порівнювали ці польські події з «Празькою весною» 1968 року, боялися зміни політичної влади. Але не наважилися ввести в Польщу війська, як це було здійснено ними в 1956 році щодо Угорщини й особливо в 1968 році щодо Чехословаччини. Трагічним уроком для СРСР була війна в Афганістані, щодо Польщі цей захід мав би значно більше жертв. За рішенням КПРС у 1981 році було припинено обмін студентами й туристами між СРСР і Польщею. Переслідувалися ті, хто виявляв симпатію до польської «Солідарності». Покінчити з тоталітаризмом Польща змогла в 1989, коли перемогла опозиція та отримала всі місця в сенаті й більшість у сеймі. Почався перехід до демократії й ринкової економіки. Схвалено зміни до Конституції, усунуто статті про керівну роль ПОРП і дружбу із СРСР, орлови на державному гербі повернута корона як символ незалежності держави. Майже одночасно, з Горбачовською перебудовою, почалися подібні національно-демократичні перетворення в Україні. У Польщі був також складним перехід до ринкових відносин, були глибокі розбіжності політичних

сил і часті зміни уряду, але шокова терапія поступово дала результати. Польща першою серед країн Центрально-Східної Європи пододала падіння виробництва й почала його розвиток. Пріоритетом зовнішньої політики Польщі стало зміцнення союзних відносин із західними країнами. Польща увійшла в європейські структури й нині сприяє, щоб таким був і шлях України. Але в Україні поки що в цьому є значні розходження.

Не можна вкотре не згадати позицію Росії... Прагнучи зберегти вплив над країнами Центрально-Східної Європи, керівництво Росії спочатку заперечувало проти вступу Польщі в НАТО. Але не змогло перешкодити цьому. Знаємо позицію Росії в цьому питанні щодо України. Польща, як і Україна, намагається досягти таких взаємовідносин із Росією, при яких вона сприймалася б як рівноправний партнер. У Польщі не надто гладко складаються стосунки з Білоруссю, бо А.Лукашенко вбачає в Польщі загрозу для неї.

Українсько-польські ж відносини розвиваються по висхідній лінії. Цьому посприяла активна підтримка поляками демократичного вибору українського народу. Конкретним результатом економічних відносин між Україною і Польщею є зростання товарообороту, угода про спорудження нафтопроводу Одеса–Броди–Плоцьк для транспортування каспійської нафти до Центральної та Східної Європи задля енергетичної безпеки України, Польщі, країн ЄС. У військовій сфері також розвиваються добрі взаємини.

– У кількох аспектах цієї розмови ми почули про **небажання Російської Федерації рахуватися з рядом нових історичних реалій. Серед тем-подразників таке важливе для порозуміння між світом гуманітарне питання, як Голодомор. Ви є автором дослідження «Голодомор 1932–1933 років в Україні і Західний світ»...**

– Візьmemo до рук російський підручник для вишів А.С.Орлова та інших авторів.

Голодові в ньому відведено 8 рядків. Хіба можна ними розказати про причини, оцінити наслідки цієї трагедії. Я звернувся до зазначеної теми не так давно, оскільки в Канаді ознайомився з опублікованими ще в 30-ті роки в західній пресі статтями кореспондентів – очевидців голоду в Україні, а також листами, надісланими за океан заробітчанами їх рідними з України. Треба було багато зусиль нашого народу, прогресивної громадськості, щоб світ повернувся до «жнив скорботи». Порушення питання про голод 1932–1933 років на сесії Генеральної Асамблеї ООН посприяло його визнанню на міжнародній арені. На початку листопада 2003 року делегації майже тридцяти країн в ООН, зокрема, США, Канада, Аргентина, Чехія... підтвердили визнання цієї трагедії, що призвела до загибелі мільйонів людей. Але ще не почули ми слова геноцид.

Як історик, не як політик, висловлю думку, що ми повинні підтримувати ідеї дружніх відносин з Росією. Росія великий народ, у нас є багато спільного, але треба реально розділити: де ви, а де ми, треба правдиво оцінити негативні нашарування

минулого, щоб стало більш правдивим теперішнє і перспективним майбутнє. Щодо цього багато роблять історики Прикарпаття. У тому числі видавши чимало досліджень з діяльності ОУН та УПА. Ця тема нині поки що ділить навіть українське суспільство.

Післяслово.

Спілкуючись із професором Федорчаком, якого з-посеред інтерв'ю забирали на Perezdachu й консультації студенти, тому зустрічей було кілька, я мимоволі довідалася про життєві пріоритети науковця. Його старенька автомашинка «копійка» служить для особливих випадків – виїздів на город. А на роботу та з роботи – пішки. Сповідання ним здорового способу життя – це й щоденне цілорічне купання в ріці. У свій раціон включає українські вареники й борщ – приготування для вченого не є проблемою. Стипендія за «почесне професорство» повсякчас має одне спрямування – подорожі світом. А все інше – праця. Багато праці. Жоден приїзд зарубіжних слов'янських делегацій не обходиться без участі в розмові П.Федорчака. Мабуть, рівні йому експерти-слов'яни ще ростуть. Вірить у «роль особистості» в історії. Серед постатей, перед якими знімає капелюха, – князь Ярослав Мудрий, Король Данило, історик Михайло Грушевський... Читаючи лекції, часто нагадує студентам про любов до своєї держави, про гордість за великий український народ. З таким «геном» народжені, були нездоланими багато поколінь українців.

**КОВАЛЬ
ІГОР МИХАЙЛОВИЧ**

*кандидат історичних наук, доцент кафедри
релігієзнавства і теології*

Квітучим видався травень 2010 року для релігієзнавців України. На всіх трьох міжнародних наукових конференціях, що проходили в Києві, Львові та Галичі, виступив наш земляк Ігор Коваль. Опубліковані в конференційних збірниках його статті присвячені християнській культурі Галицько-Волинської землі: історії поширення культури святих Бориса і Гліба, виробництву й розповсюдженню хрестів-енколпівнів Х–ХІІІ століть і джерелознавчим матеріалам до вивчення давньоруської іконографії. Отже, можемо зробити висновок: учений розпочав дослідження нового, великого й тасмичного пласту української минувшини. Ігор Коваль написав чимало книг, які вже вийшли у світ і відкривають новизну в багатьох аспектах історії, культури, археології краю.

«Захоплення минувшиною в Ігоря Ковалю таке велике й щире, що це стало сенсом його життя», – кажуть про нього колеги-науковці. Педагог і дослідник, кандидат іспоричних наук, доцент кафедри релігієзнавства і теології філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника сьогодні наш гість і ми попросили Ігоря Михайловича розповісти читачам про багатолітні плоди своїх досліджень і про себе, «ковалю» неймовірних поворотів долі. Кілька сюжетів розмови з ученим.

Про найбільшу таємницю княжого Галича та зниклі міста

Про магістралі й манівці: «У Червону Армію я попав... через свій язик»

– Я прожив надзвичайно складне й цікаве життя. Це пояснювалося різними ситуаціями, бо не завжди складалося так, як я уявляв, як хотів. Доля мене закидала й на ті ділянки роботи, на які я не планував і потрапляти не хотів. Наприклад, закінчивши із червоним дипломом Львівський державний університет, історичний факультет, і маючи направлення на роботу в український столичний інститут суспільних наук, я ухитрився не перед тими людьми, перед якими треба, говорити про глибинну українську історію та наш, не для порівняння з московським, величний спадок, тож за свій язик попав у Червону Армію «на перевиховання». Це були 70-ті роки: я – командир роти, а підлеглі – 110 узбеків, туркменів, які свідомо ігнорують накази, а нас називають многогрішниками. Треба вдавати, що нічого не відбувається. І це було дуже далеко від науки, якою я прагнув займатися. Із цієї, магістральної лінії ще не раз мене відкидали позиція, переконання, просто невезіння. Та, мабуть, усе в людській долі має свою вищу логіку.

Мені одного разу, коли я балотувався на голову райради Галицького району (але то був не мій день), закинули, що у мене вся трудова книжка списана: що два роки міняється запис. Так, я був і педагогом, і завідувачем райвно, журналістом, управлінцем облдержадміністрації; працював у національному заповіднику «Давній Галич»...

За великим рахунком, для мене особисто це – досвід, багаж спілкування з людьми. Знаю досконало область, об'їздив кожен населений пункт, вивчив проблеми

загальної і профтехосвіти; це й також краєзнавство в багатьох його іпостасях: історія, культура, археологія, релігія, що нині є основою моєї наукової праці.

– Знаємо й про громадську Вашу діяльність у Галичі.

– Коли починалися революційні зміни, і ми знали, що відбувається у Львівській, Тернопільській областях, я на правах сірого кардинала, будучи завідувачем райвно, очолив ці зміни в Галицькому районі. Багато писав, виступав з питань історико-культурної спадщини в пресі, і на зібраннях громадськості говорив про українські вождизм, сварки, плоди яких пожинаємо знов і знов. Написана в 90-х роках, моя стаття, яка називалася «Українська хвороба почалася», на жаль, актуальна дотепер.

«Я виріс у не дуже освіченому селі, але серед свого покоління чи не перший, хто здобув вищу освіту»

– Ви родом із Львівщини, але проживаєте та віддаєте увесь свій багатогранний науковий і літературний хист Галицькій землі? Книг, брошур написано добрих два десятки. Хто були Вашими наставниками?

– Відповідь буде і проста, і складна. Це, насправді, дуже цікава історія. Якщо коротко говорити про дві своїх малі вітчизни, то перша: львівське старовинне село Реклинець. Я колись у дитинстві дуже заздирив таким селам, як Моринці, Колодяжне, Нагуєвичі, бо вони мали Тараса Шевченка, Лесю Українку, Івана Франка. А моє село нікого не мало. Я помилявся, це було від незнання. Пізніше я розкопав такі величні біографії людей, які є цвітом України. Наприклад, Андрій Пісецький – про нього можна писати цілі історичні романи. Він, професор львівського інституту, людина мужня, з покоління Олега Ольжича, Олени Теліги, був міністром лісового господарства в уряді Ярослава Стецька. Коли гестапівці вирубували ліси, Пісецький говорив їм про екологічну катастрофу: хто міг собі дозволити перечити гестапівцям? Він нохований на Янівському кладовищі біля Львова. Це й також віднайдена постать односельця професора Гладішевського. Мій дід урятував життя його татові. Професор Гладішевський – то є жива легенда, він нині працює завкафедри неорганічної хімії, а був проректором з наукової роботи Львівського університету 24 роки. І це при тому, що знали: таго професора був сотником УГА. Переважував «політику» небуденний його талант. Якщо говорити про своїх наставників...

Нас у мамі троє синів, яких вона сама поставила на ноги. Вона п'ятдесят років проспівала в церковному хорі, була, як і я тепер, депутатом обласної ради. Про неї, ланкову, є книга як про героїню хрущовської доби. Її дуже люблять у селі, бо має велике, щире серце. Усе віддала церкві й колгоспній праці. Я мав дуже бідне й складне дитинство, але воно мене загартувало: я собі поставив за мету стати освіченим. Сільська школа не дала мені великого багажу, я не надто високої думки про своїх учителів. Радянська система, яка жорстока не була, такого гоніння дітей не видумувала, як це було з ініціативи вчителів і директора, до речі, сина священика,

у нас на Великдень, Різдво. (Я сам був директором школи в радянські часи, тому можу порівнювати). А от бібліотека була в нас удома просто шикарна! Не знаю, ким сформована, але там були книги з усіх розділів людської діяльності. Шість-вісім книг на тиждень поглиналися мною з тижня на тиждень. Я мав поняття від класичної літератури до теорії Фельдсмана, який писав про мінерали, загадки природи. Коли я опісля рідної продовжив навчання у Великомоствівській школі, там зрозуміли мої нахили. Запущеність у математиці, фізиці, хімії прошали, а формували мене як гуманітарія. За це я дуже вдячний тамтешнім педагогам. А далі були просто неймовірні зустрічі й лекції у Львівському університеті. Це цілий список великих умів і мужів, які є для мене Атлантами української історії, археології, культури і, зокрема, Галицької. Це не лише період навчання, мого становлення, це – окрема життєва віха. Саме університетські наставники привели мене в історію, археологію, а ця праця на теренах дослідження Галича подарувала мені кохання мого життя, дружину Ольгу, з якою в нас донька і син, маємо вже й внучатку.

Щодо книг: Я самокритичний чоловік. Книг є багато, але успішних книг значно менше.

Зрозумійте мене: початок 90-х, коли розпочався процес національного відродження, такий був великий голод на інформацію з минувшини. У мене дотепер добрі стосунки з Галицькою друкарнею, з кожним її робітником. Тому що тоді я дуже глибоко, по кільку на рік, видавав книги, брошури про Галич, про національне відродження. Але надалі все більш критично почав ставитися до матеріалу, який публікую.

– Яких нових цікавих відкриттів можемо чекати від Ігоря Ковалю в науці?

– Найціннішим відкриттям з тих, які я зробив, вважаю знайдені чотири церкви в одному комплексі.

Науковець Олег Іванців знайшов аналогію такого храму в центральній материковій Греції. Що тут цікавого? Галицька Русь мала з Грецією міцні не лише економічні, політичні, а й, доводжу, династичні зв'язки.

Підтвердження цьому знаходимо в «Слові о полку Ігоревім». У літописах є також свідчення, що візантійський імператор тікає і шукає політичного притулку в Галичі. Згадується, що чужоземця запрошував князь на засідання боярської думи як партнера. «На потіху дав король галицький візантійцеві два городи», – знаходимо в Галицько-Волинському літописі. Уже тепер можу з певністю казати, що справжньою сенсацією будуть мої обґрунтування, що ці городи, це два населених пункти Городенківського району: Городниця і сама Городенка. Чому я так вважаю? Тутешній окремих масив археологічних знахідок, який походить з польських часів, з другої половини ХІХ століття, без сумніву, засвідчує, що тут було велике місто, яке впало під навалюю тагаро-монголів. А наступним форпостом, волостю, якою управляв візантійський імператор, думаю, є недалеко від Городенки-Городниці Устя Борщівського району, місцина, яка тягнє до Дунаю. Візантієць тут був недовго, бо повернув собі трон і

керував уже на своїй батьківщині. Інтрига наукова тут дуже цікава. У моїх планах сказати більше про ці загиблі міста.

– Російські дослідники часто їдуть на Прикарпаття шукати свого коріння. Чого б це?

– Я маю із цього приводу чимало недругів у наукових колах. Наприклад: Олег Янусь, який «танцює» у колісці трьох народів-братів, якої насправді не було. Він повсякчас применшує мистецькі потуги українського народу, зокрема галичан. Скажімо, коли мова йде про таке явище, як галицька архітектурна школа, то це є особливий пласт, який охоплює ХІ – ХІV століття, і воно притаманне сакральним спорудам Галицько-Волинської Русі. А в цього дослідника щораз з уяви виникає та підноситься якась угорська школа, мовляв, тамтешні будівничі набували в нас і повернулися додому, то це поляки були. То Володимиро-суздальські князі, побачивши, як добре набували в Галичі поляки, кличуть їх до себе, тому й там є сліди цих шкіл. А галицьких будівничих нібито не було... Є грекофіли, які стверджують, що все до нас прийшло з Константинополя, є київська легенда. Але це все йде не від любові до нас. Іноді просто одні не хочуть чути інших, коли це стосується не їхнього регіону.

Віднайдено в Галичі цілі майстерні-комплекси, де робилися довершені речі. І дивна позиція львівських науковців, які дослідили ювелірний комплекс, чомусь вони мусують усі ці артефакти у своїх фондах. Тим часом, коли я виявив бажання описати їх, такого дозволу не дали. Тому своїх не можу зрозуміти, а чужі науковці діють на догоду власним інтересам.

– Зауважую, що в багатьох Ваших книгах є співавтори.

– Я маю одного справжнього, не ситуативного, співавтора – Івана Миронюка, доктора хімічних наук, проректора з наукової роботи нашого університету.

Я познайомився з ним на презентації однієї з моїх книг: Після спілкування, зустрічей у Галичі (Іван Миронюк жваво цікавиться історією та видатними постатями Галицько-Волинської держави, також постатями забутих дослідників минувшини) ми задумали і створили монографію про Ярослава Пастернака, дослідника старожитностей України. Ми були дуже втішені, що нам із посольства передали архів Пастернака. Іван Миронюк має велетенську домашню колекцію, яка стала основою нашої спільної праці про «Археологічні зацікавлення Михайла Фіголя».

Разом з ним ми провели конференцію на тему «Християнські цінності Галицько-Волинської держави», яка мала широкий резонанс. Нарешті вийшла наша спільна книжка «Євангелист Лука з княжого Галича». А нині очікуємо нашої книги «Стародавній Галич, цивілізація відома і таємнича».

Іван Миронюк – городенківець, то щодо зниклих тамтешніх городів, маємо також надалі спільні ідеї, працюємо...

– Ми повсякчас робимо акцент на туристичній привабливості Прикарпаття. Які Вам бачаться переваги, проблеми?

— Проблема, що ми не вміємо себе показати, хоч маємо величний спадок. Багато років – балаканина й бездіяльність із цього приводу інституцій, причетних до галузі.

А маса наших туристичних агентств, що тільки не рекламує, куди не спроваджує українців із грошима, але не у свій регіон. До цих пір нема музейного Галича, його цілісного археологічного комплексу. Наприклад, поїдьте в Переяслав-Хмельницький, там один ентузіаст – Сікорський – зробив аж 40 музеїв, а в нас на 20-му році незалежності нема жодного музейного археологічного об'єкта. Розбазарено багато речей, жодна експедиція не працює. Мені дуже прикро про це говорити...

— Чи вже відкрита найбільша таємниця княжого Галича?

— Багато поколінь себе хотіли уславити й знайти княжий палац. Досі його ніхто не знайшов, а з тих, які «претендували на нього», палаців, ні один не має такого джерела, як він описаний у Київському літописі 1153 року. Ми знаємо, що церква, (божниця), до якої йшов молитися князь Володимирко, була кам'яна, типова для XII століття візантійська споруда, але вона мала перехід до княжого палацу на рівні другого поверху. Я як добротесний чоловік, вивчивши всяку літературу, уже пробував авантюрно дещо віднайти палац. Мені розповів священник історію, яку з покоління в покоління передавали віряни, за якою виходить, що княжий палац треба шукати на рівні магазину на Княжій горі (між магазином і Золотим током). Там є дорога, а дорога приведе до того, що ми шукаємо. Ми знаємо, де треба копати, і цього року розпочнемо ці пошуки. Немає таємниці, яка би не відкрилася. Якщо не нам, то наступним поколінням обов'язково.

**МИЦКАН
БОГДАН МИХАЙЛОВИЧ**

*доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики
фізичної культури та спорту*

«Безперечно, усі недуги, об'єднані під назвою «хвороби цивілізації», не є результатом духовного поривання, а, власне, його завмирання, безвільного підкорення пожадливістї та бажання тіла, його зневаги до законів природи. Життя – найбільший скарб серед швидкоплинних благ; воно не є приватною власністю, з котрою можна робити все, що заманеться... Природа надїлила людину великим довір'ям – удосконалювати саму себе. Дбати про здоров'я – закон моралї».

Фізкультура – наука розуму й тіла, або Чому помирають на уроках діти?

Богдан Михайлович Мицкан народився в селищі Чернелиця на Городенківщині. Закінчив факультет фізичного виховання Кременецького педагогічного інституту (нині – це Тернопільський національний університет імені В.Гнатюка). Дуже короткий період, на початку 70-х років, працював тренером зі спортивної гімнастики в Городенківській ДЮСШ. Опісля 26 років своєї трудової біографії віддав роботі зі студентами Івано-Франківського медичного інституту (тепер – це державний медичний університет) на посадах викладача, старшого викладача, доцента та завідувача кафедри лікувальної фізкультури й фізіології виховання. У 1985 році отримав звання доцента, у 1997 році в Інституті фізіології Національного університету імені Т.Шевченка захистив докторську дисертацію зі спеціальності «Ембріологія, гістологія і цитологія» і здобув науковий ступінь доктора біологічних наук. 12 років очолює кафедру теорії і методики фізкультури та спорту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. У 2001 році йому присвоєно звання професора кафедри, із цього ж року є надзвичайним професором Жешовського університету (Польща). Основними напрямками наукових досліджень Б.Мицкана є адаптація організму людини до фізичних навантажень, психологія здоров'я та здорового способу життя, а також рекреаційно-туристичні ресурси Карпатського євро регіону. Теми, що є цікавими й актуальними для нинішнього суспільства. На цей час науковець здійснює керівництво 7 аспірантами та 3 докторантами, є членом низки спеціалізованих учених рад – «Нормальна анатомія, патологічна фізіологія, хірургія» Тернопільського державного медичного університету імені Горбачевського, «Педагогічна і вікова психологія» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій Жешовського університету, заступником голови експертної ради Вищої Атестаційної Комісії, членом науково-методичної ради Міністерства у справах сім'ї, молоді і спорту та експертом Міністерства освіти і науки України; засновником і головою редакційної колегії наукового журналу «Вісник Прикарпатського університету», серія «Фізична культура», членом редакційних колегій низки наукових журналів

і збірників. Оpubлікував 120 наукових праць, з них – підручник «Функціональна анатомія» – кращий підручник 2006 року для студентів, які навчаються за напрямом «Фізичне виховання, олімпійський і професійний спорт та здоров'я людини», є автором 6 навчальних посібників. Заслужений працівник освіти України. Має три раціоналізаторські пропозиції. З 1991 року – член політичної партії «Народний Рух України».

«Людське життя складається з минулого, теперішнього й майбутнього. У кожному віці людина повинна знайти правильне співвідношення цих трьох складових. Адже погано, коли людина живе тільки минулим, очевидно, це нерозумно, це деяка байдужість. Якщо вона живе тільки теперішнім – це теж нерозумно, немудро, бо вона є легковажна. А якщо живе тільки майбутнім, мріє, що щось у неї буде завтра чи післязавтра, та нічого для цього не робить, то вона – мрійник і не більше»...

– Богдане Михайловичу, насправді не просто виокремити з цієї величезної глиби ваших напрацювань у науці тему, яка би нині найбільше прислужилася в плані поінформованості нашим читачам. Тому просила би зупинитися більше на питаннях психології здорового способу життя та висловити свої думки з приводу досить резонансної теми того, що начебто «заважкі» уроки фізичної культури в навчальних закладах є причиною смерті дітей. Що потребує переоцінки? Та перед тим хотілось би все-таки почути, як складалася Ваша життєва кар'єра, адже, мабуть, не просто було сільському хлопцеві з глибини піднятися на такі високі щаблі успіху, досягти статусу, який Ви нині маєте...

– Якщо говорити про мою наукову діяльність, то вона триває із часів навчання в Кременецькому педагогічному інституті. Залучив мене до цієї, без сумніву, дуже цікавої діяльності професор Жеребцов – сам росіянин. Очевидно, побачив у мені залюбленого в науку студента й прихилив до вивчення цікавих у біології тем. У часі це трансформувалося в серйозні дослідження, основна мета яких полягала у вивченні адаптації організму людини до найрізноманітніших впливів довкілля. Найперше – це адаптація до фізичних навантажень, які сьогодні розглядаються як один із чинників підвищення якості життя людини, збільшення потенціальних можливостей її здоров'я. Як результат було виконано мною два кандидатських дисертаційних дослідження під керівництвом заслуженого діяча науки і техніки України професора Мельмана в часи, коли я працював в Івано-Франківському медичному інституті. Дещо вже пізніше, значною мірою під керівництвом професора Микитка, частково за консультуванням Богдана Васильовича Шутки, до речі, мого земляка із с. Городниця на Городенківщині, мною була виконана докторська дисертація. Знову ж таки в контексті впливів

зовнішнього середовища й, у першу чергу, фізичних навантажень на організм людини. Треба сказати, що ці дослідження знайшли доволі широкий резонанс як у колишньому Радянському Союзі, так і в Україні та за її межами. Результати були опубліковані в низці наукових журналів, бюлетенях експериментальної біології і медицини, доповідях Академії наук УРСР і СРСР. Я отримав численні запити з різних країн, де займалися проблемами нервово-вузлового апарату людини, а саме – з Америки, Японії, Ізраїлю, Німеччини, Франції...

Надалі мені довелося змінити напрям своєї діяльності у зв'язку з тим, що був запрошений для роботи в Прикарпатському національному університеті, де, власне, долучився до організації факультету фізичного виховання і спорту та підготовки фахівців з напрямку фізичного виховання, спорту і здоров'я людини, випускної кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту, розробивши всі необхідні документи, які регламентують підготовку фахівців для галузі. Наша кафедра є комплексною у вирішенні багатьох завдань – це і викладання професійно-орієнтованих дисциплін, це і цикл біологічних дисциплін – анатомії, фізіології, гігієни спорту; біохімії, валеології спортивної медицини, масажу тощо. Це вимагало певної переорієнтації роботи, у тому числі й на дослідження, які лежать у площині методики фізичного виховання, у площині оздоровчо-спортивного туризму. Сьогодні ми готуємо вчителя фізичної культури, нам також вдалося відкрити аспірантуру зі спеціальності «Фізкультура та фізвиховання різних груп населення», готуємо наукові кадри. На цей час підготовлено три доктори наук, шкода, що вони не можуть слугувати нам, бо це здебільшого кандидати наук, які працювали в інших навчальних закладах – у Вінницькому гуманітарному університеті, Кам'янець-Подільському національному університеті імені Огієнка, приємно, що до нас звернулися також колеги з Жешовського університету (Польща) з факультету фізичного виховання. Щодо поляка, то, успішно виконавши дослідження і захистивши його в Харківській академії фізкультури, нині він габілітований доктор, очолює кафедру туризму Жешовського університету на факультеті фізвиховання і спорту. Власне, керівництво докторською цього кандидата наук стало початком співпраці моєї особистію і нашої кафедри з польським університетом, я був запрошений на факультет фізвиховання і донині є професором, здійснюю керівництво магістерськими роботами, є членом тамтешньої вченої ради. Невдовзі буде відкрита спеціалізована вчена рада із захисту дисертаційних досліджень на цьому факультеті, включений і я.

Насправді, якщо це й важливо для мене, має сенс для нашого університету, – то задля мети, щоб якомога більше інтегрувати систему підготовки кадрів, яка є в Україні, для потреб галузі фізкультури з тим, що відбувається в європейському просторі. Адже Польща є членом Євросоюзу, співпрацює в цьому освітньому просторі щодо підготовки сучасних кадрів. Я маю можливість стежити за новими процесами й безпосередньо брати в них участь.

«Бо вчитель фізичного виховання, як і лікар, – це дослідник. Якщо він не досліджує, то звідки йому знати, як ті засоби й методи, які він застосовує, впливають на організм дитини?»

– Повернімося до справи слугування науці – до змісту Ваших багатолітніх досліджень психології здорового способу життя людини. І конкретне питання – про що нове, раніше маловідоме чи невідоме взагалі маємо бути нині поінформовані? Або чим сучасна людина у Ваших дослідженнях, баченнях інакша від попередніх поколінь, що для неї найважливіше для покращення якості життя?

– Проблема здорового способу життя насправді не є чимось принципово новим, вона стояла гостро в усі часи розвитку людства, у всі епохи. Проте вирішувалася по-різному. Відбулася урбанізація середовища, у якому живе людина, тому говоримо й про певні трансформації, які сталися. Це надто велике, вагоме питання, потребує глибокого аналізу, тому зупинюся на кількох лише загальних аспектах. Традиційне розуміння, що основними складовими здорового способу життя є відмова від зловживання алкоголем, тютюнопаління, від уживання наркотичних речовин є надто вузьке. Проблема здорового способу життя лежить ще в кількох площинах. Перша – раціональне харчування. Це чи не найгостріша проблема нинішнього часу, адже якість середовища, у якому ми живемо, стала не просто поганою, а вкрай поганою. У нас мало якісної питної води, у нас дуже забруднені ґрунти, атмосферне повітря. Радіонукліди, пестициди, гербіциди, які використовуються безконтрольно, без технологічних обґрунтувань, важкі метали й усе, що є відходами шкідливого виробництва, у першу чергу хімічного виробництва, потрапляє в гідросферу, атмосферу, а через ланцюги живлення – в організм людини. Це не може не відбитися на стані її здоров'я. Як результат, маємо зростання цілої низки захворювань. У тому числі злоякісних утворів, які вже потихеньку виходять на перше місце після серцево-судинних хвороб. У питанні раціонального харчування також є. Назвемо їх – «підпроблеми». Продукти харчування можна поділити на три категорії: доброякісні, недоброякісні та фальсифіковані. У нашій торговій мережі появилось безліч фальсифікованих продуктів харчування: ми купуємо молочні продукти, а нічого молочного в них нема; у м'ясних продуктах немає нічого м'ясного, у соках – нічого від фруктів... З'явилося безліч генетично модифікованих продуктів, сільськогосподарських рослин, які використовуються для потреб харчування і ніхто не може знати, як це відіб'ється на здоров'ї людини.

– І, мабуть, у цих питаннях сама людина нічого не вдіє, це – державного рівня проблеми...

– Безумовно. Думка й позиція вчених, громадськості апелюють нині до державних інституцій, які мали би проводити чітку, зрозумілу політику із цих питань, використовуючи санітарно-гігієнічний контроль, запровадивши відповідне

маркування товарів, здешевивши фальсифікат, стимулюючи виробництво якісних продуктів харчування. Інакше нічого не вдіємо та будемо другосортною країною, куди стікатиметься всьлякий непотріб, на якому процвітатиме чийсь бізнес і ніхто не відповідатиме за здоров'я нації. Інша проблема лежить у площині раціонального використання фармакологічних засобів, які сьогодні є і які в багатьох випадках необгрунтовано пропонуються українцям для лікування тих чи інших захворювань. Мало того, знову ж таки є багато фальсифікованих ліків, які проходять клінічні випробування в нашій державі, на наших громадянах. Ми знаємо останні скандальні історії щодо випробування ліків на теренах України, широкий розголос із цієї теми. Зрозуміло одне, що в Європі це робити практично неможливо, бо це кримінальна відповідальність. В Україні, на жаль, ніхто не несе ніякої відповідальності за такі дії.

Іншим аспектом в аналізі порушеної нами теми є мінімальний рівень рухової активності населення для належних функцій людського організму, особливо дітей, студентів. Незважаючи на те, що в усіх освітніх закладах є уроки фізичної культури, є позакласні форми фізвиховання, проте все це належним чином не забезпечено ні матеріальним оснащенням, ні з точки зору належної уваги керівників цих освітніх закладів до їх важливості.

– А після ряду резонансних у засобах масової інформації повідомлень про смерті дітей, які стаються на уроках фізкультури, цей предмет узагалі претендує стати ізгоєм у шкільних програмах... Та, будьмо відвертими, щодо важливості фізкультури повсякчас вистачало скепсису...

– Ніхто серйозно не аналізував ці причини й нібито причиною цих смертей є фізичні навантаження на уроках фізкультури. Навантаження, яке є на практичних заняттях у школі, не може бути причиною смерті, бо воно не досягає порогового рівня навантажень. Причиною смерті є опущені моменти у виявленні захворювань дітей, які мали місце. У навчальних закладах неналежно проводяться медичні огляди, своєчасно не виявляються захворювання, не проводиться відповідно диференціація учнів на групи залежно від стану здоров'я. Найлегше таких дітей не бачити, звільнити від занять, цього часто самі батьки домагаються. Це хибний шлях, адже дитина, яка розвивається, має отримати ту норму рухової активності, яка їй належить. У тому чи іншому віці про це повинні дбати і батьки, і ті, хто відповідає за організацію фізвиховання в школі та інших навчальних закладах.

У цьому напрямі ми на кафедрі проводимо відповідні дослідження в плані виконання магістерських і дипломних робіт, дисертаційних досліджень на конкретних групах населення. Не залишаємо поза увагою дітей, які є неповносправними. Наприклад, які втратили зір чи народилися з вадами зору. Або які глухонімі чи втратили слух. Ось переді мною дисертаційна робота аспіранта – «Використання елементів хореографії як засобу корекції рухових порушень дітей молодшого шкільного віку з розладом зору». Робота такого спрямування виконується одним із

моїх земляків аспірантом Ігорем Випасняком. Це вже доведено не раз і не двічі – життя – це рух. Руховою активністю можна корегувати недуги, підвищувати якість людського життя. Відомі експериментальні дослідження добровольців та отримані результати, що обмеження рухової активності організму, будь-якого – тварини чи людини, особливо в період її розвитку, інтенсивного росту припиняє цей ріст і розвиток і навіть може призвести до смерті. Ми знаємо, як негативно впливає відсутність навантаження на опорно-руховий апарат тих, хто перебуває в космосі. Космонавти вимушені в невагомості використовувати системи рухової активності, які дає спорт, інакше організм не вижив би або повернувся на землю з такими складними патологічними станами, що адаптуватися до земних умов життя було б уже неможливо. Останній рекорд перебування людини в космосі – 437 днів.

Щодо скепсису. Я розумію Вашу тривогу. Якщо ми серед скептиків (а цивілізовані народи давно мислять інакше), то ми нехтуємо тим, що закладає необхідні функціональні резерви для якісного й тривалого життя. Щоб жити довго та якісно, треба бути мудрим. Отож мудрий народ, окрема людина, будуть співмірно розвивати фізичні, інтелектуальні й духовні можливості, бо на чомусь одному побудувати якісне й тривале життя не можна. Про цю проблему треба говорити, навколо неї треба вести широку дискусію. Слід піднімати рівень освіченості людей.

Прикро, але сьогодні ніхто не займається дорослим населенням, ми думаємо, що є Інтернет, засоби масової інформації і вони можуть покрити прогалини в таких знаннях. Ні. У природі існує універсальний закон: якщо виграєш в одному, то муσιш програти в іншому. Щодо Інтернету, на мою думку, якраз більше програємо, більше матимемо негараздів. Переставши читати книги, ми втратили діалог як імпульс до самовдосконалення, до саморозвитку. І зі світом реальним тратимо зв'язок, а це дуже серйозно. Потрібна системна просвітницька робота. Жаль, її не виконує «Просвіта», яку прагнуть використати як партію, і не більше.

З метою широкого обговорення таких проблем, пропагування наукових досліджень ми регулярно проводимо на факультеті нашого університету всеукраїнські науково-практичні конференції з міжнародною участю. Розглядаємо найгостріші проблеми, які пов'язані з удосконаленням системи підготовки кадрів для галузі фізичної культури, пропонувані освітні програми. Другим аспектом є обмін науковими дослідженнями, які лежать у площині розвитку оздоровчо-спортивного туризму й краєзнавства серед учнівської молоді. Третій аспект цих конференцій пов'язаний із проблемами валеології. Ця наука нова й важко пробиває собі дорогу, але факт, що вона сприяє підвищенню рівня бачення ролі як індивідуального, так і суспільного здоров'я в наших громадян.

– Сучасні наука та медицина вже стверджують про тісний взаємозв'язок фізичного й духовного здоров'я людини. Масмо нові напрями в медицині, які враховують психологічні чинники в появі та лікуванні недуг. Як ці питання бачите Ви?

– Нині часто говоримо про фізичне, про психічне здоров'я людини й опускаємо духовний аспект здоров'я. Думаю, що ті, які причетні до навчання, до управління поведінкою шкільної і студентської молоді, повинні усвідомити, що ці три складові є однаково важливими, бо можна в деякому часі мати добре фізичне здоров'я, але якщо воно не підкріплене духовними чинниками, то, як правило, людина впаде в недугу. Нашою кафедрою проводяться дослідження і в плані психології фізвиховання та спорту. Із числа студентів в аспірантуру було прийнято двох, як мені здається, найкращих випускників – Олександра Фотуйму й Сергія Курилюка (він є сином відомого заслуженого артиста України, хореографа, який виріс і став фахівцем такого плану в нашому Гуцульському ансамблі). Саме вони виконали два цікавих дисертаційних дослідження щодо психології здоров'я, у тому числі духовного здоров'я, хоча насправді це непросте завдання. Суть духовного здоров'я лежить не лише в площині християнської моралі, а взагалі в площині суспільної моралі. Під моїм керівництвом тепер здійснюється ще одне таке дослідження Світланою Приславською, яка проявила цікавість до цієї теми й науково розглядає проблеми здоров'я людини саме в контексті християнської моралі...

Щодо моїх власних сентенцій. Думаю, це тема окремої великої розмови, адже питання надто важливе. Маю кілька наукових праць із проблеми. А найкоротше скажу таке.

Життя на Землі огорнуте таємницею, воно є чимось винятковим. Чим більше його досліджують, тим складнішим воно видається. Однак очевидним є те, що його існування на Землі є результатом майстерно задуманого й старанно виконаного плану. І логічним є в цьому контексті те, що складниками одужання людини є віра, надія і любов. «Любов бо, як смерть сильна...стріли її – вогненні стріли, правдиве полум'я Господнє» (П.Пісень 8:6). Доказова медицина не завжди здатна допомогти недужим, лікуючи окремо тіло й душу. Природовідповідне лікування якраз застосовує психогілесну єдність, ураховуючи духовний, моральний і фізичний стани, опираючись своїми засадами на прадавні біблійні поради. «Нема нічого нового під сонцем», – читаємо в Біблії. Біблія має рацію. Відходимо від різних законів природи й повертаємося до них знову, переконавшись, що ігнорування їх тільки шкодить нам. За визначенням природної медицини, здоров'я – це піклування як про чистоту тіла, так і про чистоту духу. Як християни, визнаючи те, що «тіло наше є храм Святого Духа» (1 Коринтян 6:9), і діючи згідно із цим, зможемо пожнати чудові плоди своєї поведінки.

– Чи існує зв'язок між вірою івилікуванням?

– Авжеж! Новий завіт визнає ці основи й унаочнює цей зв'язок. Оповіді про зцілення дочки жінки сиропінікіянки (Марк. 7:24–30), жінки, у якої була кровотеча (Матв. 9: 20–22), і в багатьох інших випадках супроводжувалися словами Ісуса: «Віра твоя тобі допоможе». Лікувальна діяльність Ісуса і його учнів передбачала вплив на людину в цілому. Христос

сказав: «Устань, візьми ложе своє і йди до дому свого» (лікування фізичне), але Він також промовив: «Сину, прощаються тобі гріхи твої» (лікування духовне). Вірячи словам Ісуса, можна дійти висновку: хвороба пов'язана з гріхом.

Не випадково в центрі християнської релігії – заповідь «Люби свого ближнього, як самого себе». Люди звертаються до лікаря, скаржаться на різні недуги, не відаючи про те, що причиною їх часто буває брак любові до ближнього. Чи можна ненависть змінити на любов? Так. У психології відомо, що людина не завжди здатна контролювати почуття, але вона здатна контролювати вчинки. Ця щаслива обставина дає змогу впливати на наші почуття. «Я кажу вам: любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто проклинає вас, робіть добро тим, котрі ненавидять вас, і моліться за тих, хто кривдить і переслідує вас» (Матв. 5:44).

Людське життя тільки тоді може постати в повному блиску своєї тілесної і духовної краси, коли воно має гармонію зі Всесвітом.

– Я зауважила, що Ви часто замість слова виховання вживаєте слово управління поведінкою людини. У чому різниця?

– Є в українського народу таке прислів'я: якщо тато з мамою не виховали дитину в пеленах, то не виховують і в подушках. Формуй особистість тоді, коли дитина лежить уперек ліжка, а не повздовж. Отож виховання можливе в дуже ранньому віці. Із часів Льва Толстого, відомого російського письменника, відомо, за його висловом, що «від народження до п'яти років – ціла вічність, а від п'яти до смерті – одна мить!» Коли людина сформована, то можна тільки поправляти поведінку, використовуючи найрізноманітніші впливи. Відомі два полярні: заохочення і покарання.

Не треба методів нових придумувати – слід приділяти увагу дитині, любити її, потрібне бажання зробити її доброю, розумною, вихованою, поважати в ній людину тут і вже, а не тоді, коли вона виросте, ще колись стане людиною. У батьків нині доволі серйозні ритми життя, але час, потрачений на дітей, це найбільш раціонально використаний час, усе решта – від лукавого.

Людина виховується в конкретній діяльності, на жаль, основним засобом виховання вдома й у будь-якому навчальному закладі є тепер слово. Але помилково думати, що сказане дитині слово обов'язково має бути зроблене, дієве. Часи змінилися. Хочеш мати добру дитину, залучай її до конкретної діяльності. Зрозуміло, важливий власний приклад. Не просто це в урбанізованому міському середовищі, але це можна й треба робити. Інше дієве правило контролю за дитиною – якщо неправедні вчинки не можна попередити, то їх треба очолити. Треба бути там, де найбільше буває ваша дитина, тоді й ситуація – керована. Ви – у курсі.

– Вас три брати в сім'ї?

– Так. Старший рано пішов із сім'ї, тому мама часто казала мені – ти, середущий, значить – найдужчий. Він старший за мене на 10 років, який усе життя пропрацював електриком, нині живе в рідній мені Чернелиці. Ми з молодшим братом приїжджаємо

до нього й родини в гості. Володимир, молодший, працює нині на кафедрі, яку я очолюю, викладає дисципліни, що готують майбутнього вчителя фізкультури. До цього багато років він працював в обласному центрі туризму і краєзнавства для учнівської і студентської молоді. Знаючи його досвід, уміння, я попросив брата перейти на роботу в Прикарпатський національний університет. Він прийняв пропозицію, за що я йому дуже вдячний. Маю одну думку.

– Ви член НРУ? Що порятує Україну?

– Я з 1989 року доволі активно включився в процеси національно-демократичного відродження, які розпочалися в нас, у Галичині. Без сумніву, НРУ відіграв значну роль в утвердженні самостійної України. (Я не визнаю слово незалежної, бо в умовах глобалізації, інтеграції бути незалежною неможливо ні в політичному, ні в економічному плані). Але ті високі ідеї, з яких народилася наша держава, перестали нести її Лідери, тому й констагуємо, що надто багато сторонніх чинників, впливів на нашу державу. Загалом – через невміння самостійно вирішувати питання внутрішньої політики. Тому, крок уперед, три назад... Та вірю в краще. У поміч Вищих Сил на нашу щирю молитву.

**ХРУЩ
ВАСИЛЬ ДЕМ'ЯНОВИЧ**

*кандидат педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри теорії та методики початкової освіти*

**ЧЕРВІНСЬКА
ІННА БОГДАНІВНА**

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти*

Гірська школа. «А у вас, хіба, немає неписьменних?»

Статистика засвідчує, що значна частина гірських регіонів Українських Карпат є депресивними в розумінні малої зайнятості населення, умов господарювання на цих територіях і складних соціально-економічних процесів, які відбуваються тут. І не лише, вважає кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики початкового навчання Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Василь Дем'янович Хрущ, який як науковець вивчає гірську школу: «Гори неминуче впливають на життєдіяльність, психіку та світогляд школярів. Робота в невеликому, часто замкненому колективі, відірваність від щоденного спілкування з багатьма колегами-освітянами, недостатня професійна, соціально-економічна й політична поінформованість, часто боротьба за виживання – усе це та інше призводить до швидкого «старіння» учителя, поступового зниження його професійної і соціальної активності». Але, як додає вчений, «цікавий й інший аспект: життя спільноти в горах сьогодні вирізняється високою духовністю, багатими своєрідними традиціями».

Отож як принести прогрес, не загубивши самобутність горян, виявити специфіку навчання та виховання учнів в умовах гір стало завданням напрацювань Василя Хруща як автора проекту «Гірська школа Українських Карпат». Нині цей доробок українського вченого набув статусу міжнародного: колектив науковців Прикарпатського національного університету й освітньо-культурних інституцій країн Європи та світу, для яких є актуальною тема життя етносів в умовах гір, об'єднують свої зусилля. Міжнародна асоціація гір (Швейцарія, Берн) визнала прикарпатців експертами з питань гірського шкільництва.

Які ідеї генерує вітчизняна наукова еліта, які акценти розкладає світова спільнота – у розмові з Василем Хрущем і кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри теорії та методики початкової освіти, відповідальним секретарем науково-просвітницького журналу з однойменною назвою «Гірська школа Українських Карпат» – Іліною Червінською.

Василь Хрущ. Про стан і проблеми гірської школи

– Сьогодні в Івано-Франківській області працює 697 загальноосвітніх шкіл, з них 225 у гірській місцевості. Утруднює роботу вчителя та негативно відбивається на якості знань учнів малокомплектність багатьох із цих шкіл і класів. У реаліях це означає два-три вчителі на школу, поєднання уроків у різних класах. Загалом же, окреслюючи проблему гірської школи, ми говоримо про тисячі дітей і сотні вчителів, які проживають в умовах суворого й нестабільного клімату, значної віддаленості людських осель від школи. Це й ризики, що викликаються такими катаклізмами, як повені, снігові замети, бездоріжжя. Додаються часто проблеми незадовільного санітарно-гігієнічного стану шкіл, більшої потреби в теплі, що пов'язано з низьким вмістом кисню в повітрі. Плюс усе це в умовах недостатнього розвитку самих сіл, збіденого ринку праці, відчутно уповільненого суспільного розвитку, що й формує особливий характер і світосприймання горян, неминуче відбивається на якості роботи школи.

На жаль, єдина стандартизована шкільна система не враховує особливості буття цих людей. Не працюють пришкольні інтернати. Діти щоденно добираються до школи за 5–7 км, відсутня гнучка навчальна програма. Навчання та виховання учнів ускладнюються трудовою міграцією батьків на сезонні роботи. Ряд учителів працюють не на повні ставки. За відсутності місцевого партнерства щодо розвитку села й школи в комплексі нагромаджується низка проблем, що стримують розвиток як школи, так і дітей. Зокрема, це проблеми вибору професій і працевлаштування випускників шкіл.

Про ідеї та очікувані результати проекту

– Свого часу я тривалий період працював у Республіці Куба, де гірські й низинні школи мають абсолютно різні концепції розвитку й організації навчального процесу. Власне, це й спонукало мене розробити таку ідею для врахування її в шкільництві нашого гірського регіону. Цю ідею активно підтримує ректорат університету та керівництво управління освіти й науки облдержадміністрації.

Найперше, пам'ятаємо, що гори, це – особливе духовно-екологічне середовище, яке вже втратили жителі міст і промислових районів з їх відчуженням від природи, постійними стресами, хронічною втомою і штучним довкіллям. Тому ми ратуємо за безболісне поєднання цього середовища з доступом до сучасних інформаційних технологій, з науково-технічним і суспільним прогресом. Відтак пропонуємо свої чіткі рекомендації. Наші дослідження вже тепер мають безпосередній зв'язок з навчально-виховним процесом, студентам університетів читаються спецкурси «Гірська школа. Особливості і проблеми діяльності», «Жителі гір: психологія, традиції, звичаї», «Народно-педагогічні традиції горян». Проблеми гірських шкіл посідають належне місце в тематиці курсових, дипломних і магістерських робіт. Значним є доробок авторів із вивчення окремих тем проекту. Це десятки публікацій, які друкуються на сторінках періодичних видань, і, зокрема, профільного видання «Гірська школа Українських Карпат».

Інна Богданівна Червінська. Про перші серйозні успіхи

– Підкреслю, що цей науковий проект ми здійснюємо в рамках співпраці між Прикарпатським національним університетом і міжнародними організаціями, які займаються проблемами спільнот, що проживають на гірських територіях.

Найперше, що ми зробили, 2006 року заснували журнал «Гірська школа Українських Карпат», який набув широкої популярності й занесений до міжнародного реєстру ЮНЕСКО. Цей журнал заповнив той інформаційний вакуум навколо соціального, економічного, духовного, освітнього розвитку людей, які проживають на гірських територіях. З питань практичного впровадження рекомендацій співпрацюємо, насамперед, з управлінням освіти та науки облдержадміністрації. Серед іншого назву створення у Верховині очно-заочної консультативної школи, яка щосуботи й щонеділі працювала в цьому гірському районі області, куди виїжджав наш викладацький склад з тим, щоб допомогти школярам краще підготуватися до нововведень, які тепер існують щодо вступу у вищі навчальні заклади. За результатами такої підготовки маємо значно

кращий, ніж у попередні роки, показник вступу випускників гірських шкіл до нашого університету. Цього року такі школи маємо намір організувати в Рожнятівському та Долинському районах. Стали традиційними тренінгові заняття з учителями, що працюють у гірських районах. Багато статей, які публікуємо на сторінках журналу, якраз спрямовані на розв'язання тих чи інших проблем гірської школи.

Журнал видається багатьма мовами країн світу: англійською, румунською, польською, італійською, німецькою, які мають у себе також гірські школи і які можуть ознайомитися з нашим проектом. Судячи з відгуків і публікацій, які нам активно надходять звідусіль, бачимо чимраз більше зацікавлених проблемою. І ми здійснюємо обмін ідеями, невдовзі, згідно з укладеними угодами, стануть більш активними обмін студентами й стажування вчителів з гірських територій, зокрема в Америці.

Василь Хруц. Ми і світ

– 2008 року ми провели міжнародну практичну конференцію «Розвиток освітньо-виховного простору в Карпатах. Стан. Проблеми і перспективи в умовах глобалізації». Було багато гостей з різних країн світу. До розгляду питань функціонування гірської школи долучився також Крим. Приїхали не лише науковці, а й фахівці від медицини, екології, культури, яким спільно вдалося обговорити надзвичайно широке коло питань. Американець, директор науково-дослідного Центру гір Аппалачі Чац Беррі висгупив із промовою і, побувавши попередньо в наших музеях, зблизька ознайомившись із побутом і традицією гуцулів, застеріг від проблеми, яку вони вже мають: глобалізація поглинула оригінальність, автентичність окремих етносів, зокрема індіців Аппалачі. У гуцулів, на щастя, усе це ще можна й необхідно зберегти. Щодо подальшої співпраці з американцями відбувається обмін дослідженнями, щоб зробити порівняльну характеристику проблем Українських Карпат і гір Аппалачі. До цієї проблеми ми долучили також гори Криму. Нині виходимо на Європу, щоб надалі змогти говорити про досвід життя і шкільництва в Карпатах, які є рідною домівкою для багатьох інших народів по той бік Карпат: Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, частково Чехії, Сербії, Австрії.

Інна Червінська. Світ і ми

– Відбулася не так давно міжнародна конференція з питань шкільництва в гірських територіях в Америці, де з науковими доповідями виступили вчені нашого університету. Відвідавши тамтешні музеї, ми звернули увагу, що багато автентичних речей мешканців Аппалачі подібні до гуцульських: побутові предмети, орнаменти, колористика. Навіть наша трембіта має вкорочений американський варіант.

Нас запитували, чи в кожному нашому гірському селі є школа, чи є в нас неграмотні люди, чи охоче горяни йдуть до школи?

Ми такими питаннями були подивовані: як це діти можуть не вчитися? Нинішня наша статистика така: кожен другий-третій мешканець гір має вищу освіту. То, виявляється, для мешканців гір Аппалачі проблема неграмотності ще існує.

**ТКАЧУК
ІРИНА ГРИГОРІВНА**

*доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри фінансів, директор
Прикарпатського науково-аналітичного центру*

Наука і практика. «Налагодження виробництва дитячого харчування в області не стільки соціальний як державний проект»

Науково-аналітичний центр Прикарпаття є громадською організацією, співзасновниками якої свого часу виступили обласна державна адміністрація та науковці Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. У межах України такий Центр створений і функціонує тільки в нашій області.

– Вважаю, що за цими структурами є перспектива, тому що в наших ринкових умовах далеко не все аналізуємо, а поспішно робимо висновки, які не завжди приводять до бажаних результатів, – зазначила керівник Центру Ірина Ткачук і пояснила мету створення інституції, а саме: формувати й згуртувати молодих учених, які займаються різними проектами. – Має бути щільний зв'язок між наукою і практикою. На превеликий жаль, упродовж 19-ти років становлення нашої держави наука не пошанується, а практицизм був і є понад усе. Тим часом наш внутрішній ринок не розвинений, як і сама економіка. Українці споживають іноземні товари, до того ж не найкращої якості. Адже вважається, що ми не належимо до багатих держав, куди може поставлятися краща продукція.

Є кілька складових роботи Центру. Серед особливо значимих, за словами Ірини Ткачук, такі «молоді вчені, працюючи над інноваційно-інвестиційними проектами, мають бачення перспективи свого таланту, ресурсу; формується фахівець, котрий аналізує проблеми та може пропонувати шляхи їх розв'язання. Він також може змодельовувати себе як особистість, яка буде поцінована (незалежно від того, яка приїде влада), а не як людина, котра буде прислужувати».

Науково-аналітичний центр має чималий багаж напрацювань. Серед інших, як розповіла нам Ірина Ткачук, розроблені різні проекти в галузі машинобудування на прикладі івано-франківського заводу «Пресмаш». Це також допомога Калуській ТЕЦ, визначена модель подальшої перспективи цієї теплоелектростанції; різні пропозиції у сфері медицини.

– У 2003 році ми почали працювати над створенням кластерної моделі як форми, за допомогою якої можна організувати будь-яке виробництво, – продовжує науковець. – Нині пропонуємо методіку кластера (це – добровільне об'єднання людей, фізичних і юридичних осіб, які займаються підприємницькою роботою) задля того, щоби конкурувати на ринку, вести свою політику. Іншими словами, це – виробництво на кооперативних засадах. Цю свою модель ми успішно апробували на народних промислах. Тепер створено кластер народних художніх промислів «Сузір'я».

Співрозмовниця також зауважила, що багато з напрацьованих ними цікавих і потрібних інноваційних проектів «покладені на полицю», бо не завжди вони були реалізовані до кінця. «Влада не надавала тому належної оцінки і підтримки. А час диктує

необхідність їх упровадження. Я завжди переконана, що наука повинна передувати практиці. І до неї має наближатися остання, а не навпаки», – пояснила науковець.

Керівник науково-аналітичного центру Прикарпаття Ірина Ткачук подала на обговорення розширеної колегії ОДА проект щодо виробництва в області дитячого екологічно чистого харчування з коров'ячого молока. Ми попросили її більше розповісти про головні аспекти цих напрацювань.

– Цей проект ми передбачаємо реалізувати якраз за допомогою створення кластера, як моделі, який має об'єднати виробників сільського господарства, переробників і реалізаторів готової продукції на ринку. Звичайно ж, вважаємо, проект має перспективу, адже в Україні практично немає конкуренції на продукцію дитячого харчування. Два діючі заводи – у Полтавській та Одеській областях – виробляють переважно дитячі соки, але, вивчивши ринок, ми дослідили, що ця продукція вітчизняного виробника здатна забезпечити не більше 15 відсотків попиту споживачів. Щодо молочних сумішей, то мами годують дітей практично іноземною продукцією. Маємо в області сім молочних кухонь, але, на жаль, вони працюють не за тими стандартами, які повинні бути для дітей. Малюки страждають від такої ситуації, тож наше завдання задовольнити не тільки внутрішній ринок, а й виходити на зовнішній, адже Україна є членом СОТ. Уся Європа нині працює на те, щоб виробляти екологічно чисту продукцію. І в такому контексті наш інноваційний проект дав би поштовх до розв'язки багатьох питань. Наша область має понад 20 тис. га екологічно чистих земель. І з економічної точки зору продукція дитячого харчування витребувана на всі сто різних питань. Пілотний проект мав би реалізуватися на базі Рогатинського району в 15 селах. Безумовно, треба прагнути до високих конкурентоспроможних стандартів і технологій. Отримання молока має базуватися на органічному веденні землеробства. З медиками передбачена співпраця у питанні асортименту продукції; з університетами переробної промисловості – щодо застосування найновіших технологій та обладнання. Думаю, починатимемо із сумішей, а в перспективі подбаємо про чай, парфумерію для дітей, мила й шампуні, адже живемо в Карпатах, де маємо цілющі збори та трави.

Скажу й інше. Пропагуючи впровадження таких проектів, одночасно вирішуємо питання розвитку сільських територій. Громада є власником свого ресурсу, а реалізуючи його, дбає про наповнення свого бюджету. Благо, маємо, нарешті, позитивні зміни в Податковому кодексі, за яким податкові платежі залишатимуться на місці. Розвивається виробництво, створюються робочі місця, одночасно це й стимул до розвитку й оновлення сільської інфраструктури.

Ірина Ткачук також повідомила, що їх Центрові вже виділено частину бюджетних коштів, щоб можна було розпочати техніко-економічне обґрунтування цього системного, масштабного проекту. Щодо його подальшого фінансового забезпечення, то, як вважає економіст-науковець, тут вони мають кілька пропозицій.

«Відповідно до правового поля України, Кабінет Міністрів може надати субвенцію під проект. Ми, ініціативна група, можемо взяти позику на пільгових умовах. Може практикуватися продаж облігацій місцевих запозичень». А найбільше, до чого закликає керівник проекту, щоб зголошувалися та ставали його співвласниками фізичні особи, місцеві громади. «Я проти іноземного інвестора, а якщо вже його кличемо до себе, то громада має бути зацікавлена в цьому, а інвестор повинен працювати за її правилами».

Науково-аналітичний центр Прикарпаття (вул. М.Грушевського, 21, каб. 627) відкритий до співпраці та діалогу із зацікавленими в його впровадженні сторонами.

**ПАРПАН
ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ**

*доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедри біології та екології,
академік Екологічної і Лісівничої академії наук
України, директор Українського
науково-дослідного інституту гірського
лісівництва ім. П.С. Пастернака*

Світове товариство об'єднується задля співпраці з природою

Днями на Закарпатті відбулася міжнародна наукова конференція на тему «Сталий розвиток Карпат та інших гірських територій Європи». Вибір місця проведення такого поважного форуму не випадковий, адже цей край називають географічним центром Європи й воротами із Західної Європи в Україну та СНД.

Як відомо, Карпати є рідною домівкою для народів багатьох країн – України, Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, частково Чехії, Сербії, Австрії. Отож світове співтовариство однаковою мірою нині переймається позитивними та негативними тенденціями довкілля Карпат. З науковим аналізом кількох із порушених аспектів життєдіяльності Карпат на конференції виступив директор Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва, доктор біологічних наук, професор Василь Парпан. Очолована ним організація із центром в Івано-Франківську займається розробкою наукових основ ведення лісового господарства в Івано-Франківській, Чернівецькій, Львівській, Закарпатській і частково Тернопільській областях.

Василь Парпан майже 40 років працює в Карпатах, пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до директора інституту. Автор понад 270 наукових праць, монографій і нормативних документів. Родом із Рогатинщини.

Ми запросили науковця до розмови з тим, щоб вирізнити кілька штрихів з обговорюваних країнами Європи проблем, зокрема, на прикладі нашого регіону.

– Василю Івановичу, почнімо з глобальної теми – руйнівної повені. Вони почастішали, і побутує думка, що одна з першопричин цього – неконтрольована вирубка лісів. Як пояснюють ці процеси у Вашому інституті?

– Статистика засвідчує, що коли в XIX столітті паводки в Карпатах траплялися десь у середньому через 18 років, у XX – уже через 4–5 років, то у XXI цей проміжок ще більше скорочується. Ми є свідками, що за останнє десятиліття на Закарпатті, у Чернівецькій, Івано-Франківській і Львівській областях повені відбувалися тричі. У засобах масової інформації найчастіше говорилося, що причиною паводків є те, що вирубано ліси на північних і південних схилах Карпат. Я хочу сказати, що із цього питання інститутом проведений системний науковий аналіз на різних стаціонарних ділянках. Ці багаторічні наукові дослідження дають об'єктивну оцінку стану речей. За результатами здійсненого причинно-наслідкового аналізу ми приходимо до висновку, що величезна кількість опадів, яка сформувалася, наприклад, у липні 2008 року на північному схилі Карпат, призвела до того, що ліс не справлявся як регулююча екосистема. За чотири дні випало 250 мм опадів, а ліс зміг затримати лише половину – 120–130 мм. Решта потрапила в річкову систему й таким чином викликала повені. Отаке наукове, а не популістське обґрунтування. Щодо думок, що ліс рубають і не відновлюють. Ідеологія лісівництва така, що під наметом зрубаного лісу вже має рости новий ліс.

На Івано-Франківщині колись рубали 1,8 млн метрів кубічних деревини, а сьогодні рубують 800 тис. І це нормовані рубки, які здійснюються за певними розрахунками. Після 2008 року почали діяти нові правила європейського принципу лісгосподарювання, затверджені Кабінетом Міністрів України. Чітко визначені

місця, де можна рубати і якими способами. І я б відзначив, що найбільшим досягненням останніх років стало те, що ми вноرمували питання саме щодо способів проведення рубок. Є суцільна рубка, поступова (протягом 10–20 років) і вибіркова. Не так, як я хочу, а так, як велить закон. Звичайно, є порушення, але вони не системні. Інститут гірського лісівництва розробляє рекомендації і здійснює науковий супровід усіх ланок лісгосподарського виробництва, починаючи з лісонасіннєвої справи, питань щодо відновлення та догляду лісів. Наші наукові напрацювання зв'язані в єдину систему лісгосподарських практичних заходів. І тому, щоб причину паводків списати на вирубку лісів, – це не зовсім адекватна викликам природи відповідь.

Маємо ще одну не менш серйозну проблему – всихання дерев. Трішки перефразовуючи класика, кажемо: «У Карпатах смереки вмирають стоячи». Чому?

Справді, смереки – краса та символ наших гір – почали всихати. На смерекові ліси в нас припадає до 40 відсотків лісових площ. Але, як учений, я повинен би сказати найперше про те, що ці ліси подекуди створені були шляхом посадки смереки в умовах, де має рости бук або ялиця. Таку «смерекоманію» спостерігаємо в Карпатах у середині XIX століття, тривала вона до 1960-х років. Тодішні розрахунки були з урахуванням потреб у будівельній деревині. Адже смерека – швидкозростаюча порода й має запас стовбурової деревини вдвічі більший, ніж у бука, ялиці. Так от, тодішня економічна стратегія призвела до того, що майже 10 відсотків площ лісів, 180 тис. га, зайняті похідною смерекою, яка виявилася нестійкою до кліматичних факторів, пошкоджується хворобами та шкідниками й поступово всихає. Така проблема є в Центральній і Західній Європі. На жаль, констатуємо, що всихання смерекових лісів набуло дійсно масштабів епідемії. Щодо причин. Як показали цьогорічні експедиційні дослідження інституту, першопричиною всихання корінних смерічників є їх ріст на кам'яних ґрунтах. У таких умовах деревостани мають неглибоку кореневу систему, яка охоплює каміння, покрите моховою подушкою. За високих температур на крутих схилах мох утрачає вологу, а коренева система підсихає, що спричиняє відмирання. Якщо в сусідніх з нами державах цю проблему вже активно долають переформуванням смерекових лісів у мішані, то українські фахівці поки що більше на стадії дискусій. А тим часом, за даними моніторингу, на пробних площах констатуємо, що частка всихання дерев смереки з 8 відсотків у 2006 році зросла до 28 у поточному році. Схожа ситуація у Львівській і Чернівецькій областях. Окрім названої причини, яка «підкошує» смереку, слід також говорити про невчасне проведення санітарно-оздоровчих заходів, невиліт господарювання, подекуди порушення вимог до лісоексплуатації тощо. Плюс глобальне потепління, техногенне забруднення атмосфери та ґрунтів. Найбільші масштаби всихання похідних смерічників маємо на Бескидах. Ми порушуємо питання перед владою про негайне застосування санітарно-оздоровчих заходів, замість вирубаних дерев рекомендуємо відновлювати широколистяні породи: бук, явір, ільму, черешню з домішками ялиці й смереки. Розроблено наукові засади відновлення лісів. Я хотів би сказати, що інститут має розроблену концепцію гірського лісознавства й ведення лісового господарства. Саме цю концепцію я представив у Закарпатті на міжнародному форумі. Під її парадигму працює увесь інститут, відповідні підрозділи, лабораторії і наукові школи, які впроваджують нині цю концепцію в практику.

— Які з найгостріших проблем у питанні використання лісу є нині в полі зору Вашого інституту, контролюючих органів?

— Найперше – застаріла технологія освоєння лісосік, яка є екологічно порушливою та не відповідає вимогам лісознавства й лісівництва. Одна справа, коли застосовується техніка, яка під час трелювання лісу пошкоджує ґрунт, лісостан, а інша – коли канатними установками піднімається деревина й спускають її тросами на дорогу. Я вивчав досвід проведення лісогосподарських заходів у Чехії. Там величезна густина доріг, і та сама мобільна канатна установка, яка приїжджає до місць рубок, стоїть на дорозі, і по канатах спускають деревину. Ніхто нічого не пошкоджує. Це екологічно безпечно. Також нашою проблемою є відсутність належної кількості доріг. Але скажу, що за останні три роки вже побудовано в Карпатах 340 км лісових автодоріг, і це позитивний показник.

— До якого спільного знаменника прийшла світова спільнота після зустрічі в Закарпатті?

— Прийнята Концепція сталого розвитку Карпат на Європейському континенті, яку ініціювала Україна і яку підписали Україна, Румунія, Угорщина, Чехія, Словаччина, Польща та Сербія. Усі ці держави вже втрутилися в карпатську лісову систему й порушили її кожна по-різному. Нині ж беруться спільними зусиллями вирішувати нагальні проблеми. Скажімо, щодо тих самих паводків, які не мають кордонів. Це також схвалена практично нова ідеологія ведення лісового господарства в Карпатах усієї Європи. Це й диференційований підхід до різних видів лісогосподарської діяльності: експлуатаційної, водоохоронно-захисної, рекреаційно-оздоровчої і заповідної.

— Останніми роками Прикарпаття все більше обговорює свої потенційні туристичні можливості. Чи Ви причетні до вирішення цих питань?

— Ще 1987 року я написав книжку про рекреаційне використання Карпат. І на конференції в Закарпатті також доповідав із цього питання, наголошуючи, що нині йдеться про багатofункціональне використання лісів. А ми маємо в себе в Карпатах природні національні парки. Яка їх функція? Охороняти рослинні угруповання та використовувати ці території як бази відпочинку. Так записано в Положенні про природні національні парки. Нашим інститутом проведені розрахунки, які показали, що рекреаційну ємність наших національних парків можна збільшити на 80 відсотків, якщо побудувати тут бодай 15 нових туристичних маршрутів. Ми розробили ці маршрути та пропонуємо для практичного втілення. Мені запам'яталися слова голови Івано-Франківської облдержадміністрації Михайла Вишиванюка на нараді в Сколе, де він сказав, що коли ми добре обміркуємо й добре порахуємо, то ще не відомо, що буде ефективнішим для Прикарпаття: продавати деревину чи використовувати Карпати більше в рекреаційному плані. Але, звісно ж, для відпочинку треба розвивати інфраструктуру, туристичні бази. І вони мають бути розраховані не на товстосума, а на середнього туриста. Якщо один турист у середньому привезе в Карпати 600–800 доларів, то коли їх приїде мільйон, бюджет наш постане в іншому світлі, ніж нині. І це найкраща наша перспектива.

**ГУЦУ ЛЯК
ОЛЕГ БОРИСОВИЧ**

*кандидат філософських наук, заступник
директора наукової бібліотеки*

Так, мистецтво може створити альтернативну реальність

Науковець і культуролог, містик і езотерик, автор філософських і літературних візій, творець глобальних і менших духовно-соціальних проєктів: дослідник історії і сучасності, автор гуманітарних відкриттів, де синтез сакрального й буденного, пошуку й подиву, голосу й мовчання, суспільного й індивідуального, міфу та реальності... Це маса незнайомих сентенцій, якими звично послуговується цей, не завжди зрозумілий назагал, «білокнижник», «сонцепоклонник», шукач і тлумач метафізичного, супротивник модерного, сповідник традиційного священного позачасового світу Першопочатку – Олег Гуцуляк. Автор чималого доробку: монографії «Пошуки заповітного царства: Міф – текст – реальність», книг віршів: «Нумізматика Вирію», «Птахи і лілії», «Повстання скіфів», «Поет і Тіамат»; повісті «Адепт» (у співавторстві з Володимиром Єшкілевим), учасник антологій: «Дев'ятидесятники», «Повернення деміургів», «Цех поетів», «Тканина і ландшафт», «Паролі і пробудження». Член ряду творчих та наукових спілок: Асоціації українських письменників (АУП), Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), Соціологічної асоціації України (САУ). У 2008 р. рішенням Івано-Франківської обласної державної адміністрації та Івано-Франківської обласної Ради Олегіві Гуцуляку присвоєно почесне звання «Кращий науковець року».

На численних сайтах Олега Гуцуляка мало не щодень з'являються все нові його дослідження та інтерпретації філософсько-релігійного спадку віків і народів, і, зокрема, свого рідного, українського. А ще не менш цікава громадська його діяльність, яка в біографічному переліку займає кілька сторінок. Серед іншого, він – директор Інституту стратегічного аналізу нарративних систем і голова Групи дослідження основ споконвічної традиції «Мезогія»; Голова Правління консалтингової формації «Примордіал-Альянс» і член правління Добродійних фондів «Рамена» і «Меценат», активіст груп міжцивілізаційних, міжрелігійних і міжетнічних діалогів та ін. Бачимо й чималий перелік практичних досвідчень на журналістських посадах. А для необізнаних з усіма самоініціативами Олега Гуцуляка, то тривалий час, понад 20 років, його знають як головного бібліотекаря, а потім – заступника директора з науки та комп'ютеризації наукової бібліотеки Івано-Франківського педінституту та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Спочатку захистив дипломну роботу на тему «Українське русалля як міфологічний текст» (під керівництвом відомого фольклориста професора Степана Пушика), а пізніше захистив дисертацію «Неоязичництво як світоглядне явище: історико-філософський аналіз» (під керівництвом знаного метра філософії в нашому краї, професора Степана Возняка). Кандидат філософських наук, викладач на кафедрі філософії Прикарпатського національного університету.

Моє перше бажання досягнути всі ці пласти зацікавлень співрозмовника в традиційному журналістському інтерв'ю з ним на практиці виявилось непосильним.

Довелось би мені писати об'ємний різножанровий трактат. Тому вибрала форму цитування найкolorитніших висловлювань мого візаві та посилань на написані ним у різні часи тексти, які краще, ніж будь-які окремі питання до нього, розкривають погляди митця та вводять непосвячених у його світ.

У житті й на інтернетівських фото він – Гулівер в окулярах, охоронець, дослідник і жрець у царстві книжкових стелажів і комп'ютерного читива – ось як репрезентують його друзі й колеги.

Світоглядні орієнтири – традиціоналіст-сподвижник (ансар) «сонячної онтофанії», прибічник існування принципу розсіяння знань, суть якого в тому, що тайні доктрини поділені на багато частин, які вкладені в різні вчення. Таким чином, тільки надзвичайно настирливий дослідник може зібрати розсіяне та відтворити ціле. Він торує цю путь.

«Офіцер дхарми». А дхарма – це субстанція, через яку намагається проявитися Божественне Провидіння.

«Фалангіст». Зміст цього (історично іспанського, але тепер і загальноєвропейського) руху: націоналізм – це необхідність, соціалізм – це справедливість, революція – це свобода. Без Фаланги нема Європи.

Олег Гуцуляк давав чимало інтерв'ю для поважних вітчизняних і закордонних ЗМІ, які не раз цитували й власні та наслідувані за кимсь його одкровення щодо своєї віри, навернення до неї (ініціатив). Кілька з тих штрихів.

«В ісламі я для себе знайшов іджтихад – право самостійного тлумачення, а також важливий рефрен Бога – як мети всього – Милостивий і Милосердний (Рахман ір-Рахім). Християни сповідують Бога триединим, а й мусульмани славлять триединого, читаючи молитву Бісмі-Алла, Рахман і Рахім – В ім'я Отця (Аллаха), Сина (Рахмана) і Святого Духа (Рахіма). Іудаїзм – це релігія-закон. Іслам – це релігія-статут. Християнство же – це релігія-любов. Так, християнство не обмежує себе двомирним простором. Воно – «по той бік добра і зла» – у Любові. Християнство відкрилося для мене у всій своїй красі і силі власне в Греко-католицькій церкві. Адже саме в ній, на відміну від православ'я та старообрядництва, Передання не закріплене, навпаки, воно тече і живе дотепер».

Щодо людей, які повпливали на нього в житті.

«Валентин Мороз, ім'я це відоме в нашій сім'ї з 1970-х. Це мій ідеал українського націоналіста-дисидента. Моя мама була знайома з ним та його дружиною, і під час їх останньої зустрічі начебто отримала їх настанови щодо виховання своїх дітей і студентів в українському дусі. Олесь Бердник. Дізнався про нього в 1987 році, коли йому, колишньому дисиденту, дозволили друкуватися. Проковтнув усі його книги. Був активістом його «Ноосферного Фронту», перетвореного опісля в «Українську Духовну Республіку». Степан Пушик. Познайомився з ним у 1988 році, коли прийшов на його літературну студію. Формувався під його впливом не тільки як поет, а і як фольклорист, міфолог. Юрко Іздрик. Це мій перший видавець, друкував у своєму журналі «Четвер» мої опуси й продовжує

це періодично робити тепер. Лев Гумільов. Я перелопатив усі його твори й критику та створив свою концепцію етногенезису. Може, колись її відшліфую та покажу. Гейдар Джемаль. На початку 1990-х на ТБ «Останкіно» вів передачу «Нині». Там я вперше почув про Рене Генона й Мірчу Еліаде – і пішов у філософію. Анастасія Фатіма Єжова. Шлітка із школи Гейдара Джемала. Звернув на неї увагу під час дискусії з лідером російських мусульманів-суннітів Вадимом Сидоровим, за творчістю якого слідкував тоді. Висновок: якщо Аллах створив таких розумних і красивих дівчат, то Він – Бог».

Серед чималої добірки улюблених цитат Гуцуляка, якими він доповнює себе, особисто мені (М. В-П.) дуже сподобалися такі:

«Є два способи прожити життя: або так, ніби чудес не буває, або так, ніби все життя – чудо» (Альберт Ейнштейн); «Справжній друг з тобою, коли ти не правий. А коли ти правий, то всякий буде з тобою» (Марк Твен); «Дивіться не на те, скільки моляться та постяться людина, скільки разів вона здійснює паломництво, скільки виконує хороших справ і проводить у нічних молитвах, але дивіться на її чесність і надійність» (Хадис Пророка)...

Такі міркування і розважання над мудрістю світу стають ще більш осмислени, коли поринаєш з головою в те, що зробило Гуцуляка «традиціоналістом», де він, стверджує, знайшов «єдине начало всіх релігій».

«Примордіальна (Відпочаткова) традиція – це зміст духовності, «первісна істина». Людина, яка пізнала метафізичну єдність світу, може вільно сповідувати будь-яку релігію, тому що різні релігії є лише розгалуженням первозданої священної науки, яка є реальною у світі – науки Примордіальної традиції. Протистояння може бути лише до тих, хто відкидає єдине Універсальне начало світу».

Щодо сенсу людського життя?

Олег Гуцуляк вторить за богословами Християнської церкви: «Ісус робить людину вільною». Цей шлях вузький, через горнило пристрастей, де людина переплавляє себе в істинно віруючого подвижника. Саме так традиціоналісти сприймають наш світ: людина – це Макрокосм (адже вона створена за подобою Божою), вона тимчасово поміщена у тваринний Мікрокосм для творення подвигу своєю душею і тілом.

Олег Гуцуляк – поет. Але дерево роду, увінчане птахами та ліліями, – це не просто ліричний образ, це від далекого предка реальний шлях аж до нас, кожного із суцільних, «листка на цьому дереві!» Які гени предків, яка родова пам'ять буде витребувана, – залежить від бажань людини, носія цієї родової пам'яті й генів. Тому ми – листки», і тому є таємниця кожного опалого листка.

З біографічних сторінок

Олег Гуцуляк – син відомого українського хіміка, доктора наук, професора Гуцуляка Бориса Михайловича й онук поручика Української Галицької Армії (УГА), західно-українського дитячого письменника й педагога Гуцуляка Михайла Максимовича (1888–1946). Мама Олега – Оріся Михайлівна – родом з Городенки, з родин Томинів-

Басарабів (з Монастирського кута), таго – з Келихова, що на Снятинщині. Батьки обоє закінчили Чернівецький університет, де й познайомилися та одружилися.

Мама – кандидат економічних наук Оріся Михайлівна Гуцуляк (уже два роки як її нема серед нас) усе життя викладала політекономію та економічну географію в Івано-Франківському інституті нафти і газу, а також у колишніх педінституті та медінституті. Як економіст і куратор виховувала й формувала економічний і суспільний світогляд не одного покоління спеціалістів нашого краю. Старший брат Олега Гуцуляка – Роман Борисович, 1958 року народження, як тато, – хімік, директор Державної лабораторії консервації та реставрації «Конрест», живе в Києві.

Городенка, материнська хата, яку лише недавно продали, залишається для науковця не тільки свягиною серця: Покуття для нього – це й наукове поле діяльності. Разом із краєзнавцем Володимиром Никифоруком і своїм двоюрідним братом-учителем, не менш знаним серед краєзнавців чоловіком, який закоханий у покутський діалект, – Степаном Павчаком, повсякчас працюють над новими відкриттями. Нині, наприклад, пошуківці намагаються описати історичну появу міста Городенка й більше: можливий зв'язок з таємничим містом Карріодунум, торговим центром (факторією) і кам'яним городищем, який нанесений уже на карти Птолемеєм. Маючи доступ до оригінальних матеріалів, а це – карти, які були складені стосовно нашого краю, починаючи від XIV сторіччя, Олег Гуцуляк разом з іншими науковцями Прикарпаття (Сергієм Вороном, Петром Дрогомирецьким, Іваном Пелипишаком) шукають кожен своє в них зацікавлення. Скажімо, разом з археологом Богданом Томенчуком вони досліджують згадку про цікаве велике озеро, яке зображають на картах нашого краю аж до XVIII сторіччя включно і якого вже нема тепер на тому місці (але на сучасних картах тут – знамениті торф'яні родовища). А це – територія поблизу села Середній Майдан на Коломийщині. Озеро було величезне, до можливих його обрисів на городенківських територіях пошуківці ще не добралися – це, стверджує співрозмовник, буде їх другий етап.

Окремою розмовою можна подати розлогі розмірковування Олега Гуцуляка про ті традиції та обряди, які збереглися на теренах Прикарпаття. Це, на його думку, є ті найархаїчніші слов'янські й дослов'янські уявлення, які були прив'язані до календарного аграрного циклу року і тому залишилися в автентичі. Лише пройшло заміщення: замість відомих божеств-героїв прийшли в ті обряди Свята Трійця, святі Ілля, Василій, Богородиця. Дідух, сіно під столом, кудкудакання дітей на сні, підкидання пшениці з медом до стелі, 12 страв на столі, колядування і шедрування... Може, і не збереглися знання, навіщо це, зазначає співрозмовник, але що так треба робити, – передавалося з роду в рід.

А далі галерея авторських досліджень, поезія і проза, де кожний знайде своє. Подаємо кілька колоритних уривків з написаного О.Гуцуляком, щоб ті, хто відкрив для себе це ім'я, знайшли й прочитали значно більше.

Про солярний архетип українства

... «Згідно з уявленнями наших предків, люди як «внуки Дажбога» (згідно зі «Словом о полку Ігоревім») мають «сонячну» природу, солярно-астральне походження. Все життя людини пов'язане із сонцем, і народжується вона – йде «від сонця», і помирає – «повергається до сонця». Звідси й саме сонце набуває антропоморфних рис. Як підмітила О.Фрейденберг, «уміння «говорити» у давнину означало також «світити», акт розповіді, промовляння слів осмислювався як нове сяйво світла і подолання мороку, пізніше – смерті. Із цим пов'язані звичаї розповідей довкола вогнища (хорове начало): у процесі розказування морок гине і виходить переможне сонце, що означає воскресіння до життя. Зокрема, розповіді Шехерезади – явище цього ж ряду: подолання смерті шляхом безперервного нічного розказування казок. Слово причетне до життя, а німота осмислюється щонайперше як смерть. Відповідно тимчасова смертельна небезпека викликає і тимчасову німоту, тоді як дар слова збігається з даром життя. Цар-бог – даритель життя, він підтримує порядок у Всесвіті, він джерело світла і слова істини, тому в Писанні і сказано, що на початку було Слово. Тому не повинно нас дивувати, що «внуки Дажбога»-сонця іменують себе слов'янами: сутність світла втілилася на землі в роді людському: саме слово «слов'янин» значить «той, що постав із світла». Не дивно, що Русь обирає власне християнство не тільки як релігію Слова, але й як релігію Ісуса Христа, який був «слухняний до смерті хресної», тобто був ідеально свобідний, бо був ідеально слухняний: «... І хоч Сином Він був, проте навчився послуху з того, що вистраждав був. А вдосконалившись, Він для всіх, хто слухняний Йому, спричинився для вічного спасіння, і від Бога був названий Первосвященником за чином Мелхиседековим» (Євр. 5:8–10).

«Син Божий як представник Отця Небесного був цілком зрозумілий давнім слов'янам, у яких місце Сонця-Царя (Дажбога) вночі заступав Місяць-Князь (Ксьонжець), а на землі – князі (ксьондзи). Як Місяць «вмирає» і знову «відроджується» у вигляді молодого Місяця саме через три дні після «смерті», так було зрозумілим для слов'ян і воскресіння Ісуса Христа на третій день після смерті».

Іншими словами, у прийнятті слов'янами християнства наявний той самий феномен, який наводить знаний дослідник архетипів К.Г. Юнг стосовно германців: «... Якщо християнство, історично чуже природі германських племен, не було б їм до вподоби, вони легко його відкинули б, особливо тоді, коли престиж римських легіонів підупав. Але християнство залишилося на новому для нього ґрунті, оскільки відповідало архетипному взірцеві».

«Шлях Традиції на землі Традиції породжує у йдучого ним почуття впевненості у досягненні бажаного результату, мобілізує емоційно-психологічний ефект, викликаний виконанням ритуалу «за Сонцем», впровадженого небесним Богом-Предком. А сучасний жалюгідний стан людства (смертність, «зісутність», «залізний вік», «каліюга») сприймається як логічний наслідок минулого нехтування цим шляхом, а отже, і як нова можливість виправитися, подолати «тугу за ідеалом», за Едемом, «золотим віком».

Найбільша духовна революція України, її християнізація, відбулася під впливом співу: «...Співаючи, народ-орач таким світлом сповивав свою душу, що в його духовнім небі хмари ріллею слалися йому в ноги».

«Генеза міфологеми Біловоддя – «Заповідного царства праведників»

Заслуговує на особливу увагу монографія О.Б. Гуцуляка «Пошуки заповідного царства: Міф–текст–реальність» (Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2007. – 540 с. – (Серія «Золотий грифон»)). Книга побачила світ за сприяння Юрія Височанського – знаного мецената видавничої справи, власника книгарні «Софія». Автором передмови до неї є міський голова Івано-Франківщини Віктор Анушкевичус, автором післямови – дослідниця міфосвіту карпатської магії Громоваця Бердник.

Вихідним пунктом для дослідження є уявлення предками землі у формі кола (orbis terrarum, heimskringla), а в його центрі вони розташовували себе, свій рід (плем'я), свою територію, країну, огорожену з усіх боків водами, лісами та горами. Воно було світлим і приємним, що протиставлялося чужому та сумнівному оточенню. Коло обмежує внутрішній кінечний простір, але коловий рух, який утворює цей простір, потенційно безкінечний. Більш повне втілення ідея кола знаходить у часовому плані (хронотопі) – циклічній концепції часу (календаря). Видимий світ (земля) уявляється коловим сегментом і схематично – у формі кургану. Над ним – небо, а під ним – потойбіччя. Можливо, саме з появою цього уявлення і виникла назва «Україна» від санскритського ukhraiia – «пагорб», «курган», тобто «земля священних пагорбів–могил»: поховані в ній воїни, заслуги яких були головними в ієрархічній шкалі заслуг, «впливали», «допомагали» живим (надсилали родючість, примножували сили захисту). Власне земля могил предків, Мати-Сира Земля виступає гарантом харизми князя, який стає для підданих розраджувачем, «князем-Сонцем», бо чинить, як Сонце: Сонце збирає й обертає до себе все суще, гармонізує світ («Руську землю»).

Образи Матері-Сирої Землі, Золотого царства, Басилеї, Імперії, Святої Русі, Неньки-України – усе це є не прості знаки, а знаки об'єднання, символи племені-трайбу, що дають кожному чуттєвому й активно діючому учасникові реальних подій змогу усвідомити, що він член однієї і тої самої моральної спільноти, що він «сродний» з нею.

Поряд з курганом опредмеченим символом священного кола є «Яйце-райце». І воно ж є символом прабатьківщини – «втраченого раю» слов'янства, «Саду-Царства», «сконденсованого простору та сконденсованого багатства». Українське «писане яйце» (писанка), тим самим, є «іконою», «вікном» у цей «утрачений рай», коли праслов'яни мешкали в особливому регіоні на стику Германії та Сарматії, де схрещувалися культурні впливи Заходу і Сходу, тобто на теренах лісостепової та лісової зон Європи від Балтики до Кариат і Дніпра, Дону та навіть Азовського моря.

В інших традиціях такою іконою «втраченого райського царства» виступає чаша і царство Грааль (Європа), камінь Кааба (ісламський світ), мандалічна Шамбала (Тибет), благословенне Біловоддя (Алтай, Поволжя, Південний Урал), коштовність Кубха (індуїзм), західне царство Сіванму (даосизм) та ін., а охоронцями знання про це виступають різні приховані або таємні групи посвячених (ініційованих) – мудреці, наставники, адепти, ридарі, монахи, праведники. Відповідно пошуки контакту із цими «охоронцями» чи «пошук шляху до Раю-Царства» є загальним архетипом (вродженою психічною структурою) для цивілізацій Ойкумени, мета якого – продемонструвати людині, що вона створена з певною місією – досягти істинного знання Відпочаткової (примордіальної) Традиції. І досягається це через творчу інтуїцію як одкровення Абсолюта. І не без того, щоб гідно прийняти виклики цього світу й дати на них адекватну відповідь.

«Біловоддя наснажувало не одне покоління шукачів, змушувало до ототожнення з ідеальним локусом. Локус цілком реальний – міста та країни у фізичному просторі, у просторі матеріальної культури. В тому числі наснажувалися й фанатичні народні низи, як-от: ідею шляху в Біловоддя проповідували представники російської секти старообрядців-«бігунів».

Існує переказ про Біловоддя і в середовищі офіційного православного духовенства, де воно вважається заповітною країною праведників, куди свого часу прибуло посольство великого київського князя Володимира на чолі з ієромонахом Сергієм Афонським і який єдиний через тривалий час (більше 50 років) зумів повернутися на Русь. У «Житії св. Макарія Єгипетського (варіант: Римського)» розповідається про трьох монахів, котрі подорожували, «щоб побачити місце, де небо прилежить землі». На сході вони досягли «церкви великої, в котрій посеред вівтаря тече джерело білої води», через що ця країна називалася Біловоддя. Там, переправившись через велику ріку, вони зустріли старця Макарія (грец. такагіа – «блаженство», «щастя»), який прийшов з Єгипту. Жив він начебто у «дванадцяти попрощах від раю» (аналогічно про подорож до «земного раю») розповідають апокрифи «Хожєніє Зосими до рахманів» і «Житіє св. Агапія»). Також слід додати, що в старообрядських переданнях з архіву Барсова маршрут до цієї країни такий: «Москва, Казань, Єкатеринбург, Красноярськ і далі невідомими гірськими проходами через китайську землю 44 дні шляху до Біловоддя». Історичний чернець Макарій Єгипетський (301–390 рр.) був учнем засновника схимництва святого Антонія і заснував у 360 р. монастир в урочищі Ваді-Натрун, багатому мінеральними джерелами, між Каїром та Александрією, центр коптських монахів. Згідно з переданням, саме тут поховане тіло обезголовеного Іоанна Хрестителя.

Легенда про благочестиве християнське царство на Сході безпосередньо пов'язана з іменем апостола Іоанна, сина Зеведеєвого та Саломеї, сестри Діви Марії, про якого в Європі побутовало передання, що він не помер, але таємно живе десь на землі й повинен дочекатися часу, коли, згідно з його пророцтвом, ненадовго зацарює антихрист – «звір,

що виходить із безодні». Іоанн викриє його і дасть усім віруючим істинне тлумачення своєї книги Об'явлення. Остання у своїх історичних реаліях (69 р. н. е.) мала за основу надію на визволення від римської окупації шляхом вторгнення в Палестину парф'ян, у державі яких месопотамські іудей-емігранти мали автономні князівства.

Це уявлення про безсмертя Іоанна породжене словами Ісуса Христа стосовно апостола: «Якщо я хочу, щоб він перебув, доки прийду» (Іо. 21:22). Саме прощання Іоанна із сучасниками відмічає таємничу містерію: він лягає живим у могилу, а учні засипають його. Коли християни Ефесу довідалися про це, то негайно розкопали могилу, але виявили її порожньою. Однак на місці могили щороку 8 травня з'являється тонкий прах, який має зцілюючу силу. Іоанн є покровителем алхіміків, перетворивши вперше камені та палиці на золото й коштовності перед двома молодими ефеськими філософами; він у храмі Діани випиває отруту із чаші, яку дали йому жерці, щоб випробувати його віру (як правило, у його руках зображалася чаша зі змією). Також перша християнська мучениця Фекла, із цього ж малоазійського регіону, з фригійського міста Іконії, у районі Селевкії рятується від переслідувачів у скелі, котра розкрилася, щоб сховати її.

«Під зодіаком див і чар...»

«... Загальний тон поетичного вибраного – елегійного смутку і болю. Домінує інтимність відчуттів, почуттів. Тому за характером ці поезії близькі до альбомної лірики. Приємної, гарної альбомної лірики ... Трошки дивно бачити творцем цього жанрового поетичного різновиду чоловіка. Однак, як повернутися до традиції – 30-40-х рр. XIX ст. – тоді альбомна лірика домінувала в російській і частково українській поезії, можна згадати досвід Євгенія Баратинського чи нашого Якова Щоголева (особливо ранній період творчості). Нічого поганого у ній ніхто не вбачав. Це вже пізніше В.Белінський “метав громи” на епігонів, які спрофанували цей жанровий різновид ... Поетичний світ О.Гуцуляка є до певної міри статичним. Споглядальним. Відстороненим. А від цього трошки ірраціональним ... За кожним віршем О.Гуцуляка – пласт культури, який сформував, зцементував естетику поета. Тому його вірші вимагають часкового знання того тла, – всіх цих алюзій, ремінісценцій, паралелей, імен. Говорю «часткового», бо тут діє принцип не так пізнання, як співзвучності переживань і відчуттів. Настрій, пластика вірша, образний світ – тісно взаємопов'язані у досвіді О.Гуцуляка. У нього багато віршів-присвят чи віршів, навіяних рядками інших авторів. У них багато розуміння, поваги й любові. Гуцуляк – м'який поет, ніжний. І про що би він не писав, – сповнене елегії, легкого суму, він нікого не збирається здивувати. Нікого не хоче вразити. Він споглядає і ділиться враженнями ... Загальне враження від поетичного вибраного Олега Гуцуляка – позитивне. Це – поет інтимного звучання, інтимного настрою, але з тією мірою відповідальності за озвучене слово, до якої мимоволі ставився з повагою» (Євген Баран, голова Івано-Франківського відділення Національної спілки письменників України, 2004).

* * *

Я на тебе чекатиму в царстві диких троянд.
Ми на березі снів привітаємо мовчки Сонце.
І, сповідники ранку, зухвалі вітри доконче
обірвуть пелюстки, віднесуть їх на спокій до Анд,
в протилежність, до зим, у сум'яття, у холод і смерть,
де печери, з яких вийшов щоякнайперший Інка,
Сонця син... Філіжанка кави і грінка,
відблиск світла запах у чорну журби круговерть,
що створила твоя золота малесенька ложка.
Посміхнешся і скажеш: «Я хочу, милий, в Ельзас,
там троянди, і вічність застигла у камінь для нас
розтлумачить в соборі флейтою ніч-ворожка...»

* * *

А вчора здалося – то лілія біла розквітла.
А то була ти. Всміхалася тепло губам.
І в серці загув надовго шаманський тамтам,
повисло петлею кохання, начебто титло
без букви; і знову ж про тебе, знову.
Чи в білім костюмі, чи в джинсах, чи в шовку, чи ...
Завжди будеш ти зі створених Богом причин
утіх неземних найперша, бездоказово...

* * *

Втікати в рай на яблука та вишні,
Троянди, чорнобривці, васильки.
На білі лілії в ставках. Звивати в пишні
Тисячоліть букетики роки.
Втікати в рай. У Літо, сонце, ранок.
У ластівок небесні віражі.
У спів щасливий визволених бранок,
Аж до святих купальських ворожін.
Втікати в рай. Втікати знов до Тебе.
Крізь сумніви, обмови і громи.
Де дзвін скликає душі на молебень
І срібло ночі вимито слізьми.

* * *

Душа твоя з москою заручена давно...
Адам Міцкевич, «До Лаури»
Моя Лауро, смутку мій і болю!
Я кожен вечір все молюсь до Бога,
Щоб була в нас завжди одна дорога:
Прочанин – я, ти ж – сонце в небі. Долю
Не вибирають. Хай собі. Ми – є!
Нас вічний Дух введе в любов і храм,
Де розпачу смертей, дрібних буденних драм
Не буде. Тільки – Ти, і зірка, й Вифлеєм

Магія чорна троянд у букеті – тобі.
Оксамитовий вечір, ревнивець. потрапив
у пастку,
Подиху п'яну губи сповідують казку,
Золотом присмерку свічка зорить
ворожбі.
Осінь як осінь... Ти – не така як завжди.
Дике ненавчене в небо нявчить кошеня.
Порух долоні грайливий, і мов навманя,
Стер на піску останніх освідчень сліди.

*Так, це осінь...
Фр. Ніцше*

Не Кафка, не Жан-Поль, не Фарадей.
Лиш тихий сумнів. Осінь, осінь, осінь...
Нормальний урбанізм, з десяток кросів.
На свято з чаркою – повільний марш ідей.
Це – світ... Це наш. Останній Колізей.
На ньому шлях – до левів і до раю.
Люби – невірну. Там, за небокраєм, –
Сілезький Ангел, Мандельштам, Мойсей.

Мойсею Фішбейну

... тут був Целян. Та не було весни.
Горіхи лунко тріскали у небо.
Злітала в пам'яті пишна і без тебе
Пташина душ незвінчаних. Лиш сні...
І все було отак онде цікаво.
Червоне яблуко на білому снігу.
Тут був Целян. І цілковитий звук
Упав на дно у філіжанку кави.
Тут був... Тепер і риба, і зима.
І Мюнхен знову привітав євреїв.
Святкують Боже протоіереї...
Ми теж є «прото-». В майбуття – пітьма.

* * *

Юрію Андруховичу

Мій пане, хоч майже я крук, далєбі,
Мені рідна неня – сонце на Сході.
Закінчить воно за день колобіг –
І Захід – мій татко з Хрестом Господнім!
Сягають верхів'я дерев горобці,
Вужі (наймудріші!) плазують корінням...
Останній твій погляд на герб. А прецінь,
Я – лев і орел, а ти – прах і тління!
Нехай хоругви кидатимуть тінь,
Нехай блиск мечів для когось – осанна.
Я ж залишуся завжди на щиті,
Ти ж під щитом лицар – останній.
Ні, не лечу, твоя панна давно
Із іншим ключа знайшла – і відкрилась.
Мій пане, ти чуєш: у надрах гном
Лупає там, де золота жила!

* * *

Поетів ніколи не був мільйон...

Ліна Костенко

Поетів не мільйони, а мільярди.
І кожен крок – священний на землі.
Під небом всі ми ходимо. Чи марно,
Не просто ж так молитва – душам лік?
Не просто в цьому світі все? Та ні,
Вся неповторність – в дим в Еклезіасті.
Загине світ, минуть трильйони днів,
Розтане в небі тінь арійських свастик.
А чи буддиських?.. Перше слово – «ма».
«Я маю», – тобто. Сперш з'явився власник.
А до «Я є» ще кроків – сила, тьма
Блукання, мов з п'ятьми Єгипту, насліп.

ПОКУТЯНИ

благаючи щастя
крокують у поступках
моляться чорту тужливих днів
падають руками на груди з косами,
даруючи дівчаткам цніт вінків
в сузір'ях квітнуть спогадами
шукаючи спокою благають любові
перелогами змучених войовниць
відбирати в русалок намітки

КАРАСЬ ГАННА ВАСИЛІВНА

*кандидат педагогічних наук, заслужений
працівник культури України, доцент кафедри
хорового диригування Інституту мистецтв*

Коли Симон Петлюра став очільником Української держави в 1919 році, він покликав до себе двох композиторів – Кирила Стеценка та Олександра Кошиця – і сказав, що дає їм місяць для того, щоб вони створили хор. «Треба їздити по світу і пісню розказувати, що таке Україна. Інакше – розстріляю!» Останні слова були сказані напівжартома, напівсерйозно, але згодом митцями була створена Українська Республіканська капела, яка виїхала з Києва за кордон з важливою державною місією. Одними з перших були сцени в місті Станіславів, яке на ту пору було під владою Польщі; далі – Прага й триумф усіма країнами Європи. 1922 року Українська Республіканська капела переїхала до Сполучених Штатів Америки. Упродовж десятиліть, коли вже давно не було незалежної Української Народної Республіки, капела розказувала світові про незглібиму красу, славу і велич України.

Музична діаспора. Чотири хвили, які берегли Україну «Саме емігранти крізь історію і крізь світи високо пронесли етнозберігаючу місію для українства»

Над цим уже хрестоматійним історичним прикладом державного мислення Петлюри кандидат педагогічних наук, доцент Інституту мистецтв, проректор з науково-педагогічної та виховної роботи Прикарпатського національного університету, заслужений працівник культури України, докторант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ) Ганна Василівна Карась, зізнається, роздумувала не один раз. І власне професійне й особистісне становлення, як і праця педагога та диригента, за словами співрозмовниці, спонукали її до розуміння животної, визначальної ролі сфери культури в житті народу. А ще більше дала відчуття істинності цієї сентенції робота на керівних посадах, коли була кілька років (1987–1990) начальником відділу культури міськвиконкому, у кінці 90-х – заступником міського голови Івано-Франківська з гуманітарних питань та опісля очільником обласного управління культури. «Із набутого досвіду я переконалася: особистість Лідера відіграє вирішальну роль у тому, як розвивається та чи інша галузь суспільного життя від найвищої до найнижчої ланок. Чому Симон Петлюра покликав до себе митців, щоб вони мовою пісні говорили від імені держави? Чи не тому, що сам мав добре виховання, брав уроки скрипки та диригування, облагородив свою душу і розум світлом творчості. Він розумів: через культуру можна нести національну ідею. А є ідея, є народ».

Історія – це паралелі. «Колишньому президенту, а нині прем'єр-міністру Росії Володимирові Путіну міністр культури РФ Швидкої, либонь, дуже добре пояснив, як можна через культуру впливати на інші колишні республіки СРСР, тому ми й маємо в Україні засилия всього російськомовного – читива, попси, кіно-, телепродукції, – розмірковує Ганна Карась. – Через культуру проростає чужий вплив, чужі ідеї». Тож, повертаючись до тези про ключові фігури у владі, вважає, навіть у складних політичних й економічних обставинах особистості, які розуміють її роль, робитимуть усе, щоб підтримати культуру.

Свого часу, під кінець 90-х, з ініціативи Ганни Карась міський голова Івано-Франківська, а нині – народний депутат України Зеновій Шкутяк дав добро на створення аж десятиох різножанрових муніципальних колективів, які своєю діяльністю на професійній основі доповнили, віджили культуру краю унікальним народним мистецтвом і класикою. У репертуарах хорів зазвучали духовні твори. У своїх особистих записниках Ганна Карась старанно занотувала дати, коли відбувалися міські й обласні мистецькі свята, концерти, фестивалі, творчі звіти, як науковець натхненно відслідковувала найкращі зразки творчості. Коли цих записів назбирала за десять перших років незалежної Української держави, з-під її пера народилася унікальна хроніка відродження культури в нашому краї. Тепер, коли різні життєві перипетії бачить очима серця та називає випробуваннями Бога всі свої то призначення, то звільнення з високих керівних посад, іноді подібні на «сгирання з лица землі», чуємо з її вуст зізнання з ноткою чи то гумору, чи то смирення: «Якби мене звільнили з усіх посад, забрали все, чим я займаюся професійно, і я опинилася б на вулиці, то знаю, що я і тоді би знайшла можливість організувати хор і творчі фестивалі з перехожими чи то з тими людьми, які з віниками дбають про чистоту на дорогах... Просто культура, хороше мистецтво стало сенсом мого життя, частиною мене».

Культура – це тяглість поколінь. Вона для себе знайшла не одну неорану цілину, у тому числі ще не вивчену наукою нішу про тих, хто творив українську культуру у світах у часи далекі й близькі до нас. Тема докторської дисертації, до захисту якої готується Ганна Карась, «Музична культура української західної діаспори як соціокультурний феномен 20 століття». До речі, це буде перша в Україні докторська робота із цієї проблематики, яка до всього започаткує в Україні новий науковий напрям: музична діаспоріана.

Чому українська музична культура діаспори стала світовим феноменом?

Відповідь співрозмовниці така: «Одна річ розвивати культуру на своїй землі, маючи державу чи квазідержаву, адже тут саме середовище допомагає людині виявляти свої обдарування, здібності, реалізовувати їх у міру можливості. Інша річ, коли ти за межами своєї країни, коли ти знаходишся в іносередовищі, де не завжди є сприяння розвиткові зайшлих етносів». І своїм дослідженням як науковець відкриває для когось ще спірну істину: саме емігранти крізь історію, крізь світи високо пронесли етнозберігаючу місію українства, усупереч усім об'єктивним обставинам, будучи розкиданими по всьому світу. «Наприклад, коли в Україні викреслили із культурного життя духовну музику, навіть доходило до таких парадоксів, що духовні тексти українського композитора Дмитра Бортнянського, твори Моцарта і Бетховина переписували та писали абсолютно світські тексти про похвалу природі, замість хвали Господу Богу, то ця музика жила і розвивалася, давала здорові пагони в діаспорі. Тільки в діаспорі могли видрукувати і виконувати Служби Божі як музичні цикли композитори, починаючи від Олександра Кошиця і до Романа Гурка. На культурологічній же карті музичного мистецтва в Україні з'яє яма впродовж 70 років».

Ганна Карась досліджує увесь період української еміграції: від 1870 року й донині. Дослідниця зазначає: «Суспільно-політичні умови, як класифікують їх історики, мали вплив на формування чотирьох еміграційних хвиль. Якщо окремо вести мову про музичну культуру, то у першій трудовій хвилі виїхали малограмотні люди і, звичайно, про професійну музику, про творчість композиторів у цей час не йдеться. Але, разом з тим, ці люди везли у світ живу усну традицію. Будуючи церкви, вони привносили в них ті церковні наспіви, які знали на своїй рідній землі. Як і ту народну пісню, звичаї, обряди, якими жили вдома. Все це зберігалось. У другій хвилі еміграції, яка почалася після поразки визвольних змагань і Першої світової війни, маємо інші виміри. У цю хвилю поїхало за кордони багато інтелігенції, яка чітко розуміла свою роль у збереженні національної свідомості, українства у собі. Саме емігранти другої хвилі розбудовують різноманітні культурно-освітні інституції. Ми маємо приклад, як у міжвоєнній Празі у 20-х роках українці засновують Український Високий Педагогічний Інститут імені Михайла Драгоманова, де був музично-педагогічний факультет, побудований за зразками кращих європейських закладів. Треба віддати належне тодішньому президенту Чеської Республіки Томашу Масарику, який фінансував цей навчальний заклад. Там викладали українські професори, котрі мали глибоку освіту, здобуту в Росії, в Європі, або в тій же Празі, а потім випускники закладу продовжували розвивати українську культуру в Америці, Канаді, Австралії. Ця хвиля емігрантів підносить музичну культуру на професійний рівень. Після Другої світової війни, у третій еміграційній хвилі, ми маємо вже ціле гроно видатних українських музикантів, співаків, композиторів, музикознавців – це вже цвіт музичної еліти України, цвіт, який у хвилях буревію опиняється у таборах для переселенців. Вони наново починають розбудовувати освітньо-культурні інституції в діаспорі, продовжують традиції, закладені на Галичині. Скажімо, 1952 року у США створений Український Музичний Інститут Америки, який був заснований Романом Савицьким – композитором і піаністом. Ця інституція була побудована за зразком Львівського музичного інституту імені М.Лисенка з філіями у багатьох містах Сполучених Штатів Америки. Український Музичний Інститут Америки існує до сьогодні на добровільних датках громади, без підтримки держави. Сучасна, четверта хвиля еміграції знову ж таки масово вимітає з України найкращих музикантів, співаків, які знаходять себе на провідних оперних сценах світу, у провідних концертних залах, викладають у вищих навчальних музичних закладах світу. І знову все це не завдяки, а всупереч, бо, виявляється, в Україні вони або не можуть себе зреалізувати, або ж абсолютно нікому не потрібні. Знову коло. Як сказала провідна українська вчена Оксана Пахльовська, яка нині працює в Італії, в Римі, та розбудовує українську славистику: «Для мене діаспора була минулим, а тепер вона є моїм теперішнім станом. І це вже не проблема історичного плану, а проблема нашої сучасності».

Українська музична діаспоріана в її дослідженнях, як розповіла Ганна Карась, – це не лише архівні матеріали. Було багато виїздів за кордон, багато зустрічей. Як-

от: з Ярославою Хортян – президентом Європейського Конгресу українців, з якою познайомилася в Будапешті, Миколою Мушинкою – академіком зі Словаччини... А ще – це участь у різноманітних міжнародних конгресах, на яких виступала, була також маса незабутніх відкриттів для себе особистостей, поїздки у 20 держав світу з метою зібрати правдиві знання про вихідців з України. У науковому сенсі, відстеживши долі найяскравіших представників української діаспори різних часів, з-під пера Ганни Карась з'явилися численні публікації, які поміщалися в найпопулярніших виданнях багатьох країн. Наприклад, до 80-ліття від дня народження Володимира Луцвіва з Лондона, нашого земляка з Надвірної, якого показала як менеджера української культури у світах; це й розповідь про унікального колекціонера грампласток українця Степана Максим'юка, який живе в США; про унікальну людину, нашого земляка з Долини Мирослава Антоновича, з яким мала щастя познайомитися в останні роки його життя. Це наново відкриті поціновувачам імена українських діячів у діаспорі: Василя Витвицького, відомого музиколога з Коломиїщини, також коломиянина скрипаля Володимира Цісика; Степана Гумініловича – городенківчанина, колишнього «дивізійника», диригента табірної хору в італійському Римі після Другої світової війни та хорів у далекій Канаді; відомого співака Василя Тесяка з Богородчанщини, найвизначнішої співачки другої половини двадцятого століття Ірини Маланюк. Це – оперна зірка, яка двічі удостоювалася звання «Камерзінгерін»: мюнхенської і віденської опер. Ганна Карась свого часу зініціювала на Прикарпатті Всеукраїнський конкурс молодих вокалістів, присвячений цій особистості. Наступної весни, дасть Бог дочекати, він утретє відбудеться в Івано-Франківську.

Особлива грань професійного життя Ганни Карась – диригування хорами. Своїм першим у житті народним аматорським хором села Микитинці «Первоцвіт» вона незмінно керує 20 років. Цей хор має славу 120-літню історію від часу заснування; створив цей колектив незабутній Денис Січинський. Ганна Карась видала дві збірки з репертуару хору, а також дослідження про діяльність у різні часи. Одна з книг побачила світ у США.

А розповідь про те, як кілька разів сама ставала засновником і регентом аж кількох церковних хорів в Івано-Франківську, схожа на сповідь. Недаремно кажуть: малі знання ведуть від Творця, великі ж пізнання розпалюють серце вірою і любов'ю.

І я ніби читаю людську долю. «Коли на початку 90-х мене зняли з роботи, я прийшла працювати асистентом на кафедрі інституту, мала двоє дітей, писала кандидатську роботу і водночас треба було лікувати важко хвору маму, якась подумки сказала: «Боже, допоможи мені у моїх духовних і матеріальних проблемах, я обов'язково щось зроблю для церкви».

Коли я успішно захистила свою кандидатську роботу, одна людина зустріла мене, розпитує, як справи, чим займаюся, то я відповіла, що маю великі борги, треба шукати додаткового заробітку, щоб якось жити, ставити дітей на ноги. А вона каже: «Ви не хочете піти до церкви керувати хором?» Я спершу завагалася, а потім меркантильно подумала, а чому б ні. Коли я зустрілася з отцем Романом, настоятелем церкви Святих

Володимира і Ольги, він зустрів мене з радістю: «Як добре, що Ви прийшли. Але, пані Ганно, ми церкву тільки будуємо і не маємо коштів, щоб вам платити». У той момент я собі згадала свою обіцянку, і щоб бути чесною перед своєю совістю, я погодилася. На Служби Божі доїжджала з села Угорники, йшла часом і пішки додому у дощ, холод. По-різному було, але по якомусь часі я отримала посаду заступника міського голови, на яку не сподівалася, а опісля стала керівником культури області. Вкотре пішовши з посад, я прийшла до розуміння істини: «Коли перед тобою закриваються одні двері, не бийся в них, не намагайся щось комусь доказувати, просто озирнися: перед тобою Господь відкрив уже іншу дорогу. Він один знає, куди нам треба іти».

Нині Ганна Карась є регентом церкви Архістратига Михаїла. Знову ж, коли запропонували взяти цей хор, після ще кількох, які заснувала, пробувала відмовитися: «Я працюю над докторською роботою, у мене нема часу». Проте наодинці із собою порозмовлявши, таки дала згоду. Тепер кожної неділі літургія – це для неї і праця, і свято серця. Нагорода не забарилася: «Сама не знаю, – розповідає, – як просто знайшлося для мене місце в докторантурі, куди не пробитися. Це, вважаю, Божим мені даром»...

Ганна Карась народилася в селі Раківчик на Коломийщині. Закінчила Коломийське педучилище, а згодом педагогічний інститут ім. Василя Стефаника. Один і другий заклад – із червоним дипломом. З найкращими словами вдячності говорить про своїх учителів і батьків. Виховувалася в сім'ї, де було четверо дівчаток. Три з них отримали музичну освіту. Одна із сестер, Наталія, живе й працює на Вінниччині, створила два мистецькі колективи, які отримали звання «народний». Розповідаючи про своє дитинство, юність, найчастіше любить згадувати, як мама привела її в музичну школу, щоб донька стала скрипалькою. Коли дівча зарахували в групу гри на віолончелі, не розуміючи, що то за така «велика скрипка», настояла, щоб донька вчилася гри на баяні. З того й почала свою музичну й життєву стежу.

Серед численних краєзнавчих напрацювань найпочесніше місце посяде, мабуть, виданий торік за редакцією Ганни Карась у співавторстві з кількома науковцями енциклопедичний словник про м. Івано-Франківськ. Книга містить більше 2,5 тисячі статей.

Видання монографії про музичну культуру діаспори, яка готується до друку, Ганна Василівна вважає не тільки власним науковим здобутком, але й справою свого життя.

БУНЯК ВІРА ІВАНІВНА

*кандидат біологічних наук,
доцент кафедри біології та екології*

Про Червону книгу й зелені Карпати

Земний рай – Карпати. Унікальні й неповторні. Але вплив людської цивілізації на довкілля чимраз агресивніший. Природа протестує або ж помирає. Світове товариство нині об'єднує свої зусилля, щоб боротися з паводками й висиханням лісів. І не тільки. Торік у Києві пройшла міжнародна наукова конференція з питань створення спільної Червоної книги, де науковцями має бути означена унікальна зникаюча нині рослинність на територіях кількох країн, які об'єднують гори. На цій конференції від Прикарпаття з науковою доповіддю виступила доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Віра Іванівна Буняк.

Якщо до першої української Червоної книги, виданої 1980 року, за її словами, біологи занесли 151 вид зникаючих ендемічних і реліктових рослин, до другої, виданої 1996 року, – понад 500, то в Червоній книзі 2009 року зникаючих видів рослин уже понад 900. Скільки буде їх у спільній міжнародній Червоній книзі?

Київський інститут ботаніки імені Холодного Академії наук України, Українське ботанічне товариство, яке діє при ньому, відомі вітчизняні ботаніки нині працюють над упровадженням глобальної стратегії збереження рослинності Карпат. Серед цих науковців і Віра Буняк.

Дороги, які вибирають нас

Ще в юному віці разом з однокласником школярка Віра ходила околицями свого села й прищеплювала сортам плодкових дерев дикі яблуні й груші, потім їх березно доглядала, виходжувала. Отак і прилипло тоді до неї прізвисько, яке нині згадує з посмішкою – «Вірка-щепірка». Цієї «мічурінської» справи навчилася від директора школи на уроках ботаніки і дуже облюбувала її. Насправді, зізнається, ніколи не думала, що колись стане біологом. Після закінчення восьмого класу кілька їх дівчат мали намір покинути рідне Тернопілля, щоб їхати до Полтави працювати на текстильний комбінат. То був час польоту в космос Валентини Терешкової, із цим іменем у молодого покоління плекали рвйність до соціалістичних подвигів.

Від текстильного вірадила бабуся, біля якої дівчина виховувалася змалку, утративши батька-бандерівця. Отож, за її наполяганням, продовжила здобувати середню освіту. «Політику» у родині від дітей до пори до часу старанно приховували. Коли ж піросла та довідалася, що батька не стало в липні 1948 року (а вона народилася цього року в грудні), а також почула розповіді, як їхню хату довго пильнували комісари, відбираючи все, що вдавалося її рідним пригадувати, згадувала папівголдне дитинство, дала собі обітницю на все життя: присвятити себе справі, у якій нема жодної політики, а лише любов, милосердя, Бог. Як, наприклад, медицині. На випускному вечорі директор школи, як батько, щиро поговоривши з нею, сказав, що з неї вийшов би прекрасний біолог. Дещо повагалася і таки вибрала біологію.

Закінчивши Тернопільський педагогічний інститут і за розподілом потрапивши на роботу в Івано-Франківськ, ось уже 35 років живе й працює на Прикарпатті. Зізнається, думала, що тут тимчасово, що, закінчивши аспірантуру в Київському університеті імені Тараса Шевченка, повернеться вже не на Прикарпаття, а на своє Тернопілля. Аж ні. Тут народилася її сім'я. Та й вибрана тема кандидатської, яку успішно захистила, була пов'язана з дослідженням рослинності Карпат. Відтоді всі

ці роки вивчає Карпати як уже визнаний учений-ботанік, доцент кафедри біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Гори – то особлива її любов і як науковця, і як людини. Про це знають колеги й студенти: вихідними, коли є така можливість, Віра Іванівна сідає в поїзд, і – у Яремче, Верховину, Микуличин, на перевали... Стільки живих вражень і розповідей горян у її записниках із цих поїздок! Відтак лекції Віри Буняк студенти не прогуляють.

А не для всіх, як просто жінка, людина із чутливим серцем, вона не приховала в розмові, що, коли важко нести життєві хрести, незгоди, не раз серед гір, притулившись до їх грудей, виплакувала увесь свій біль і ніби вдруге народжувалася, оновлювалася; і що молитися їй до Бога на природі в усамітненні легше. Так, усамітнюючись, любив молитися й Ісус. Природа, гори, потоки, небесні огроми і людина – вони єдині. Це і є її розуміння духовності.

У науці завжди панують різні гіпотези, теорії. Є їх наукових шість стосовно виникнення світу, еволюції життя. Як викладач розповідає студентам квінтесенцію кожного із цих поглядів. Той, котрий як учена людина сповідує сама та плакає у світогляді студентів, гласить, що природа й людина мають свого геніального Творця, Бога. Буває, на лекціях принагідно розповідає своїм студентам, як, навчаючись в аспірантурі, вони, майбутні науковці, у радянські часи атеїзму колядували на Різдво, купалися в Дніпрі на Івана Купала, ночували біля Плащаниці у Володимирському соборі перед Воскресінням Господнім. І якось уникали покарання, мабуть, ангели Господні були разом з ними, оберігали. Світ – це храм, і кожна рослинка в ньому має душу, як і людина, нагадує це посвякає студентам.

Де знайти чарівну квітку?

Численні статті, дослідження, власні й колективні монографії з участю Віри Іванівни Буняк стосуються поширення і значення популяції рослин Карпат, серед яких її цікавлять найперше рідкісні та зникаючі види, які бережуть у собі відгомін часу, навіть далекого льодовикового періоду. Скажімо, на території Дністровського каньйону, на Городенківщині, є особливе урочище – Масьок, де в земляних воронках збереглася рідкісна рослинність «того» часу: горицвіт, папороть-листолик склопендровий, сонтрава кількох видів, ковила степова, сибірські й подільські півники, подільська айстра... Каньйон є вмістилищем так званих рефугіумів (теплолюбних рослин). Не менш екзотичний у цьому плані, на думку вчених, Галицький природний національний парк. Тут також дослідниці знайомі кожна рослинка, а саме: сон широколистяний і чорніючий, анемона нарцисовита та лісова, горицвіт весняний, півники.

Щоб зберегти всі ці реліктові види, науковці-практики провадять надзвичайно серйозну й цікаву роботу з окультурення зникаючих рослин, організують спеціальні ділянки. І це неймовірні історії про те, як поводять себе за таких умов рослини. Скажімо, Віра Буняк старалася виростити в університетському дендропарку тирлич жовтий – гуцульський корінь від 99 хвороб. Із 50 насінин, які привезла з високих гір-полонин, у штучних умовах проросла лише третина зернят, а далі й ті рослини почали пропадати. Аж на шістнадцятому році наукових мук і старань розцвіли три півтораметрові чудесні квітки тирлича в івано-франківському дендропарку. Та з'ясувалося, каже науковець, що корінь рослин виріс не вглиб, як росте він до метра в тирлича в горах, і є товстим, м'ясистим, а розрісся дрібними тоненькими корінчиками в ширину. І не лише це було виявлено. Тільки гірський корінь мав ті цілющі властивості, за який пошановують

тирлич, натомість їх не було у вирощених внизу рослин. Не менш несподівані історії в культивованих нею червоної рути, у сон-трави...

Із цього як науковий висновок випливає найважливіше: карпатський світ унікальний і неповторний; громадськість треба вчити екологічної культури, шанобливого ставлення до природи. За умов, що нині Карпати стають туристично-рекреаційною зоною, екскурсоводи мали би повсякчас нагадувати мандрівникам, щоб ті не рвали рослини з корінням знічев'я чи для краси, аби за кілька метрів викинути.

Навіть наукові дослідження Віри Буняк опоетизовані. Наприклад, ось як розповідає вона про рослини Карпат у повір'ях гуцулів.

Карпати – це світогляд, колорит, магія

У горян особливе ставлення до рослин, якими лікують і відганяють злих духів, використовують у різноманітних діях та обрядах.

Тирлич жовтий. На території України зростає всього кілька видів тирличів, і тільки у високогір'ях Карпат. Гуцули вважають, що він і молодість може повернути, і щастям обдарувати. Використовують його корені при хворобах шлунка, печінки, підшлункової залози і навіть при «блідій немочі дівчат», щоб надати їм краси та принад. Тирличі є одними з найкрасивіших рослин і своєю вродою можуть помагатися хіба що з едельвейсами.

Аконіт. Гуцульське населення називає аконіт тоєю. Навіть пісня є: «А я ходжу межі гори, нічо ся не бою, бо я ношу за пазухов зелененьку тою». Гуцули вірять у могутню силу рослини, що оберігає від злих потойбічних духів. З незапам'ятних часів люди знали про отруйні властивості аконітів. У Древній Елладі та Китаї соком аконітів змазували стріли, а в Непалі – отруювали ворогам питну воду. У Тибеті аконіт вважають королем медицини.

Орхідні. Своїм таємничим запахом вони нагадують запах нічних тропічних фіалок, а їхні квітки за формою нагадують чи то метеликів, чи комариків, чи черевички якоїсь прищеси зі Сходу. Орхідні зростають у наших Карпатах на всіх лісових галявинах, високогірних полонинах, пасовищних луках, болотах та узліссях. Наявність у рослинах салепу – тонізуючої речовини, може відновлювати сили, втамовувати голод і спрагу. Місцеві жителі сушать ці кореневі бульби, а зимою труть їх на порошок та варять як каву.

«Квітка осені» – пізньоцвіт осінній з родини лілійних. Цвіте рослина восени, починаючи з 15 вересня й аж до жовтня. Квіти дивовижно красиві, які створюють чудовий блідо-рожево-бузковий фон на гірських лучних схилах Прикарпаття і Карпат. Рослина дуже отруйна і, можливо, тому збереглася в нашій флорі, але має лікувальні властивості, бо містить колхіцин, який притуплює ріст злоякісних клітин.

Лісова лілія. Це – рослина надзвичайної краси, хоч і з неприємним запахом. Зате цибулини лілії лісової дуже смачні, солодкі й тому мешканці карпатських верховин використовують їх в їжу як сирими, так і печеними, сушать, труть на порошок і варять як манну кашу.

У стародавньому світі лілія була символом чистоти й непорочності. А в часи середньовіччя увагу алхіміків привернув золотистий колір цибулин лілії лісової, тому їх і називають золотим коренем алхіміків. За красу й чарівність квітка опоетизована в народних піснях і легендах. Згідно з однією з них, кожна лісова лілія має свого ельфа-покровителя, який народжується і вмирає разом з квіткою. Уночі, при світлі місяця, крихітні чоловічки влаштовують танці під ніжні мелодії квіткових дзвоників лілії.

Шкода, що люди не чують ці чарівні звуки лісової музики.

**МАРЧУК
ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ**

*доктор історичних наук, професор, завідувач
кафедри політології,
член-кореспондент УАПН,
директор Прикарпатського центру
політичних та євроінтеграційних досліджень,
керівник «Академії європейської демократії»*

Уже є те покоління політологів, які рано чи пізно замінять політиків

Видане наприкінці 2010 року фундаментальне дослідження «Покуття. Історико-етнографічний нарис» за підсумками всеукраїнського конкурсу в номінації «Візитівка» названо «Книгою року-2010». Автор ідеї і керівник авторського колективу – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, директор Прикарпатського центру політичних та євроінтеграційних досліджень Василь Марчук, головний редактор – Андрій Королько. Обидва – члени Івано-Франківської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

Майже 500 сторінок, за оцінками фахівців, «блискуче виконаного та багато ілюстрованого видання» представляють розділи: «Пам'ятники природи», «Археологічні старожитності», «Історичні періоди, які пережив край», «Мистецтво Покуття» і навіть «Місцевий діалект».

Уродженець покутської Торговиці, Василь Марчук є автором понад 250 наукових досліджень, з яких 23 монографії; біля сотні його статей надруковані у фахових журналах. Наукові зацікавлення вченого мають широкий громадський інтерес. Про ключові теми творчих пошуків і соціологічні коментарі від нього як історика й політолога – у розмові з Василем Марчуком.

– Найперше, вітаємо авторський колектив книги «Покуття. Історико-етнографічний нарис» із вагомим успіхом, бажаємо, щоб поточний рік примножив творчі ужитки. Як колеги сприйняли нагороду?

– Це найкращий з очікуваних підсумків нашої колективної праці. Уперше в історії Прикарпатського національного університету ми маємо таке високе визнання доробку науковців. Нагорода додала іміджу нашому закладові, а науковцям – стимулу працювати.

Щойно я приїхав з Білорусі, де принагідно мав зустріч із Надзвичайним і Повноважним Послом в Республіці Білорусь Романом Безсмертним. Було присмодно побачити, що дипломаг уже має цю книжку, а також інше наше колективне видання «Прикарпаття – спадщина віків», яке йому, як сказав, подарував народний депутат Роман Ткач. «Покуття. Історико-етнографічний нарис» є також у Конгресовій бібліотеці Сполучених Штатів Америки. Ми маємо на цю книгу серйозні рецензії не тільки в Україні, але й за кордоном. Тому, можна говорити, що вона стала не просто черговим дослідженням, а подією.

– У Вашому доробку сотні публікацій. Які з досліджуваних тем є стрижневими?

– Їх, насправді, кілька. Ключовими для мене впродовж багатьох років є історико-етнографічні теми, які пов'язані з Прикарпаттям, зокрема, Городенкою і моїм рідним селом Торговицею. Другий напрям, що переплетений більше з моєю професійною діяльністю, – це євроінтеграційні дослідження, які пов'язані з адаптацією України до європейського способу життя, до того правового поля, у якому живе Європа. Охоплюю, безперечно, і політологічні аспекти. Чимало з написаних

статей присвячені, скажімо, виборчому законодавству. У стінах Прикарпатського національного університету ми проводили «круглий стіл» із цієї проблеми, давали експертні оцінки, робили порівняльний аналіз задля того, щоб говорити про євроінтеграційний вибір України на конкретному матеріалі, у площинах: історія, політика й перспективи.

І третій зріз – це духовність України. Цю тему досліджую більше 20 років. Окрема сторінка в дослідженнях – історія греко-католицької церкви. Вийшла моя монографія «Церква – духовність – нація». До речі, це була перша в Україні докторська дисертація, написана про історію та діяльність УГКЦ.

Окрім усього, що також дуже важливо для мене, працюю з молодими науковцями. На цей час під моїм науковим керівництвом захистилися 9 аспірантів. У березні та у квітні додасться ще два захисти.

– Повернімося у Ваше професійне русло. Із чуток маємо коментарі щодо суспільних процесів політологів зі столиці, ще частіше чуємо «щирі» поради-напуття українцям від «так званих» політологів. Натомість обласні фахівці, видається, мало задіяні в публічних діалогах...

– Я не згідний із цим, тому що в університеті маємо достатньо кваліфікованих кадрів, яскравих особистостей, які займаються проблемами політології, проблемами політичної думки, експертизою політичних процесів, питаннями становлення українського громадянського суспільства. Беремо участь у різних заходах, ми присутні в місцевих ЗМІ, маємо свою університетську експертну лабораторію на предмет дослідження тієї чи іншої події в суспільстві. У наших учених є серйозні напрацювання, але назагал вони дійсно не завжди витребувані або дуже мало витребувані. Чому? Та тому, що, хочу підкреслити це, і в області, і в Україні ще плутають поняття «політологія» і «політика».

У кращому разі політологів запрошують попрацювати на виборах, коли в політиків «гарячі жнива». Цих самих політиків не цікавить наука, вони мислять примітивно й насаджують ці стереотипи виборцям. У нас мало політиків, які насправді професійно ставляться до своїх обов'язків, які вміють чути суспільство, і ще менше людей при владі, які хочуть учитися, які прислухаються до думки фахівців. То й виходить, що в нас існує політика сама по собі, а політологія – то для студентів. Те, що озвучу зараз, може сприйматися як політпрогноз на перспективу: я вважаю, що політологи рано чи пізно замінять політиків. Ми вже готуємо ці молоді кадри, які мислять набагато масштабніше, ніж нинішні керманічі держави. І не дивно. Якщо студент півроку слухає курс, скажімо, про вибори й виборчі системи у світі й в Україні, то даю гарантію, що того не знає так достеменно ні один народний депутат, жоден депутат у нашому обласному парламенті.

Тільки біда в тому, що, знову ж таки, владі не потрібні знаючі люди; діють інші критерії потрібності: «партійні», «фінансові», «родинні» тощо. Тому й процвітають хабарництво, корупція, безвідповідальність, некомпетентність... і що лиш не процвітає. Але – не суспільство, не українська держава.

– Оцей багатолікий партійний вождизм замість національної ідеї, яка, природно, є об'єднуючою силою в кожній зрілої держави, він у нас колись закінчиться?

– Я вірю в молодих людей і в те, що ситуація буде змінюватися. Тому мій другий прогноз: із розвитком громадянського суспільства в нас мусять змінитися й політичні партії. А на нинішньому етапі мені важко назвати бодай якусь одну політичну партію, яка була б дійсно партією в класичному розумінні слова. Це велика проблема українського суспільства, проблема, яка зв'язана з прозорістю діяльності цих партій, з фінансами, з лідерами.

Поки що наше суспільство перебуває на недостатньо зрілому етапі, відтак у нас побудована паразитична держава для олігархів, які мають можливість купувати партії, громадські організації і робити видимість демократії. Ця держава не створена для людей, у ній нема ще вагомих сегментів громадянського суспільства, нема адекватних дій на антидержавні кроки. За 20 років існування держави можна порахувати на пальцях ті події, коли суспільство хотіло себе відстояти й зробило реальні кроки для цього. Але це не означає, що цього не буде в майбутньому. Українці такі, що коли їх припирають до стінки, то вони починають думати й діяти...

– Під час президентських виборів 1999 року Ви очолювали виборчий штаб Леоніда Кучми. Для чого це Вам тоді було?

– Це був успішний період для мене як для науковця. Тоді мене цікавили виборчі технології, і кращого досвіду, ніж очолювання штабу, годі було бажати. Як пригадуємо, тоді змагалися два реальні кандидати за президентство: діючий президент Кучма й комуніст Симоненко.

У 90-х роках комуністи набирали до 23 відсотків представництва у Верховній Раді й це було надто багато, щоб Україна ставала на демократичні основи.

У нас у штабі працювала кваліфікована команда, що було запорукою успіху на виборах. Ми провели досить багато соціальних проектів коштом влади та за підтримки влади. Це було цікаво й корисно. Ми знали кожне село в області й що потрібно кожній громаді. Ми намагалися мати зворотний зв'язок від виборців, чого тепер немає. Нині є тупа боротьба за голоси, здобування їх будь-якою ціною. Але це був не єдиний мій досвід. Я ще працював на виборах у 2006–2007 роках у Донецькій області, де був начальником штабу кандидата від УНП на посаду мера Олександра Клименка. Він сьогодні народний депутат України. Тоді ми посіли друге місце, хоча реально були першими, але не зуміли захистити свої голоси. Тепер цей досвід слугує мені в навчальному процесі.

– Мусування ідей роз'єднання України, політика двомовності. Які коментарі політологів університету?

– У світі нема ні однієї держави, яка була б абсолютно моноетнічна, однорідна. Мова йде про те, щоб на цих відмінностях не будувати політику. Якраз, навпаки,

політикам належить знаходити ті дієві інструменти, які могли б об'єднувати те, що сьогодні не об'єднується.

У червні 2004 року ми видали три томи з теми соборності України, у стінах нашого університету провели масштабну конференцію, яка мала назву «Духовна вісь України». Найвідоміші українські вчені з усіх регіонів за участі представників від наукового світу зарубіжжя прийняли спільну резолюцію, лейтмотивом якої була неподільність України. Але, знову ж таки виходить, що наука досліджує і відстоює підвалини соборності нашої держави, а політики ділять Україну за партійними інтересами, впливами олігархів і «думками» сусідів. Хіба «таку» державу об'єднаш високою метою?

Щодо мовної політики...

В Україні є одна державна мова. Не любиш своєї материнської мови, не поважаєш свій народ, не твориш його культуру, історію, то – світ відкритий: їдь у ту країну, де ти будеш за свого. В іншому ж разі веди себе так, як за законом належить поводитися чужинцеві на землі титульного народу.

На жаль, на державному рівні ми маємо політику подвійних стандартів, тому цим лукавством пронизані всі сфери нашого буття. І це – виклик українству.

– Наскільки відомо, Ви задіяні в європейських програмах по лінії Євросоюзу та Ради Європи й маєте можливість оцінювати, як проходять євроінтеграційні процеси за кордоном і в нас.

– Я щойно приїхав з Мінська, торік був у Росії, і кожний місяць є в котрійсь із держав Європи. Я не говоритиму про низькі стандарти життя українців, про погані дороги й сміття. Я розмірковую про те, що в період інформаційного суспільства, у час глобалізації ми можемо досить швидко навчитися всього, що пов'язане з технологіями й матеріальними благами. Але бездіяльність влади є результатом не лише бідності українського народу, ця бездіяльність нищить наші духовні виміри, підвалини нашої української держави. Ми не захищені, ми не знаємо, що ми будемо й куди йдемо. Свідомий цвіт нації по закордонах, у наймах. Чимало держав указують нам на хиби, але залишається реальністю те, що 70 відсотків української політики робиться поза межами України. І нам є над чим задуматися.

– І, насамкінець, трішки особистого. Можемо говорити, що в науці з'явилася родинна династія Марчуків?

– І справді, у науці багато Марчуків. Мій рідний брат Микола Марчук – кандидат наук, доцент, завкафедри Коломийського філіалу університету; дружина, Марчук Ганна – докторант Прикарпатського національного університету, Марчук Наталія – співавтор кількох наших книг, аспірант Інституту політичних етнонаціональних досліджень НАН України, стипендіат Президента України, Вікторія Марчук-Друк – аспірант Прикарпатського університету зі спеціальності «Правознавство»; наш зять, Юрій Друк, кандидат наук з державного управління, директор банку, а паралельно викладає в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу. І не секрет: між

нами триває здорова наукова конкуренція, але народжуються й спільні проекти. Як, наприклад, «Торговиця. Сторінки історії». Книга має три автори – Марчуки.

– Останніми роками спостерігаємо активність у написанні історій міст і сіл області. Наскільки цей процес відбувається під крилом науки?

– Зауважу, що в області активно працює Спілка краєзнавців, яка зацікавлена в таких дослідженнях і яка переважно продукує їх. Написано близько 30 історій міст і сіл Івано-Франківської області й це вагомий внесок у розвиток краєзнавства. Якщо ми не матимемо й не знатимемо історії свого міста чи села, то ми не матимемо й не знатимемо історії України. Історія Сполучених Штатів Америки, наприклад, нараховує сьогодні 74 томи. Україна, на жаль, не має чогось подібного, ми лише на шляху до цього. Але є одне застереження.

Історію треба досліджувати й писати її мають професіонали на документальній і доказовій базі, щоб потім не було в когось бажання переписувати, об'єднувати, підчищувати її сторінки, як то вже було в нас і як нині є спокуса робити це й надалі.

Та сама історія Торговиці... Я відповідаю абсолютно за кожну дату й кожне слово. До книжки увійшло тільки те, на що ми мали підтвердження.

Деколи буває, щоб написати рядок, треба мати дуже багато першоджерел. Це копітка, тяжка праця. Скажімо, при написанні історії Торговиці використовували матеріали з обласного архіву, архівів Львова, Києва, Варшави, Кракова. Більше 20 років я збирав артефакти у світах, знаючи, що рано чи пізно вони знадобляться. У книзі про Торговицю є чимало відкриттів, про які ще до вчора була суперечлива інформація. Наприклад, дати. Уперше в науковий обіг нами введено документ, де є перша згадка про село. Виходить, ми святкували не 600 років Торговиці, а 600 років першої згадки про село.

– 12 лютого відзначатимемо 140-річчя від дня народження славетного Леся Мартовича, уродженця села. Із чим зустрінемо ювілей? Є відомості, що торік повинню пошкоджено приміщення музею письменника в селі. Інше запитання: чи буде колись порушене питання про перепоховання праху Леся Мартовича із Львівщини на Городенківщину?

– На жаль, це гак, музей Леся Мартовича в Торговиці нині не в найкращому стані. Приміщення розкриті й до цього часу не відремонтоване.

Щодо відзначення ювілею.

Я особисто з 1981 року ініціюю спільно з громадськістю села більші чи менші заходи до дня народження письменника: чи то конференцію, чи то презентацію книги, чи то годину творчості митця. Безумовно, і цього року будемо святкувати знаменну подію. Триває підготовка повного зібрання творів Леся Мартовича, дасть Бог, встигнемо видати перший том найближчими днями. І це буде найкраща пам'ять про письменника і його творчість. А щодо перепоховання. Ця ідея живе в селі, і, можливо, таки стане колись реальністю.

